

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

ENGELLİ TURİZMİ KAPSAMINDA YASAL DÜZENLEMELER VE
TÜRKİYE’DEKİ ENGELLİ BİREYLERİN FARKINDALIKLARININ
BELİRLENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ÖYKÜ ŞAYAN ÖNGEN

DANIŞMAN
DOÇ. DR. BURHAN KILIÇ

TEMMUZ, 2018

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

**ENGELLİ TURİZMİ KAPSAMINDA YASAL DÜZENLEMELER VE
TÜRKİYE'DEKİ ENGELLİ BİREYLERİN FARKINDALIKLARININ
BELİRLENMESİ**

ÖYKÜ ŞAYAN ÖNGEN

Sosyal Bilimler Enstitüsünce

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 01.08.2018

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 19.07.2018

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Burhan KILIÇ

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ozan BAHAR

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Osman Nuri ÖZDOĞAN

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Mehmet MARANGOZ

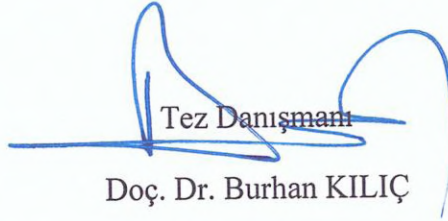
TEMMUZ, 2018

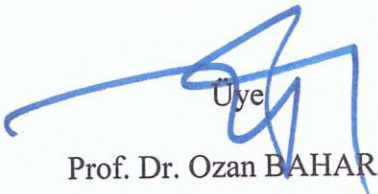
MUĞLA

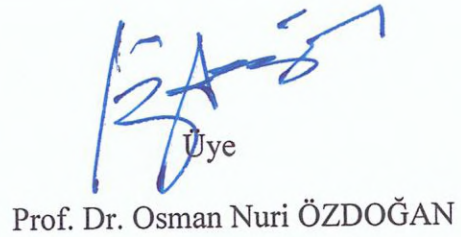
TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 20/06/2018 tarih ve 844/3 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Öykü Şayan ÖNGEN'in "Engelli Turizmi Kapsamında Yasal Düzenlemeler ve Türkiye'deki Engelli Bireylerin Farkındalıklarının Belirlenmesi" adlı tezini incelemiş ve aday 19/07/2018 tarihinde saat 11:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin Kabul edildiğine aykırı ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Burhan KILIÇ

Üye
Prof. Dr. Ozan BAHAR

Üye
Prof. Dr. Osman Nuri ÖZDOĞAN

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Engelli Turizmi Kapsamında Yasal Düzenleme ve Türkiye’deki Engelli Bireylerin Farkındalıklarının Belirlenmesi**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

21...07...2018

ÖYKÜ ŞAYAN ÖNGEN

MUĞLA YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı:ÖNGEN

Adı : Öykü Şayan

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : Engelli Turizmi Kapsamında Yasal Düzenlemeler ve Türkiye’deki Engelli Bireylerin Farkındalıklarının Belirlenmesi

Y. Dil : Legal Regulations within the Scope of Disability Tourism and Determination of Individuals with Disabilities’ Awareness in Turkey

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

X

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte : Turizm Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : KILIÇ, Burhan

Ünvanı : Doç. Dr.

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Engelli Bireylerin Genel ve Turizm Alanındaki Hak ve Yasal Yükümlükleri
2. Avrupa Birliği ve Türkiye
3. Farkındalık ve bilgi

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER:

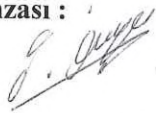
1. Engelli Genel Hak ve Yasal Yükümlükleri
2. Engelli Turizmi Hak ve Yasal Yükümlülükleri
3. Avrupa Birliği ve Türkiye
4. Farkındalık ve bilgi düzeyi

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELEER:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	X
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	O
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	O

Yazarın İmzası :

Tarih : 01.08.2018

ENGELLİ TURİZMİ KAPSAMINDA YASAL DÜZENLEMELER VE TÜRKİYE'DEKİ ENGELLİ BİREYLERİN FARKINDALIKLARININ BELİRLENMESİ

ÖZET

Tez çalışması “Engelliler kendilerine yönelik hazırlanmış yasal düzenlemelerden haberdar mıdır?” araştırma sorusundan yola çıkılarak oluşturulmuş ve daha sonra engelli bireylerin turizmde konaklama, seyahat gibi faaliyetlere katılmakta güçlük çektiği literatür araştırmasında tespit edilmiştir. Bu nedenle engelliler hakkında genel hak ve yönetmelikler ve turizm hakları ve yükümlülükleri araştırılmıştır. Mevcut hak ve yükümlülüklere engelli bireylerin ne kadar hakim olduğunun araştırılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Engelli bireylerin turizm faaliyetlerine daha fazla katılım sağlayabilmesi için Türkiye’de yer alan haklar, Avrupa Birliğinde yer alan haklarla karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmanın nedeni Türkiye’deki haklarla daha gelişmiş ülkeleri içerisinde barındıran Avrupa Birliğinin engelli haklarının birbirinden ne derece fark gösterdiğini ortaya koyup eksiklikleri tespit etmektir. Türkiye’deki engelli bireylerin turizm faaliyetlerine yeterli sayıda katılamadığı daha önceden yapılmış olan bilimsel araştırmalarda tespit edilmiştir. Bu sorunun sebebinin yeterli haklara sahip olmadıklarından kaynaklandığı düşünülmüştür. Bu sebeple gelişmiş ülkeleri içerisinde barındıran Avrupa Birliğinde yer alan engelli haklarının Türkiye’deki engelli haklarından ne derece farklılık gösterdiğinin tespiti yapılması gerekmiştir. Gelişme sürecindeki bir ülke olan Türkiye’nin engelli hakları açısından Avrupa Birliğine göre ne derecede eksiklikleri olduğunun tespiti yapılması gerektiği öngörülmüştür. Bu farklılıklar literatür taramasında detaylı olarak incelenmiştir. Türkiye’de uygulamaya kapsamında olması gereken engellilerle ilgili genel haklara ve turizm haklarına ilişkin yönetmelik, genelge, sözleşme ve kanunlar nicel araştırma kapsamında anket sorusu haline getirilip engelli bireylere anket uygulaması yapılmış ve kendi haklarından ne derece haberdar olduğu araştırma kapsamında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Engelli, Engelli Turizmi, Türkiye, AB, Yasal Düzenlemeler

LEGAL REGULATIONS WITHIN THE SCOPE OF DISABILITY TOURISM AND DETERMINATION OF INDIVIDUALS WITH DISABILITIES' AWARENESS IN TURKEY

ABSTRACT

This thesis study is prepared on the basis of research question as “Are the people with disabilities informed by legal regulations belong to themselves?” and then it's determined by literature review that disabled people have some difficulties to participate some activities such as travelling and to accommodate in tourism. That's why rights and obligations about disabled people and also rights and regulations in tourism are searched in this study. It's concluded that there is a necessity for researching to what extent disabled people dominate available rights and obligations. Rights and obligations belong to disabled people in Turkey are compared to rights and obligations in European Union for disabled people in our country to participate more tourism activities. The reason of that comparison is to exhibit the differences between our country and European Union that includes more development country from the way of rights and obligation about disabled people and also is to establish deficiencies. It's found by previous scientific researches that disabled people in our country can't participate enough tourism activities. It's considered that the reason of this matter is derived from having deficient rights about disability. It's predicted that the necessities about the legal rights and obligations for disabled people in Turkey which is in a developing process has to be determined for finding the deficiencies according to European Union. These deficiencies are handled in literature review. At the end of the study, a survey is realized by deriving some questions about general and tourism rights from some legal regulations, obligations, engagement and laws which have to be practiced for disabled people in Turkey within the scope of quantitative research and it's evaluated that what extent these disabled people in Turkey are informed by their own rights about the disability in general and in tourism in the scope of this study.

Key Words: Disabled People, Disabled Tourism, Turkey, EU, Legal Obligation

ÖNSÖZ

Bu çalışmada engelli haklarının engelli bireyler tarafından ne ölçüde bilindiğinin tespiti yapılmıştır. Bu tespitin yapılabilmesi için Türkiye’de yürürlükte olan engellileri kapsayan yasal düzenlemeler belirlenip öncelikle literatür çalışmasında bu haklara değinilmiştir. Söz konusu yasal düzenlemeler ve yasal düzenlemelerde yer alan genel haklar ve turizm hakları anket sorusuna dönüştürülmüş, engelli bireylere anket uygulaması yapılmıştır. Bu anket uygulamasının amacı engelli bireylerin kendi erişebilirlikleri için Türkiye’de ortaya konmuş olan yasal düzenlemeler hakkında ne kadar bilgi sahibi olduğunu ve farkındalıklarını tespit etmektir. Literatür taramasında Türkiye’de yürürlükte olan engelli bireyleri kapsayan yasal düzenlemelerle birlikte Avrupa Birliğinde yürürlükte olan engelli hakları ortaya konmuştur. Bu karşılaştırmanın sebebi gelişmiş ülkelerdeki yasal düzenlemelerle Türkiye’deki yasal düzenlemelerin farkını ortaya koymaktır. Türkiye’de engelli bireyler genel olarak erişebilirlik sebepleriyle turizm faaliyetlerine yeterli düzeyde katılamamaktadır. Fakat Avrupa Birliğindeki engelli bireyler turizm faaliyetlerine katılabilmektedir. Bu nedenle Türkiye’deki yasal düzenlemelerin Avrupa birliğindeki yasal düzenlemelerle ne derece farklılık gösterdiğinin tespiti yapılmıştır.

Yüksek lisans tez çalışmamın yürütülmesi esnasında, çalışmalarına yön veren, bilgi ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam, Sayın Doç. Dr. Burhan KILIÇ’ a en içten teşekkürlerimi sunarım. Yine çalışmalarına yön veren ve bana rehberlik eden, Sayın Araş. Gör. Faruk YÜKSEL’e teşekkürlerimi sunarım. Maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyen ve tez çalışmam esnasında tecrübelerine başvurduğum kıymetli annem, Öğr. Gör. Safiye TOKMAK’a, manevi desteğini esirgemeyen ve bana bu yolda destek olan değerli kardeşim, Sarper Doğa ÖNGEN’e, bilgilerini, tecrübelerini, manevi desteğini ve yardımlarını esirgememiş değerli arkadaşım, Ali Kamil YILDIRIM’a minnetlerimi ve en içten teşekkürlerimi sunarım.

Beni bu yolda destekleyen ve yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam Doç. Dr. Deniz ZÜNGÜN’e, manevi desteklerini esirgememiş arkadaşlarıma, tecrübelerini bir an olsun eksik etmemiş ve bu yola başladığımda beni varlığıyla ayakta tutmuş olan

kıymetli ve rahmetli babam Mustafa Tufan ÖNGEN'e en içten minnet duygularımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmaya **16/099** numaralı proje ile finansal destek sağlayan Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimine ve çalışanlarına katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Öykü Şayan ÖNGEN

Muğla

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	III
TABLolar DİZİNİ	VI
ŞEKİLLER DİZİNİ	VIII
KISALTMALAR	IIX

I.BÖLÜM

1.GİRİŞ	1
1.1.Araştırmanın Problem Durumu	1
1.2.Araştırmanın Hipotezleri.....	3
1.3.Araştırmanın Amacı ve Önemi	4
1.4.Araştırmanın Varsayımları	5
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6

II.BÖLÜM

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1.Engelli Kavramı.....	7
2.1.1.Engelli Türleri.....	9
2.1.1.1.Ortopedik Engelli	10
2.1.1.2. Görme Engelli	10
2.1.1.3.İşitme Engelli	10
2.1.1.4.Dil ve Konuşma Engelli	11
2.1.1.5.Zihinsel Engelli	12
2.1.1.6.Süreçten Hastalık.....	12
2.1.2.Engelli Olma Nedenleri	13
2.1.2.1.Doğum Öncesinde Oluşan Nedenler	13
2.1.2.2.Doğum Anında Oluşan Nedenler	13

2.1.2.3.Doğum Sonrasında Oluşan Nedenler	14
2.1.3.Engellilerin Toplum İçerisindeki Oranları.....	14
2.2.Engellilere Yönelik Yasal Düzenlemeler	18
2.2.1.Ayrımcılık ve Fırsat Eşitliği ile İlgili Yasal Düzenlemeler	20
2.2.2.Eğitim İle İlgili Yasal Düzenlemeler	22
2.2.3.İstihdam ile İlgili Yasal Düzenlemeler	23
2.2.4.Fiziki Çevre ile İlgili Yasal Düzenlemeler	25
2.3.Engelli Turizmi Kavramı.....	30
2.3.1.Avrupa Ülkelerinde Engelli Turizmine Yönelik Örnek Uygulamalar	36
2.3.2.Engelli Turizmi ile İlgili Yasal Düzenlemeler.....	38
2.3.2.1.Türkiye’de Engelli Turizmi ile İlgili Yasal Düzenlemeler.....	39
2.3.2.2.Avrupa Birliğinde Engelli Turizmi ile İlgili Yasal Düzenlemeler.....	46

III. BÖLÜM

3. ENGELLİ BİREYLERİN FARKINDALIKLARININ BELİRLENMESİ SÜRECİNDE KULLANILAN YÖNTEM	53
3.1.Araştırmanın Modeli.....	53
3.2.Evren ve Örneklem.....	53
3.3.Verilerin Toplanması	54
3.3.1.Güvenirlilik Analizi	54
3.3.2. Ölçeği Oluşturan İfadelerin Dağılımlarına İlişkin Analizler	55
3.4.Verilerin Analizi	61

IV. BÖLÜM

4.BULGULAR.....	62
4.1.Katılımcıların Demografik Özellikleri	62
4.2. Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri	64
4.3. Engellilere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Mevcut Yasal Düzenlemelere İlişkin Bulgular	86
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	112
KAYNAKLAR	119
İnternet Kaynakçası:	122
EK-1 : ANKET FORMU.....	125
ÖZGEÇMİŞ.....	131

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. İşitme Derecesine Göre İşitme Engeli Sınıflandırması	11
Tablo 2.2. Zeka Bölümlerine Göre Zeka Sınıflandırması.....	12
Tablo 2.3. Türkiye’de Toplam Özürlü Nüfus Oranı	15
Tablo 2.4. Özrün Türüne Göre Özürlü Nüfus Oranı.....	16
Tablo 2.5. Avrupa Birliğine Üye Ülkelerin 15 Yaş Üstü Toplam Nüfus ve Engelli Nüfus Sayıları.....	17
Tablo 2.6. Engellilere Yönelik Genel Hak ve Yasal Düzenlemelere İlişkin Karşılaştırma.....	29
Tablo 2.7. Avrupa Birliğinde Toplam ve Erişilebilir Konaklama Arzı	32
Tablo 2.8. Türkiye’deki Erişilebilir Oda Sayısı ve Toplam Oda Sayısı	34
Tablo 2.9. Engelli Turizmine Yönelik Yasal Düzenlemelere İlişkin Haklar Karşılaştırması	52
Tablo 3.1. Cronbach’s Alpha Güvenirlik Katsayıları	54
Tablo 3.2. Engellilere Yönelik Genel Haklar ve Erişilebilirlik Kapsamında Yer Alan Mevcut Yasal Düzenlemelere İlişkin Ölçeği Oluşturan İfadelerin Dağılımları.....	55
Tablo 3.3. Engellilere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Mevcut Yasal Düzenlemelere İlişkin Ölçeği Oluşturan İfadelerin Dağılımları	57
Tablo 4.1. Engellilere İlişkin Demografik Özellikler (n=372)	63
Tablo 4.2. Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri.....	66
Tablo 4.3. Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri ile Cinsiyetlerinin Karşılaştırılması	68
Tablo 4.4. Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri ile Yaşlarının Karşılaştırılması.....	70
Tablo 4.5. Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri ile Medeni Hallerinin Karşılaştırılması	72
Tablo 4.6. Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri ile Eğitim Durumlarının Karşılaştırılması	74
Tablo 4.7. Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri ile Mesleklerinin Karşılaştırılması.....	76

Tablo 4.8. Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri ile Gelir Durumunun Karşılaştırılması	79
Tablo 4.9. Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri ile Sosyal Güvencelerinin Karşılaştırılması	81
Tablo 4.10. Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri ile Engel Durumlarının Karşılaştırılması	83
Tablo 4.11. Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri ile Engel Nedenlerinin Karşılaştırılması	85
Tablo 4.12. Engelli Bireylere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Mevcut Yasal Düzenlemelere İlişkin Bulgular.....	86
Tablo 4.13. Engelli Bireylere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgilerin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	88
Tablo 4.14. Engelli Bireylere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgilerin Yaşlara Göre Karşılaştırılması	90
Tablo 4.15. Engelli Bireylere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgilerin Medeni Duruma Göre Karşılaştırılması	92
Tablo 4.16. Engelli Bireylere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgilerin Eğitim Duruma Göre Karşılaştırılması	95
Tablo 4.17. Engelli Bireylere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgilerin Mesleklerine Göre Karşılaştırılması	99
Tablo 4.18. Engelli Bireylere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgilerin Gelir Durumuna Göre Karşılaştırılması..	102
Tablo 4.19. Engelli Bireylere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgilerin Sosyal Güvencelerine Göre Karşılaştırılması.....	105
Tablo 4.20. Engelli Bireylere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgilerin Engel Durumlarına Göre Karşılaştırılması.....	107
Tablo 4.21. Engelli Bireylere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgilerin Engel Nedenlerine Göre Karşılaştırılması.....	110

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 4.1. Engelli Bireylerin Engel Durumuna İlişkin Dağılımı.....	64
--	----

KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklama
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
HİV	İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCAP	Birleşmiş Milletler Asya Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu
BM	Birleşmiş Milletler
AB	Avrupa Birliği
DEV	Dünya Engelliler Vakfı
TÜRSAB	Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
OSSATE	Avrupa’da Erişilebilir Turizm Araştırması
ENAT	Avrupa Erişilebilir Turizm Ağı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi

I.GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde problem durumuna, araştırmanın hipotezlerine, araştırmanın amacı ve önemine, araştırmanın varsayımları ve sınırlılıklarına yer verilmiştir.

1.1.Araştırmanın Problem Durumu

Engelli kavramı ile ilgili pek çok tanım söz konusudur. Bu tanımlardan biri Resmi Gazetede yayınlanan 5378 sayılı Özürlüler Kanununun yapmış olduğu tanımdır. Bu tanıma göre engelli; fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen bireyi ifade eder (Resmi Gazete, 2013). Engelliliğin tanımında ayrıca sosyal faktörlerin de dikkate alınması gerektiğini savunan Öztürk (2011: 18) bu sosyal faktörleri bakıma muhtaçlık, çalışabilirlik, sosyal hayata uyumun sağlanabilmesi, ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik şeklinde sıralamıştır.

Engelli bireyler dünya üzerindeki en büyük azınlık grubu oluşturmaktadır. Bir milyardan fazla insanın veya (2010 dünya nüfus tahminlerine göre) dünya nüfusunun yaklaşık %15'inin bir tür engellilik ile yaşadığı tahmin edilmektedir (WHO, 2011). Türkiye'de ise Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü ile 2002 yılında yapmış olduğu araştırma sonuçlarına göre; engelli olan nüfusun toplam nüfus içindeki oranı % 12,29'dur. Buna göre Türkiye'de 8.431.937 kişi engelli olarak yaşamlarını sürdürmektedir (DİE, 2002). Araştırmaya göre toplam sayının içerisinde ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel engelli nüfus ile süregelen hastalığa sahip olanlar dahil edilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü'nün 2011 yılında hazırladığı raporda engelli insanların sayısının arttığına dikkat çekilmiştir. Bunun nedenleri nüfusların yaşlanıyor olması - yaşlı insanlarda engellilik riski daha yüksektir - ve diyabet, kalp ve damar hastalıkları ve akıl hastalığı gibi engellilik ile ilgili kronik sağlık sorunlarının dünya çapında artıyor olmasıdır (WHO, 2011).

İstatistiklerden anlaşıldığı gibi engelliler gerek dünya çapında gerekse de Türkiye'de oldukça büyük bir azınlık grubu oluşturmaktadır. Bu azınlık grup aynı zamanda dünyanın en büyük özel pazarını da meydana getirmektedir. Bu pazarın en önemli

hedeflerinden biri engelli turizmidir. Engelli turizmi, tüm dünyadaki engelli sayısının fazlalığı ve bu kişilerin genellikle tek başlarına değil yanlarında refakatçileriyle seyahat ettikleri düşünüldüğünde turizm işletmeleri için çok değerli bir pazar anlamına gelmektedir (Zengin ve Eryılmaz, 2013: 55). Engelli bireylerin tek başına veya bir refakatçiyle seyahat edebilmeleri ve turizme sorunsuzca katılabilmeleri, bir yandan engelli bireylerin özgüvenini arttırmakta ve diğer bireylere bağımlılığını azaltmakta, diğer yandan da engelli turizminin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Tozlu vd., 2012).

Seyahat özgürlüğü her bireyin hakkıdır. Engelli bireylerin seyahat özgürlüklerini elde etmeleri ve söz konusu “engelleri” aşıp turizme sorunsuzca katılabilmeleri ancak gerekli yasal düzenlemelerin var olması ve uygulamaya geçirilmesi ile mümkün olmaktadır. Bu konudaki gerekli düzenlemelerin ilgili kurumlar tarafından yapılması engellilerin özgürce turizme katılıp seyahat edebilmesi açısından oldukça önemlidir. Ayrıca Öztürk (2011:18)’ün belirtmiş olduğu sosyal faktörler (ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik) engelli turizmde üzerinde durulması gereken kavramlardır. Bu sosyal faktörlerin sağlanması engellileri diğer bireylerin yaptığı gibi bir tatil yapma ve seyahat etme fikrine götürmektedir ki uygun koşulların sağlanması durumunda bireyin seyahat engeli büyük ölçüde ortadan kalkmış olacaktır.

Yaşantısını erişilebilir standartlar içinde, ekonomik özgürlüğünü kazanmış bir şekilde devam ettirebilen engelli bireyler sosyal hayata katılım konusunda da başarılı olabilirler. Benzer bir durum engelli bireylerin turizm faaliyetine katılımı için de geçerli olabilmektedir (Baş, 2016: 34). Engellilerin turizme katılabilmesi, engellilerin topluma kazandırılmasında destek bir unsur niteliğinde görülebilir. Engelli turizmi, ancak gerekli düzenlemelerin yapılması sonucu gerçekleştirilecek bir turizm çeşididir (Tozlu v.d., 2012). Dolayısıyla öncelikle Türkiye’de engellilere yönelik yapılmış yasal düzenlemeleri tespit edip daha sonra da Türkiye’den daha gelişmiş bir konumda bulunan Avrupa Birliğindeki yasal düzenlemeleri incelemek gerekmektedir. Bu incelemenin sonucunda ise Avrupa Birliğinde Türkiye’den farklı olarak hangi yasal düzenlemelerin bulunduğu, eksikliklerin tespit edilmesi ve düzeltilmesi gereken konulara ulaşmak amaçlanmıştır. Bu araştırmada engelli

bireylerin var olan yasal düzenlemelerden hem genel hem de turizm alanındaki bilgi ve farkındalıklarının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

1.2.Araştırmanın Hipotezleri

H1:Engelli bireylerin genel haklarına ilişkin farkındalıkları demografik değişkenlere göre farklılık göstermektedir.

H1a:Engelli bireylerin genel haklarına ilişkin farkındalıkları cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir.

H1b:Engelli bireylerin genel haklarına ilişkin farkındalıkları yaşa göre farklılık göstermektedir.

H1c:Engelli bireylerin genel haklarına ilişkin farkındalıkları medeni duruma göre farklılık göstermektedir.

H1d:Engelli bireylerin genel haklarına ilişkin farkındalıkları eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir.

H1e:Engelli bireylerin genel haklarına ilişkin farkındalıkları mesleğe göre farklılık göstermektedir.

H1f:Engelli bireylerin genel haklarına ilişkin farkındalıkları gelir durumuna göre farklılık göstermektedir.

H1g:Engelli bireylerin genel haklarına ilişkin farkındalıkları sosyal güvenceye göre farklılık göstermektedir.

H1h:Engelli bireylerin genel haklarına ilişkin farkındalıkları engel durumuna göre farklılık göstermektedir.

H1i:Engelli bireylerin genel haklarına ilişkin farkındalıkları engelin doğuştan veya sonradan olmasına göre farklılık göstermektedir.

H2:Engelli bireylerin turizm sektörüne yönelik haklarına ilişkin farkındalıkları demografik değişkenlere göre farklılık göstermektedir.

H2a: Engelli bireylerin turizm sektörüne yönelik haklarına ilişkin farkındalıkları cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H2b: Engelli bireylerin turizm sektörüne yönelik haklarına ilişkin farkındalıkları yaşa göre farklılık göstermektedir.

H2c: Engelli bireylerin turizm sektörüne yönelik haklarına ilişkin farkındalıkları medeni duruma göre farklılık göstermektedir.

H2d: Engelli bireylerin turizm sektörüne yönelik haklarına ilişkin farkındalıkları eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir.

H2e: Engelli bireylerin turizm sektörüne yönelik haklarına ilişkin farkındalıkları mesleğe göre farklılık göstermektedir.

H2f: Engelli bireylerin turizm sektörüne yönelik haklarına ilişkin farkındalıkları gelir durumuna göre farklılık göstermektedir.

H2g: Engelli bireylerin turizm sektörüne yönelik haklarına ilişkin farkındalıkları sosyal güvenceye göre farklılık göstermektedir.

H2h: Engelli bireylerin turizm sektörüne yönelik haklarına ilişkin farkındalıkları engel durumuna göre farklılık göstermektedir.

H2i: Engelli bireylerin turizm sektörüne yönelik haklarına ilişkin farkındalıkları engelin doğuştan veya sonradan olmasına göre farklılık göstermektedir.

1.3.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Dünyanın en büyük azınlık grubunu oluşturan engellilerin turizme katılması, engelli bireylerin diğer bireylere bağımlılığını azaltması açısından önemli bir husustur. Engelliler dünyanın en büyük ve özel pazarını oluşturmaktadır. Turizm hareketine katılabilmeleri için ise gerekli desteğin ilgili kurumlar tarafından verilmesi gerekmektedir. Avrupa Birliğinde engelli bireylerin turizme katılabilmesi için verilen desteklerle Türkiye’de verilen destekler gerek konaklama gerekse ulaşım bazında farklılıklar göstermektedir.

Engelliler karşılaştıkları sorunlar yüzünden birçok sosyal faaliyete katılmakta zorluklar yaşamaktadırlar. Yaşanan bu zorluklar engellilerin turizme katılmasını da güçleştirmektedir. Bu sebeple erişilebilir turizm olgusu gündeme gelmektedir. Engellilerin karşılaştıkları sorunları ortadan kaldırıp turizm hareketine katılmaları için gerekli ortamın ve koşulların yasal düzenlemelerle desteklenip sağlanmış olması

gerekmektedir. Avrupa Birliğinde ve Türkiye’de bu anlamda yasal düzenlemeler yapılmıştır ve yapılmaya devam etmektedir. Engelli bireylerin turizm gibi sosyal faaliyetlere katılabilmesi yalnızca vicdani açıdan ele alınmış bir gerçek değil aynı zamanda bir hak meselesidir. Sosyal faaliyetlere katılmak ve seyahat etme özgürlüğü her bireyin hakkıdır.

Avrupa Birliğine üye ülkeler gibi gelişmiş ülkelerin sunmuş olduğu fırsatlarla gelişmekte olan ya da gelişmemiş ülkelerin sunduğu fırsatların arasında farklar olduğu çok açıktır. Türkiye’de engellilere yönelik düzenlemelerin kanunlaşması ve bu konudaki bilincin oluşması çok uzak bir tarihi göstermemektedir. Avrupa Birliği engelli turizmi açısından da Türkiye’nin önündedir. Dolayısıyla yasal düzenlemelerde de farklılık görülmektedir. Avrupa Birliği ile Türkiye’nin engelli turizmi açısından engellilere yönelik yasal düzenlemelerinin karşılaştırılmasıyla Türkiye’de bu konudaki eksikliklerin neler olduğu ortaya çıkacaktır. Yasal düzenlemelerin ortaya çıkarılması yanında, engelli bireylerin bu yasal düzenlemelerin farkındalıkları ve bu düzenlemelerden faydalanıp turizme katılabilmeleri de önemli konudur. Bu sebeple öncelikle var olan yasal düzenlemeler ortaya koyulmalı ve takip eden sırayla engelli bireylerin konu hakkındaki farkındalıkları belirlenmelidir. Bu çalışmanın amacı engelli bireylere yönelik engelli turizmi kapsamında yasal düzenlemelerin Türkiye’deki ve Avrupa Birliğindeki standartlarının karşılaştırması ve engelli bireylerin bu yasal düzenlemelerin farkındalıklarının analiz edilmesidir.

1.4.Araştırmanın Varsayımları

Araştırma aşağıdaki varsayımlara bağlı olarak yürütülmüştür:

- Engelli turizmi kapsamında yasal düzenlemelerin Türkiye ve AB ülkeleriyle karşılaştırılması ve Türkiye’deki engelli bireylerin farkındalıklarının belirlenmesi için hazırlanan anket formu yeterlidir.
- Araştırmaya katılan kişiler anket formundaki soruları doğru cevaplamıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma aşağıdaki esaslarla sınırlandırılmıştır.

- Araştırma ortopedik engelli, görme engelli ve işitme engelli engel türüne sahip olan bireylerle sınırlandırılmıştır. Zihinsel engelli ve süreğen hastalığa sahip olan engelliler bu araştırmanın dışında bırakılmıştır.
- Anket formunda engelli bireylerin turizme katılıp katılmadığı sorulmamıştır.
- Örnekleme seğimi içerisinde engellilere yönelik yeterli sayıda dernek barındırması sebebiyle yeterli veri için Manisa ili içinde sınırlandırılmıştır.
- Araştırmanın Manisa'da yaşıyor olması, zaman ve maliyet açısından kolaylık sağlaması nedeniyle Manisa ile sınırlandırılmıştır.

II.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

ENGELLİ TURİZMİ KAPSAMINDA YASAL DÜZENLEMELERİN TÜRKİYE VE AB ÜLKELERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde engelli kavramı, engellilere yönelik Türkiye'deki ve Avrupa Birliğindeki yasal düzenlemeler, engelli turizmi kavramı, Türkiye'de ve Avrupa Birliğinde engelli turist haklarına ilişkin yasal düzenlemeler üzerinde durulmuştur.

2.1.Engelli Kavramı

Engellilik alanında genel kabul görmüş bir tanım bulunmamakta ve bu sebeple pek çok isimlendirme ve tanım yapılmıştır. Engelli kavramı, kişinin bazı özellikleri ya da toplumun yapısı ile koşulları nedeniyle, toplumun diğer bireyleriyle eşit fırsatlara sahip olamadığını, “engellendiğini” ifade eden bir kavramdır. Bu yüzden “engelli” sözcüğü “özürlü” sözcüğüne göre daha geniş bir anlam taşır (Şişman, 2012: 74).

Engelli kavramı ile ilgili pek çok tanım söz konusudur. 07.07.2005 tarihli 25868 sayılı Resmi gazetede yayınlanan “Engelliler Hakkında Kanun”a göre engelli; fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen bireyi ifade eder (www.mevzuat.gov.tr).

Resmi Gazetede yayınlanan 3/12/2008 tarihli ve 5825 sayılı “Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme”ye göre engelli kavramı; diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir (www.resmigazete.gov.tr/).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğünün yayınlamış olduğu bilgilendirme rehberine göre özürlü; doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan, korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişidir (eyh.aile.gov.tr/).

WHO (World Health Organization-Dünya Sağlık Örgütü)'nun 2011'de yayınladığı dünya engellilik raporunda engellilik, (beyin felci, down sendromu, depresyon ve benzeri) sağlık sorunları olan bireylerin (negatif tavırlar, erişilemeyen ulaşım ve kamu binaları, sınırlı sosyal destek gibi) kişisel ve çevresel faktörlerle etkileşimlerinde ortaya çıkan olumsuz durumları ifade etmektedir (WHO, 2011). Dünya sağlık örgütünün yapmış olduğu tanımlarda bozukluk, engellilik ve özürlülüğün sağlık yönüne ağırlık verilmiş ve şu şekilde sınıflandırılmıştır (www.apps.who.int);

Bozukluk (Impairment): Sağlık bakımından “noksanlık” psikolojik, anatomik veya fiziksel yapı ve fonksiyonlardaki bir noksanlığı veya dengesizliği ifade eder. Örneğin; Körlük, sağırılık, kısmi görüş kaybı, dilsizlik, konuşma kaybı, kol veya bacak felci, zeka geriliği.

Özürlülük (Disability): Sağlık alanında “sakatlık” bir noksanlık sonucu meydana gelen ve normal sayılabilecek bir insana oranla bir işi yapabilme yeteneğinin kaybedilmesi ve kısıtlanması durumunu ifade eder. Örneğin; Görme, duyma ya da konuşmadaki güçlükler; kavrama, erişme, yıkanma, yemek yeme ve tualete gitme zorlukları.

Engellilik (Handicap): Sağlık alanında “maluliyet” bir noksanlık veya sakatlık sonucunda, belirli bir kişide meydana gelen ve o kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel durumuna göre normal sayılabilecek faaliyette bulunma yeteneğini önleyen ve sınırlayan dezavantajlı bir durumu ifade eder. Bu terim aynı zamanda engelli insanların içlerinde bulundukları durumu tanımlar. Engellilik, yetersiz ya da engelli kişileri toplum içinde dezavantajlı duruma sokan sosyal ve ekonomik bir etmendir. Örneğin; Yatalaklık, eve bağımlı olmak, toplu taşımacılıktan yararlanamamak, sosyal olarak izole edilmiş olmak.

Engelliliğin tanımında bazı sosyal faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir. Bu faktörleri şu şekilde sıralayabilmek mümkündür: bakıma muhtaçlık, çalışabilirlik, sosyal hayata uyumun sağlanabilmesi, ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik (Öztürk, 2011: 18). İnsanlar doğuştan gelen bir bozukluk sebebiyle engelli olmasalar da her an doğal afetler, trafik ve iş kazaları, terör eylemleri gibi nedenler sonucunda engelli olabilirler. Bedensel veya ruhsal bütünlüğü, geçici veya daimi olarak, doğuştan veya

yaşlılık nedeniyle azalmış olan kişi engellidir. Yaşadığı toplumun gerekleriyle uyuşamayan insan “engelli insan”dır (Zengin ve Eryılmaz, 2013: 52).

2.1.1.Engelli Türleri

Engelli grupları değişik şekillerde sınıflandırılabilir. Gelişmiş batılı toplumlarda çıkar-tılan yasarda da engelli sınıflandırmasına yer verilmiştir. Uluslararası literatürde farklı sınıflandırmalara rastlanmıştır (Eryılmaz, 2010: 10). Geniş kapsamlı bir sınıflandırma WHO (Dünya Sağlık Örgütü) tarafından şu şekilde yapılmıştır (www.disabled-world.com/):

- Hareket ve Fiziksel Engelli
- Omurilik Engelli
- Kafa Yaralanmasına Bağlı Beyin Engelli
- Görme Engelli
- İşitme Engelli
- Zihinsel Engelli
- Psikolojik Engelli
- Görünmeyen Engellilik Durumu

Bu sınıflandırmaya engelli örgütleri ve temsilcileri tepki vermiştir. Sınıflandırmaya getirilen eleştirilerden biri aşırı tıbbi ve kişi merkezli olması, kişinin yetenekleriyle toplumsal beklentileri arasındaki karşılıklı ilişkinin net olmaması ile ilgilidir. Bir diğer eleştiri ise “özür” (handicap) ifadesinin toplumu “özürlü” ve “özürsüz” olarak ikiye böleceği ile ilgilidir. Dolayısıyla engellilerin alt sınıf mensubu olarak değerlendirilmesine yol açacağı düşünülmüştür (Çağlar, 2009: 14).

Devlet İstatistik Enstitüsünün ve Özürlüler İdaresi Başkanlığının yürütmüş olduğu 2002 yılında yapılan Türkiye Özürlüler Araştırmasına göre engelli türleri aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır (DİE, 2004):

- Ortopedik Engelli
- Görme Engelli

- İşitme Engelli
- Dil ve Konuşma Engelli
- Zihinsel Engelli
- Sürengen Hastalık

Türkiye Özürlüler Araştırmasının yapmış olduğu sınıflandırma altı grupta ele alınmıştır. Bu sınıflandırmadaki engelli türleri ve tanımları aşağıda yer almaktadır (DİE, 2004):

2.1.1.1. Ortopedik Engelli

Kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı olan kişidir. El, kol, ayak, bacak, parmak ve omurgalarında, kısalık, eksiklik, fazlalık, yokluk, hareket kısıtlılığı, şekil bozukluğu, kas güçsüzlüğü, kemik hastalığı olanlar, felçliler, serebral palsi¹, spastik² ve spina bifida³ olanlar bu gruba girmektedir.

2.1.1.2. Görme Engelli

Tek veya iki gözünde tam veya kısmi görme kaybı veya bozukluğu olan kişidir. Görme kaybıyla birlikte göz protezi kullananlar, renk körlüğü, gece körlüğü (tavuk karası olanlar) bu gruba girer. Türkiye Görme Engelliler Derneği görme yetersizliğini “Görme keskinliği, belli bir mesafeden (20 feet) görme ve ayrıntıları ayırt edebilme yeteneğidir. Görme alanı, dümdüz karşıya bakarken başımızı sağa sola oynatmadan görebildiğimiz alandır. Kör, bu iki kavrama göre görme keskinliğinin 20 / 200’ ine sahip olan ve görme alanı sadece merkezdekilerle sınırlı olan kişidir.” şeklinde tanımlamıştır (www.turged.org.tr/).

2.1.1.3. İşitme Engelli

Tek veya iki kulağında tam veya kısmi işitme kaybı olan kişidir. İşitme cihazı kullananlar da bu gruba girmektedir. İşitme engelliler, çok ileri derecede işitme kaybı olan ve işitme cihazı kullanması zorunlu olanlar, işitmeyen, hafif ve orta derecede

¹“Serebral Palsi, duruşu ve hareketleri etkileyen bir fiziksel engelliliktir”(www.tscv.org.tr/TR/cp-nedir).

²“Serebral Palsinin bir çeşididir. Motor Kortekste oluşan zedelenme sonucu ortaya çıkmaktadır.” (www.tscv.org.tr/TR/cp-nedir).

³ “Spina bifida ayrıık veya açık omurga anlamına gelir.” (www.spinabifida.org.tr/spina-bifida-nedir).

işitme kaybı olanlar, ağır işitenler olarak sınıflandırılmaktadır. İşitme derecesine göre sınıflandırma aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Tablo 2.1.İşitme Derecesine Göre İşitme Engeli Sınıflandırması

Desibel	İşitme Derecesi	İşitme Açıklaması
10-15 dB	Normal işitme	İşitmede problem yoktur.
16-25dB	Minimal (çok hafif derecede işitme kaybı)	Bazı sesleri (çağlayan sesi, yaprak hışırtısı gibi) duyma ve ayırt etme güçlüğü vardır.
26-40 dB	Hafif (hafif derecede işitme kaybı)	Konuşma seslerinin bazılarını duyabilme güçlüğü vardır. Fısıltı ile konuşmaları duyamaz.
41-55 dB	Orta derecede işitme kaybı	Karşılıklı konuşmaları anlamada güçlük çeker.
56-70 dB	Orta ileri derecede işitme kaybı	İşitme cihazı olmadan konuşmaları anlayamaz ve takip edemez.
71-90 dB	İleri derecede işitme kaybı	Konuşma seslerini duyamaz. Sadece çevredeki şiddetli sesleri duyabilir.
91 dB ve üzeri	Çok ileri derecede işitme kaybı	Konuşma seslerini duyamaz. Çok yüksek şiddetteki sesleri duyabilir.

Kaynak:www.mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/25/20/746930/dosyalar/2013_04/19112812_itme engelliler.pdf

2.1.1.4.Dil ve Konuşma Engelli

Herhangi bir nedenle konuşamayan veya konuşmanın hızında, akıcılığında, ifadesinde bozukluk olan ve ses bozukluğu olan kişidir. İşittiği halde konuşamayan, gırtlığı alınanlar, konuşmak için alet kullananlar, kekemeler, afazi, dil-dudak-damak-çene yapısında bozukluk olanlar bu gruba girmektedir. Konuşma, hoş olmayan bir sesle veya anlaşılmayan bir şekilde yapıp, dolayısıyla normalden farklılık gösterip ve dikkati konuşana çeker ise genellikle engelli konuşma olarak kabul edilir.

Konuşma esnasında dinleyenlerin çoğu ne söylendiğine değil de nasıl söylendiğine dikkat ediyor ve konuşanın ne söyleyeceğini değil de nasıl söyleyeceğini düşünür veya o endişe içinde olur ise o konuşma, engelli bir konuşma sayılabilir (www.ozemegitim.com.tr/).

2.1.1.5.Zihinsel Engelli

Çeşitli derecelerde zihinsel yetersizliği olan kişidir. Zeka geriliği olanlar (mental retardasyon). Down Sendromu, Fenilketonüri⁴ (zeka geriliğine yol açmışsa) bu gruba girer. Zihinsel özürlü ifadesi, zeka geriliğini (mental retardasyon) belirtmek için kullanılır. Bireyin zihinsel işlevde bulunma düzeyi zekâ testleri ile belirlenmektedir. Zihinsel işlev düzeyi zeka katsayısı (IQ) bulunarak tespit edilir. IQ seviyesinin 70'in altında olması zeka geriliği olarak kabul edilmemektedir (Baş, 2016: 8). Zeka geriliği hafif derecede zihinsel engelliler, orta derecede zihinsel engelliler, ağır derecede zihinsel engelliler, çok ağır derecede zihinsel engelliler olarak sınıflandırılmaktadır:

Tablo 2.2.Zeka Bölümlerine Göre Zeka Sınıflandırması

Düzy	Zeka Bölümü Puanı (IQ)
Hafif düzeyde yetersizlik	50-55'den 70'e
Orta düzeyde yetersizlik	35-40'tan 50-55'e
Ağır düzeyde yetersizlik	20-25'ten 35-40'a
Çok ağır düzeyde yetersizlik	20-25'ten daha aşağı

Kaynak:www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Zihinsel%20Engelliler.pdf.

2.1.1.6.Süreğen Hastalık

Kişinin çalışma kapasitesi ve fonksiyonlarının engellenmesine neden olan. sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıklardır (Kan hastalıkları, kalp-damar hastalıkları, solunum sistemi hastalıkları, sindirim sistemi hastalıkları, idrar yolları ve üreme organı hastalıkları, cilt ve deri hastalıkları, kanserler, endokrin ve metabolik

⁴ “Fenilketonüri hastalığı ile doğan çocuklar proteinli gıdalarda bulunan fenilalaninisimli bir amino asidi metabolize edemezler, sonuçta kanda ve diğer vücut sıvılarında artmış olan fenilalanin ve onun artıkları çocuğun gelişmekte olan beynini tahrip eder ve ileri derecede zihinsel engelli olmasına, sinir sistemini ilgilendiren daha birçok belirtilerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Beyin gelişimleri normal olmadığından başları da küçük kalmaktadır.” (www.zicev.org.tr/fenilketonurimakale-1)

hastalıklar, ruhsal davranış bozuklukları, sinir sistemi hastalıkları, HIV⁵). Süreğen hastalık, toplam özürllülük oranı içerisinde yer almakta ancak nitelikleri incelenirken, diğer özür türlerinden ayrı olarak değerlendirilmiştir.

2.1.2.Engelli Olma Nedenleri

Engellilik pek çok farklı sebepten ortaya çıkabilir. Bunlar genel kabul görmüş şekli ile temel olarak doğum öncesinde oluşan nedenler, doğum anında oluşan nedenler ve doğum sonrasında oluşan nedenler şeklinde sınıflandırılmaktadır (Baş, 2016: 6; Eryılmaz, 2010: 15-16; Eripek, 1998: 4-6; MEB, 2006: 15-16):

2.1.2.1.Doğum Öncesinde Oluşan Nedenler

- Bazı engellilik durumları, çocuğa anne-babasından kalıtım yoluyla, diğer bir deyişle, genetik olarak geçen özelliklere bağlı olarak ortaya çıkar. Aile soyunda var olan kalıtsal hastalıklar, anne ve baba arasındaki kan ve Rh uyumsuzluğu, özellikle kalıtsal hastalığı olan akrabalar arasındaki evlilikler vb.
- Kromozomal nedenler, döllenme sırasında ya da hemen sonrasında anne ya da babadan gelen kromozomlarla ilişkili sorunlara bağlı olarak (eksiklik, fazlalık ya da bozukluk) bazı engel durumlarına yol açabilmektedir.
- Genetik ya da kromozomal bir neden yokken, bedenin belli bölümlerinin ya da organlarının doğum öncesindeki oluşumunun özelliklerine bağlı olarak ortaya çıkan engel durumlarına çok sık rastlanmaktadır.
- Hamilelik sırasında annenin hastalık geçirmesi, dengeli beslenmemesi, ilaç kullanması, vb. nedenlere bağlı olarak da pek çok engellilik durumu ortaya çıkabilmektedir.

2.1.2.2.Doğum Anında Oluşan Nedenler

Doğum anında oluşan nedenler, doğum sırasında ve doğumdan hemen sonra ortaya çıkan sorunları kapsamaktadır.

- Doğum sırasında, doğumun uzun sürmesi ya da zor olması gibi nedenlere bağlı olarak zihin engeli ve serebral palsy başta olmak üzere çeşitli engellilik durumları ortaya çıkabilmektedir.

⁵ HIV (Human Immunodeficiency Virus), Türkçe'de İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü olarak adlandırılan bir virüstür. (<http://pozitifyasam.org/tr/hiv-ve-aids-nedir.html>).

- Çok erken ve düşük kilolu doğum, doğum esnasında bebeğin oksijensiz kalması, doğum esnasında bebeğin travmaya maruz kalması, doğumun sağlık kuruluşunda, sağlık elemanlarınca gerçekleştirilmemesi gibi nedenlerden dolayı çeşitli engellilik durumları ortaya çıkabilmektedir.

2.1.2.3. Doğum Sonrasında Oluşan Nedenler

- Bazı engellilik durumları çeşitli hastalıklar, yetersiz beslenme ve kaza geçirme gibi nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin, menenjit sonrası ortaya çıkan bedensel engeller, orta kulak enfeksiyonlarına bağlı işitme engeli, beyin travmasına bağlı zihin engeli gibi.
- Çevresel koşulların yetersizliği, aile sevgisi ve kabul görme gibi gereksinimlerin yeterince karşılanamaması, ihmal ya da istismar, hastalıklara yanlış müdahale, yetersiz beslenme, doğal afetler, ailenin ve çevrenin eğitimsizliği gibi nedenler de doğum sonrasında oluşan engelli olma nedenleri arasında yer almaktadır.

2.1.3. Engellilerin Toplum İçerisindeki Oranları

Türkiye’de engellilerle ilgili veri eksikliği sebebiyle Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), günümüzdeki ismiyle Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı ile birlikte 2002 yılında “Türkiye Özürlüler Araştırması”nı gerçekleştirmiştir. Engelli olan nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 2002 verilerine göre %12,29’dur. Bu araştırma günümüze kadar yenilenmemiştir. Bu verilerden hareket edilirse ve engelli nüfus oranının artmadığı düşünülse bile Türkiye’de günümüzde en az 9.586.200 birey engelli olarak yaşamını sürdürmektedir. Aşağıdaki tabloda 2002 Türkiye Özürlüler Araştırmasının toplam özürlü nüfus oranı gösterilmektedir:

Tablo 2.3. Türkiye’de Toplam Özürlü Nüfus Oranı

Toplam engelli nüfus			Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel engelli nüfus			Süreğen hastalığa sahip olan nüfus		
Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
%12,29	%11,1	%13,45	%2,58	%3,05	%2,12	%9,7	%8,5	%11,33

Kaynak: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, “2002 Özürlüler Araştırması”, www.kutuphane.tuik.gov.tr/pdf/0014899.pdf

2002 yılına ait veriler incelendiğinde toplam engelli nüfusunun toplam nüfusa oranının 12,29 olduğu görülmektedir. Toplam özürlü nüfusunda kadınların oranının erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu oranın yüksek çıkmasının sebebi süreğen hastalığa sahip olan kadın nüfusunun erkek nüfusuna oranla yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel engelli nüfusta erkeklerin oranının kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

2002 Türkiye Özürlüler Araştırmasında engelli türlerine göre engelli nüfus oranları da tespit edilmiştir. Tablo 2.4’e göre özrün türüne göre özürlü nüfus oranlarında toplam nüfus içerisindeki engelli türleri oranları ve yaş gruplarına göre dağılımı gösterilmektedir. Toplam nüfus içerisinde en sık görülen engelli türü ortopedik engelli olarak tespit edilmiştir. En az ise işitme engelli olarak görülmektedir. Yaş gruplarına bakıldığında ise 70 yaş ve üzerinde ortopedik ve görme engelli türünün daha sık görüldüğü tespit edilmiştir.

Tablo 2.4.Özrün Türüne Göre Özürlü Nüfus Oranı

	Ortopedik engelli	Görme engelli	İşitme engelli	Dil ve konuşma engelli	Zihinsel engelli
Türkiye	1,25	0,60	0,37	0,38	0,48
Yaş grubu					
0-9	0,64	0,33	0,20	0,46	0,42
10-19	0,77	0,36	0,29	0,43	0,58
20-29	1,21	0,45	0,32	0,42	0,65
30-39	1,26	0,46	0,35	0,31	0,54
40-49	1,39	0,62	0,35	0,26	0,39
50-59	1,79	0,91	0,41	0,30	0,26
60-69	2,80	1,56	0,77	0,41	0,27
70+	3,94	2,98	1,70	0,39	0,31

Kaynak: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, “2002 Özürlüler Araştırması”, www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017

Eurostat 2012 verilerine göre 15 yaş üstü engelli kişi sayısı Avrupa’da toplam 73.030.600 kişidir. Tablo 2.5’te Eurostat 2012 verileri ile derlenmiş Avrupa Birliğine üye ülkelerin 15 yaş üstü toplam nüfus ve engelli nüfus sayıları yer almaktadır.

Tablo 2.5’te Eurostat’dan elde edilen bilgilere göre 15 yaş üstü engelli nüfusunun en fazla olduğu bölgelerin, toplam nüfusun da en fazla olduğu bölgeler olduğu görülmektedir. Avrupa’nın en kalabalık ülkesi olan Almanya, Avrupa’da en fazla 15 yaş üstü engelli bireyi barındıran ülke konumunda yer almaktadır. Yine nüfusun en kalabalık olduğu İngiltere, İtalya, Fransa ve İspanya gibi ülkeler de Tablo 2.5’te görüldüğü üzere diğer ülkelere göre en fazla engelli bireye (15 yaş üstü) sahip ülkelerdir. En az engelli kişi sayısı bakımından toplam nüfusunun en az olduğu ülke olan Malta’nın aynı zamanda en az engelli kişi sayısına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 2.5.Avrupa Birliğine Üye Ülkelerin 15 Yaş Üstü Toplam Nüfus ve Engelli Nüfus Sayıları

Ülke	Engelli Sayısı (Bin Kişi)	Toplam Nüfus (Bin Kişi)	Yüzde (%)
Almanya	14,783.8	70,527.8	16.9
İngiltere	10,268.5	52,082.0	17.8
İtalya	7,399.5	51,107.7	6.1
Fransa	6,805.4	49,859.9	11.1
İspanya	6,551.1	39,169.8	11.3
Polonya	5,805.1	32,719.5	11.7
Romanya	3,263.6	18,124.4	10.3
Hollanda	2,395.1	13,901.7	16.2
Macaristan	2,072.8	8,371.4	17
Yunanistan	1,686.6	9,373.5	9.1
Belçika	1,553.4	9,263.6	15.2
Bulgaristan	1,369.5	6,389.4	13.5
İsveç	1,165.0	7,944.0	13
Çek Cumhuriyeti	1,272.1	8,964.2	7.6
Portekiz	1,224.5	8,414.2	8.7
Avusturya	1,162.7	7,110.3	11.5
Danimarka	919.3	4,584.5	18.2

Tablo 2.5. Devamı.

Slovakya	814.1	4,562.8	14.3
Finlandiya	767.5	4,488.4	14.6
Litvanya	585.5	2,550.2	15.4
Letonya	405.4	1,721.0	14.6
Slovenya	320.3	1,760.7	12.2
Estonya	225.1	1,131.9	13.9
Kıbrıs	104.1	694.7	10.2
Lüksemburg	68.3	423.6	14
Malta	42.1	350.1	8
Avrupa'da Toplam	73,030.6	415,591.4	12.8

Kaynak: Eurostat (AB İstatistik Bürosu) verilerinden derlenmiştir (2012).

Dünyada toplam engelli sayısı 600 milyonun üzerindedir. Bu da dünya nüfusunun yaklaşık % 8'ini oluşturmaktadır. UNESCAP (Birleşmiş Milletler Asya Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu) 2000 yılı verilerine göre bir ülkenin toplam nüfusunun yaklaşık % 5 ile % 20'si arasında engelliler oluşturmaktadır (Öztürk vd., 2008: 382). Dünya Sağlık Örgütü'nün 2011 yılında yayınladığı rapora göre bir milyardan fazla insanın veya dünya nüfusunun yaklaşık %15'inin bir tür engellilik ile yaşadığı tahmin edilmektedir. Dünya Sağlık Araştırması sonuçlarına göre, engellilik düşük gelirli ülkelerde yüksek gelirli ülkelere göre daha yaygındır (WHO, 2011).

2.2.Engellilere Yönelik Yasal Düzenlemeler

Engelli hakları konusunda yapılan yasal düzenlemeler engelli bireyleri topluma kazandırmaya ve toplumsal yaşama katılmalarını sağlamaya ilişkin olarak pozitif ayrımcılık, iş bulma imkanı, eğitim gibi hayatlarını kolaylaştıran hususlar içermektedir (Baş, 2016: 10). Engellilerin yaşam standartlarını iyileştirmek amacıyla

Türkiye’de ve Avrupa Birliğinde birtakım yasal düzenlemeler yapılmıştır. Yükselen yaşam standardı turizm faaliyetine katılımı da mümkün kılmaktadır. Bu bölümde engelli bireylere yönelik yapılan genel kapsamlı yasal düzenlemelere karşılaştırmalı olarak yer verilecektir.

Herkes için eşitlik ilkesi ile hareket eden Birleşmiş Milletler belgelerinde engellilik ilk kez 1948 yılında yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde dile getirilse de BM sistemi içerisinde engellilikle ilgili çalışmaların başlama tarihi 1945 yılına dayanmaktadır. Engelliler için fırsat eşitliği kavramı son 25-30 yıldır uluslararası düzeyde Birleşmiş Milletler ve ona bağlı örgütlerin gündeminde yer almaktadır. 1975 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine ek olarak yayımladığı “Engelli Hakları Bildirgesi” ile engellilerin diğer insanlarla eşit hak ve sorumluluklara sahip oldukları vurgulanmıştır (eyh.aile.gov.tr). 1975 Yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine ek olarak yayımladığı “Özürlü Hakları Bildirgesi” ve 1981 yılının Uluslar arası Özürlüler Yılı ilan edilmesinin ardından 1982 yılında “Özürlüler İçin Dünya Eylem Programı” kabul edilmesi Avrupa Birliği’nin engelli bireyler için harekete geçmesi için itici güç olmuştur (Bulgan ve Kaygısız, 2015: 367). 2003 yılı “Avrupa Özürlü Kişiler Yılı” olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda alınan konsey kararında gerçekleştirilmesi planlanan hedefler belirtilmiştir. Bu hedefler (eyh.aile.gov.tr);

- Engellilerin haklarına ilişkin bilinç düzeyini yükseltmek ve ayrımcılığa karşı korumak,
- Avrupa’da yaşayan engellilere fırsat eşitliği sağlamak için gerekli önlemlerin üzerinde durulup tartışılmalarını teşvik etmek,
- İlgili tüm taraflar arasında (hükümetler, sivil toplum örgütleri, gönüllü kurumlar vb.) engelliler ve bunların aileleri arasında işbirliğini güçlendirmek,
- Engellilik ile ilgili iletişimi geliştirmek ve engelliler hakkında olumlu bir imaj oluşturmalarını teşvik,
- Engelli kişilerin farklı özellikleri ile değişik tipteki engelliler hakkındaki bilinç düzeyini yükseltmek,

- Engellilerin karşı karşıya oldukları çok yönlü ayrımcılık hakkında bilinçlendirmeyi sağlamak,
- Özel ihtiyaçlara sahip öğrencilerin genel veya özel kurumlara ve Avrupa değişim programlarına katılmalarını geliştirmek üzere çocuk ve gençlerin eğitimi ile ilgilenen meslek kişi ve grupları arasında Avrupa çapında işbirliğini oluşturmaktır.

Türkiye, 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren engellilere yönelik uygulamalar için politika belirleme, yasal mevzuatı ve kurumsal yapıyı oluşturma faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. 1997 yılında Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın kurulması, 1999 yılında ilk "Özürlüler Şûrası"nın toplanması ve 2005 yılında kısaca "Özürlüler Kanunu" olarak bilinen yasal düzenlemenin yapılması söz konusu kesime yönelik politikadaki yoğunlaşmanın temel göstergelerini oluşturmaktadır (Özgökçeler ve Alper, 2010: 33).

2.2.1.Ayrımcılık ve Fırsat Eşitliği ile İlgili Yasal Düzenlemeler

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 10. maddesinde "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.", AB Antlaşmasının 10. maddesine göre ise "Birlik, politikalarının ve tedbirlerinin belirlenmesinde ve uygulanmasında, cinsiyet, ırk veya etnik köken, dini inanç veya kanaat, engellilik, yaş veya cinsel tercih temelinde yapılan ayrımcılıkla mücadele için çaba gösterir." ifadeleri yer almaktadır. Bu iki maddede genel olarak insanların cinsiyet, ırk, din, engellilik vb. sebeplerle ayırım gözetmeksizin eşitliği söz konusudur.

12 Eylül 2010 tarihinde Anayasamızın 10. maddesine "Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz" hükmü getirilmiştir. Özürlüler Kanunu'nun genel esaslarının ortaya konulduğu 3. maddesi "Özürlüler aleyhine ayrımcılık yapılamaz; ayrımcılıkla mücadele özürlülere yönelik politikaların temel esasıdır" demektedir ve ayrımcılık konusuna özel bir vurgu yaparak devlete özürlülere yönelik ayrımcılık ile mücadele etme görevi yüklemektedir (Şişman, 2011: 212). Ayrıca "Engelli Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi"nin kabulü 3 Aralık 2008'de gerçekleştirilmiş

olup engelliliğe dayalı ayrımcılığı ortadan kaldırmaya, engelli bireylerin haklarına, dil ve iletişimi düzenlemeye ilişkin amaçlar içermektedir (Resmi Gazete, 2009).

Avrupa Konseyi ve hükümet temsilcileri 1996 tarihinde “Engelliler için fırsat eşitliği konusunda bir karar” almıştır. Bu karar ile engellerin kaldırılması ile özürlü kişilerin topluma tam olarak katılmalarının sağlanması hedeflenmiştir. Aynı yıl içerisinde Avrupa Komisyonu “Engelliler İçin Fırsat Eşitliği-Topluluğun Yeni Engellilik Stratejisi 1996” başlıklı bir tebliğ yayınlamıştır. Bu tebliğ Birleşmiş Milletlerin engelliler için Standart Kurallarla ortaya koyduğu yaklaşımı yansıtmaktadır. Bu strateji genel olarak, engellilerin toplumsal yaşamın tüm alanlarında karşılaştıkları engellerin tanımlanması gerekliliğini ve engellilerin fırsat eşitliğinden yararlanması önündeki engellerin ortadan kaldırılmasını vurgulamaktadır. 30.10.2003 yılında “Engellilere Yönelik Fırsat Eşitliği: Avrupa Eylem Planı” tebliği yayınlanmıştır. Bu tebliğ 2010 yılına kadar olan süreci kapsar nitelikte bir eylem planını oluşturmaktadır. Amacı, engellilik konularının ilgili topluluk politikalarına dahil edilmesi ve engellilerin entegrasyonunun sağlanması için belirli alanlarda somut tedbirler alınmasıdır. Avrupa Konseyi 27 Kasım 2000 tarihinde “Ayrımcılığa Karşı Topluluk Eylem Programının Oluşturulması 2001-2006” yıllarını kapsayan konsey kararını almıştır. Bu kararın amaçları ise;

- Ayrımcılık olgusu hakkında bilgi verilmesi ve bu konudaki politikaların ve uygulamaların etkililiğinin değerlendirilmesi yoluyla ayrımcılık hakkındaki anlayışın geliştirilmesi;
- Ayrımcılığı önlemek ve ayrımcılığa etkin şekilde dikkat çekmek için değişik ayrımcılık türlerinin spesifik karakterlerinin gözönünde bulundurularak özellikle organizasyonların eylem araçlarının güçlendirilmesi ve bilgi alışverişinin ve iyi uygulamaların desteklenmesi ve Avrupa düzeyinde ağ kurulması;
- Farkındalık oluşturma kampanyalarını da içine alan ayrımcılıkla mücadele uygulamalarının yaygınlaştırılmasıdır.

2.2.2.Eğitim İle İlgili Yasal Düzenlemeler

T.C. Anayasası 42. maddesi “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.” ve “Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.” gibi genel hükümler yer almaktadır. Bu genel hükümler engelli bireyleri de kapsar niteliktedir. Her bireyin eğitim hakkının bulunduğunu açıklamaktadır. 5378 sayılı 01.07.2005 tarihli “Engelliler Hakkında Kanun”un 15. Maddesinde “Hiçbir gerekçeyle engellilerin eğitim alması engellenemez. Engelliler, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak, yaşadıkları çevrede bütünleştirilmiş ortamlarda, eşitlik temelinde, hayat boyu eğitim imkânından ayrımcılık yapılmaksızın yararlandırılır.” ifadesi yer alır (Resmi Gazete, 2005). 1983 yılında 2916 sayılı "Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu" çıkarılmıştır. Kanunda tanım ve ilkeler, özel eğitim kurumları ve görevleri, özel gereksinimli çocukları tespit, yerleştirme, izleme ve çeşitli hükümleri içeren bölümler yer almış ve bu kanun doğrultusunda "Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği", "Özel Okullar Yönetmeliği", "Eğitilebilir Çocuklar İş Okulu Yönetmeliği" gibi yönetmelikler yayınlanmıştır (Akçamete,1998: 197). Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un ek 3. Maddesine göre; ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından %20 oranında engelliliği tespit edilmiş bireylerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde verilen destek eğitimini (görme, konuşma, işitme, spastik, zihinsel, ortopedik engelli bireylerin) eğitim giderleri Milli Eğitim Bakanlığının bütçesine bu amaçla konulan ödenekten karşılanmaktadır (Resmi Gazete, 1992; Karaarslan, 2014).

Avrupa Birliğinde engelliler için eğitim hakkı anlamında 31 Mayıs 1990 tarihli Avrupa Konseyi ve Eğitim Bakanlarının aldıkları “Engelli çocuk ve gençlerin genel öğretim sistemi içinde kaynaştırılmalarına yönelik karar” yer almaktadır. Bu karar ise engelli bireylerin genel öğretim sistemine katılmaları için gerekli düzenlemeleri kapsamaktadır. Türkiye’de kaynaştırma uygulamalarının uygun şekilde yürütülebilmesi için bazı yasa ve yönetmelikler olsa da kaynaştırmanın uygulanması ile ilgili sorunlar hala devam etmektedir (Fazlıoğlu ve Doğan, 2013: 225). Avrupa Konseyi “2003 Yılında Avrupa Engelliler Yılı Olarak Saptanması konusunda 3 Aralık 2001 tarihli bir karar” almıştır. Bu kararın amaçları arasında eğitimle ilgili olarak “engelli çocuk ve gençlerin eşit öğrenim haklarının benimsenmesine özel önem vermek, tam katılmalarını teşvik etmek ve desteklemek; özel gereksinimleri

olan öğrencilerin genel veya özel kurumlara ve Avrupa değişim programlarına katılmalarını geliştirmek üzere çocuk ve gençlerin eğitimi ile ilgilenen meslek kişi ve grupları arasında Avrupa çapında işbirliğini oluşturmaktır.” şeklinde bir ifade yer almaktadır. Avrupa Birliği 5 Mayıs 2003 yılında ise “Engelli öğrencilere eğitim ve mesleki eğitimde fırsat eşitliği sağlanması” adı altında bir konsey kararı almıştır. Bu kapsamda eğitim ve mesleki eğitime ulaşabilirliği artırabilmek için Avrupa Birliği ve üye ülkelerin uygulaması gereken birtakım düzenlemeler bulunmaktadır.

2.2.3.İstihdam ile İlgili Yasal Düzenlemeler

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 49. Maddesinde çalışma ile ilgili “Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.” ifadesi engelli bireyleri de kapsar nitelikte olup anayasal hak olarak düzenlenmiştir. Ayrıca 01.07.2005 tarihli ve 5378 sayılı “Engelliler Hakkında Kanun”un 14. Maddesinde istihdama ilişkin “Çalışan veya iş başvurusunda bulunan engellilerin karşılaşılabileceği engel ve güçlükleri ortadan kaldırmaya yönelik istihdam süreçlerindeki önlemlerin alınması ve engellilerin çalıştığı iş yerlerinde makul düzenlemelerin, bu konuda görev, yetki ve sorumluluğu bulunan kurum ve kuruluşlar ile işverenler tarafından yapılması zorunludur.” ifadesi yer almaktadır. Bu ifadede ortaya çıkabilecek engellerin kaldırılması ve gerekli düzenlemelerin yapılması gerekliliği söz konusudur. Türkiye’de özörlölere yönelik kota yöntemi, ilk olarak 1967 yılında yürürlüğe girmiştir. 4857 sayılı İş Kanununa göre; işverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör iş yerlerinde %3 özörlölü, kamu iş yerlerinde ise %4 özörlölü ve %2 eski hükümlü işçiyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler (Resmi Gazete, 2003; Şişman, 2011). İş Kanununun 101. maddesinde “Engelli çalıştırmayla ilgili hükümlere aykırı olarak engelli ve eski hükümlü çalıştırmayan işveren veya işveren vekiline çalıştırmadığı her engelli ve eski hükümlü ve çalıştırmadığı her ay için yediyüzelli milyon lira para cezası verilir.” hükmü yer alır (Resmi Gazete, 2003). Günümüze uyarlandığında 2016 yılında bu ceza çalıştırılmayan her engelli ve eski hükümlü için her ay 2.211 TL olarak belirtilmiştir (www.csqb.gov.tr). Buradan işverenlerin belli bir işçi sayısını aştıkları takdirde engellileri iş yerlerinde uygun işlerde çalıştırmakla yükümlü oldukları anlaşılmaktadır. Engellilerin eşit koşullarda yaşama hakkını elde edebilmeleri için istihdam edilmeleri bir gerekliliktir. Bu gereklilik söz konusu yasal düzenlemelerle desteklenmektedir.

Avrupa’da istihdama ilişkin ilk olarak 24 Temmuz 1986 tarihinde “Avrupa Topluluğu Düzeyinde Engellilerin İstihdamına İlişkin Konsey Tavsiye Kararı” alınmıştır. Bu tavsiye kararı, üye ülkelerin engellilere mesleki rehabilitasyon ve istihdam alanlarında fırsat eşitliği sağlamak için gerekli tüm önlemleri almaları ve engelli çalışanların karşılaştıkları engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik oluşturulan politikaları izlemeleri gerektiğini ortaya koymaktadır (eyh.aile.gov.tr/). Ayrıca bu karar, bu tarihten sonra istihdam ile ilgili ortaya çıkacak yasal düzenlemelere bir kılavuz niteliğindedir. Avrupa Komisyonu tarafından 27 Kasım 2000 tarihinde yayınlanan “İstihdamda ve İşte Eşit Muamele Direktifi” yer almaktadır. Bu talimatın amacı “Eşit muamele ilkesinin üye ülkelerde uygulamaya konulacağı görüşüne bağlı olarak istihdam ve çalışma konularında din veya inanca, özgürlüğe, yaşa veya cinsel yönelime dayanan ayrımcılık ile mücadele için genel bir çerçeveyi ortaya koymaktır.” şeklinde belirtilmiştir. Söz konusu direktifte Avrupa Birliğine üye olan tüm ülkelerin bu direktifi yasalarına uydurmaları gerekliliği belirtilmiştir. 15 Haziran 2003 yılında “Engellilerin istihdamının ve toplumsal bütünleşmelerinin teşvik edilmesi” başlığıyla bir konsey ilke kararı alınmıştır. Avrupa Konseyi bu karar ile üye ülkelerin; engellilerin toplumdaki diğer bireylerle eşit haklara sahip olduklarını dikkate alarak engellilerin toplumsal yaşamın tüm alanlarına katılımını teşvik etmeleri, engellilerin işgücüne katılımları önündeki engellerin ortadan kaldırılması konusundaki çabaları devam ettirmeleri ve ortaya çıkabilecek engelleri kaldırmaları gibi hükümleri uygulamaya çağırmaktadır.

Avrupa Birliğinde yer alan engellilerin istihdamıyla ilgili yasal düzenlemelerin farkındalık ve bilinç düzeyini arttırmak amacıyla ortaya konduğu görülmektedir. Türkiye’de ise engellilerin istihdam edilmesi uygulanabilecek cezai işlemlerden ötürü bir zorunluluktur. Şişman (2011; 192) bu durumu “İşverenin işyerinde özürülü işçileri yasal bir zorunluluk bulunmaksızın, kendi istekleri ile istihdam etmeleri ender rastlanan bir durumdur.” şeklinde özetlemiştir. Dolayısıyla Türkiye’de Avrupa Birliğine göre istihdam açısından, farkındalıkla ve bilinç oluşturmakla ilgili herhangi bir yasal düzenlemenin olmadığı görülmektedir.

2.2.4.Fiziki Çevre ile İlgili Yasal Düzenlemeler

Fiziki çevre ile ilgili yapılan yasal düzenlemeler erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik kapsamında değerlendirilmektedir. Erişebilirlik, binalardan hizmetlere, bilişim ve iletişim teknolojilerine kadar, engellilerin her alanda erişim olanaklarına kavuşturulmasıdır. Bu anlamda engellilerin erişebilirliklerini arttırmak doğrultusunda mevzuatımızdaki temel düzenlemeler Engelliler Kanunu çerçevesinde yapılmıştır (Şişman, 2011: 206). Engelliler kanunu dışında Türkiye’de yer alan İmar Kanununda fiziki çevre ile ilgili hükümler yer almaktadır. 6 Haziran 1997 tarihli 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin 1.maddesi ile 3194 Sayılı İmar Yasasına bir madde eklenmiştir. Bu maddeye “Fiziksel çevrenin özürllüler için ulaşılabilir ve yaşanabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda Türk Standartları Enstitüsü’nün ilgili standartlarına uyulması zorunludur” hükmü getirilmiştir. Büyükşehir belediyelerine ise ulaşılabilirlikle ilgili olarak; ulaşım araçlarının engellilerin kullanımına ve ulaşılabilirliğine uygunluğunu sağlamak ve engelliler için sosyal ve kültürel amaçlı hizmetlerden ücret almama veya indirimli tarife uygulama görevi verilmiştir. Tüm belediyelere 1580 Sayılı Belediye Yasasının 15. maddesinde sayılan bütün yapıların ve çevrelerinin, yolların, park, bahçe ve rekreasyon alanlarının, sosyal ve kültürel hizmet alanları ile ulaşım araçlarının engellilerin kullanımına ve ulaşılabilirliğine uygun olarak yapılmasını sağlama görevi verilmiştir. Bunların yanında fiziksel çevre kapsamında engellilerle ilgili standartlar yer almaktadır. Bu standartlar;

- Özürllü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları
- Şehir İçi Yollar- Özürllü ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemlerin Tasarım Kuralları
- Şehir İçi Yollar- Raylı Taşıma Sistemleri Bölüm 5: Özürllü ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları
- Raylı Taşıma Sistemleri-Bölüm 10: İstasyon İçi İşaret ve Grafik Tasarım Kuralları,
- Şehir İçi Yollar-Raylı Taşıma Sistemleri-Bölüm 14: İstasyon Platformu Oturma Elemanları Konut dışı çevrenin yapısal düzenlemesidir.

Dünya Engelliler Vakfı (World Disability Foundation)'nın Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme raporunda Türkiye’de fiziki çevreyle ilgili var olan yasal düzenlemelerin uygulamada eksik kaldığı belirtilmiştir; konutların standartlara uygun inşa edilmediği, rampaların genellikle yapılmadığı veya kullanılamayacak kadar dik ve dar düzenlendiği, kaldırımlarda ve yollarda ağaç, park eden araç ve tabelalar nedeniyle engelli bireylerin geçişinin engellendiği, durak, istasyon, havalimanı, iskele gibi kullanım alanlarında da iniş ve binişler için gereken donanımın yer almadığı görülmektedir (DEV,2010). Türkiye, uluslararası insan hakları sözleşmelerinin büyük bir kısmına taraf olmakla beraber iç hukukunu ve uygulamalarını sözleşmelerle uyumlaştırma ve yükümlülüklerini yerine getirme konusunda sıkıntıları olan bir devlettir (Çağlar, 2012: 558).

Ulaşılabilirlik Stratejisi Eylem Planı 2010-2011’de mevzuat düzenlemeleri, toplumsal biliçlendirme, stratejik öncelikler ve uygulamaya yönelik konulara yer verilmiş olup mevzuat düzenlemelerinde sorumlu kurum ve yapılması planlanan faaliyete ilişkin süre tespit edilmiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2013-2017 Stratejik Planında ulaşılabilirlik kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarının ilgili mevzuatlarla görev ve sorumluluklarını hatırlatmak ve çevrenin ulaşılabilirliği ile ilgili farkındalık sağlamak amacıyla çeşitli eğitimler gerçekleştirildiğinden bahsedilmiştir. Ayrıca bilgiye erişilebilirliğin artırılması amacıyla web erişilebilirliğine ilişkin kılavuz Türkçeye çevrilmiş ve web erişilebilirliğine ilişkin Bakanlık genelgesi yayınlandığı yer almaktadır.

Avrupa’da Engelli bireylerin haklarını ve topluma tam katılımını sağlamaya yönelik Avrupa Konseyi Engelliler 2006 – 2015 kapsamında Eylem Planı yayınlanmıştır. Amacı ise “Avrupa’da engelli bireylerin yaşam kalitesinin yükseltilmesi”dir. Bu eylem planında temel eylem alanları başlığı altında birçok altbaşlık yer almaktadır. Bu altbaşlıklar; siyasal ve kamusal yaşama katılım, kültürel yaşama katılım, bilgi ve iletişim, eğitim istihdam, mesleki eğitim ve rehberlik, yapılı çevre ulaşım, toplumsal yaşam, sağlık hizmetleri, rehabilitasyon, sosyal koruma, yasal koruma, şiddet ve tacize karşı koruma, araştırma ve geliştirme, farkındalık artırma şeklinde eylem planlarından oluşmaktadır.

Eylem planında “Toplumla tam olarak bütünleşebilmeleri için, özürlü bireylerin toplumsal kültürel yaşama katılabilir olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda,

iletişim ve bilgilendirme hizmetlerine erişim ön koşuldur.” şeklinde belirtilmiştir. Yapılı çevre ve ulaşım eylem planı başlığında, ulaşılabilir ve engelsiz bir yapılı çevre istihdama erişimin, topluma etkin katılımın, bağımsız yaşamın ve eşit fırsatların sağılanmasını teşvik etmesi öngörölmüştür. “Evrensel Tasarım ilkelerinin uygulanması yoluyla engelli bireyler tarafından erişilebilir bir çevre oluşturulabilir ve yeni engellerin ortaya çıkması önlenebilir.” şeklinde bahsedilmiştir. Toplumsal çevre eylem planı başlığı altında ise her seviyede erişilebilir ulaşımın planlanması ve uygulanması yolcu taşıma hizmetlerinin bütün engelli bireyler tarafından erişilebilir hale getirilmesine büyük katkı sağılayacağı şeklinde ifade yer almaktadır. 2006-2015 yıllarını kapsayan bu eylem planında söz konusu eylem alanları başlıklı unsurların her bir başlıkta hedeflerin ve üye devletler tarafından icra edilecek özel eylemlerin kapsamlı bir şekilde açıklandığı görölmektedir (www.teday.org).

12 Mayıs 2000 tarihinde yayınlanan “Engelliler için engelsiz Avrupa” tebliğı engellilerle ilgili AB politikalarını gözden geçirerek engelli bireylerin ulaşılabilirliğini artırmaya yönelik olarak Avrupa genelinde çaba sarf edilmesini öngörmektedir. Bu tebliğin “Topluluğun Daha Fazla Eklenen Değer Kazanmasına Yönelik Yol Haritası” başlıklı üçüncü bölümünün “Vatandaş Olarak Bağımsız Yaşama Doğru” altbaşlıklı bölümünde engelli bireylerin ulaşılabilirliğini artırma yolundaki Avrupa Birliğı çabalarının çeşitli alanları belirtilmiştir. Bunlar; hizmet düzeyini artırmak, raylı sistemlere ulaşım, havayolu, deniz ulaşımı, bütünleştirici trans-avrupa ağı, ileri araştırmalarda bütünleştirme çalışmaları gibi konulardan oluşmaktadır. Ayrıca Haziran 1998’de kabul edilen engelliler için park kartı tavsiye kararının üye ölkelerde karşılıklı olarak tanınması teşvik edilmektedir. “Ulaşılabilirliğin Artırılması: Sektörler Arası Boşlukları Kapatmak” başlığında ise ulaşılabilirlikle ilgili olarak yapılması gereken uygulamalar sıralanmıştır (www.eur-lex.europa.eu).

30.10.2003 tarihli Engellilere Yönelik Fırsat Eşitliğı: Avrupa Eylem Planı tebliğinde ise üç adet operasyonel hedef belirlenmiştir. Bu hedefler arasında “Herkes için ulaşılabilirliğin iyileştirilmesi” yer almaktadır. Avrupa’da ulaşılabilirlik kapsamında 6 Mayıs 2003 tarihinde “Engelli bireylere yönelik kültürel etkinlikler ve bu etkinliklere ulaşılabilirlik” başlıklı konsey ilke kararı alınmıştır. Bu kararın amacı tiyatro, müze, sinema ve kütüphane binaları gibi kültürel etkinlik alanlarının

ulaşılabilir hale getirilmesi ve edebiyat, film, tiyatro yapabilmek için teknik donanımların da engelliler için ulaşılabilir olması olarak özetlenebilir. Ayrıca söz konusu kararda kültürün engelli bireyler için daha kolay ve çok ulaşılabilir hale gelmesi için var olan engellerin kaldırılması amacıyla fiziki çevrenin düzenlenmesi gerekliliğinden bahsedilmiştir (www.eyh.gov.tr).

Avrupa Engellilik Stratejisi 2010-2020 yıllarını kapsamakta olup Avrupa Temel İnsan Hakları şartı, Avrupa Birliğı Yürürlülük Antlaşması ve Birleşmiş Milletler Genel Kurul Toplantısı kurallarının birleşiminden oluşturulmuştur (Baş, 2015: 22). Avrupa Engellilik Stratejisinin eylem alanlarında erişilebilirlik, katılım, eşitlik, istihdam, sosyal koruma, sağık, eğıtim, dış eylem konuları yer almaktadır. Bu konuları kapsayan temel amaçlara söz konusu stratejide yer verilmiştir. Avrupa Engellilik Stratejisinin gerçekleştirilmesinde bilinçlendirme, finansal destek, istatistikler ve veri toplama gibi genel araçların engelsiz bir Avrupa için uygulanmasını kapsamaktadır (www.ec.europa.eu).

Türkiye’de engellilik kavramına ilişkin düzenlemelerin olmasına rağımen Avrupa Birliğıne göre uygulamaya yönelik yansımaların olmadığı Bulgan ve Kaygısız (2015; 379)’un yapmış olduğı çalışmaya göre tespit edilmiştir. Ayrıca bu çalışmaya göre, Türkiye’deki yasal düzenlemelerin bedensel engellilere odaklandığı, AB’de yapılan yasal düzenlemelerin ise tüm engelli türlerini içine aldığı görülmektedir. Avrupa Birliğı son yirmi yıldır engelliliğı farklı bir biçimde anlamlandırmaya başlamıştır. Bu yeni yaklaşımda engelliler pasif ve yardıma muhtaç bireyler olarak değıl, toplumda diğeri bireylerle eşit haklara sahip ve bu haklar doğırtusunda toplumla bütünleşmek için mücadele eden bir topluluk olarak görülmektedir (Sayın, 2012: 16).

Engelli turizmi konusundaki en önemli sorun bilinçtir. Türkiye’de engellilik durumu; çaresizlik, acıma, eve hapsolma kavramlarını ağıştırmaktadır. Bu bilinci değıştirmek için sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, bakanlıklar toplumu bilinçlendirme faaliyetlerine ağırlık vermelidirler (Bozok vd., 2014: 29).

Tablo 2.6. Engellilere Yönelik Genel Hak ve Yasal Düzenlemelere İlişkin Karşılaştırma

Yasal Düzenlemeler	Türkiye	Avrupa Birliği
Ayrımcılık ve Fırsat Eşitliği	T.C. Anayasası 10. Madde Özürllüler Kanunu 3.Madde Engelli Haklarına İlişkin B.M. Sözleşmesi	AB Antlaşması 10. Madde Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Alınan Karar Engelliler İçin Fırsat Eşitliği-Topluluğun Yeni Engellilik Stratejisi Tebliği Engellilere Yönelik Fırsat Eşitliği: Avrupa Eylem Planı Tebliği Ayrımcılığa Karşı Topluluk Eylem Programı Oluşturulması Konsey Kararı Avrupa Özürllü Kişiler Yılı Kararı
Eğitim	T.C. Anayasası 42. Madde Engelliler Hakkında Kanun Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu Eğitilebilir Çocuklar İş Okulu Yönetmeliği Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun'un Ek 3. Maddesi	Engelli Çocuk Ve Gençlerin Genel Öğretim Sistemi İçinde Kaynaştırılmalarına Yönelik Karar 2003 Avrupa Engelliler Yılı Kararı Engelli Öğrencilere Eğitim ve Mesleki Eğitimde Fırsat Eşitliği Sağlanması Avrupa Özürllü Kişiler Yılı Kararı

İstihdam	T.C. Anayasasının 49. Maddesi Engelliler Hakkında Kanun İş Kanununun 101. Maddesi	Avrupa Topluluğu Düzeyinde Engellilerin İstihdamına İlişkin Konsey Tavsiye Kararı İstihdamda ve İşte Eşit Muamele Direktifi Engellilerin İstihdamının ve Toplumsal Bütünleşmelerinin Teşvik Edilmesi Konsey İlke Kararı
Fiziki Çevre	Engelliler Hakkında Kanun 3. Madde İmar Kanunu 572 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 1.Maddesi 1580 Sayılı Belediye Yasasının 15. Maddesi Ulaşılabilirlik Stratejisi Eylem Planı 2010-2011	Avrupa Konseyi Engelliler 2006 – 2015 Kapsamında Eylem Planı Engelliler İçin Engelsiz Avrupa Tebliği Engelliler İçin Park Kartı Tavsiye Kararı Engelli Bireylere Yönelik Kültürel Etkinlikler Ve Bu Etkinliklere Ulaşılabilirlik Konsey İlke Kararı Avrupa Engellilik Stratejisi

2.3.Engelli Turizmi Kavramı

Engelli turizmi; engelli bireylerin, sürekli ikame ettikleri yer dışına, para kazanma amacı gütmeksizin spor, sağlık ve kültür gibi farklı amaçlar doğrultusunda gerçekleşen, en az 24 saatten oluşan geçici konaklamalarından oluşan faaliyetlerini içermektedir (Baş ve Kılıç, 2014: 529). Engelli turizmi, tüm dünyadaki engelli sayısının fazlalığı ve bu kişilerin genellikle tek başlarına değil yanlarında refakatçi veya refakatçileriyle seyahat ettikleri düşünüldüğünde turizm işletmeleri için çok değerli bir pazar anlamına gelmektedir (Zengin ve Eryılmaz, 2013). Engellilerin turizme katılabilmesi, engellilerin topluma kazandırılmasında destek bir unsur

niteliğinde görülebilir (Tozlu vd., 2012: 2). Engelli bireyleri toplumda farklı bir yere koymaktansa, toplumla bütünleştirici bir yapı ile kentsel yaşama alanlarına erişilebilirliklerini dikkate alan bir yapılanmaya gidilmelidir (Bulgan ve Kaygısız, 2015: 365).

Türkiye için “Engelli Turizmi” kavramı yeni ortaya çıkmaya başlayan bir olgudur. Engellilerin hakları olmasına rağmen sosyal yaşama yeterli ölçüde katılmamalarına paralel olarak turizm aktivitelerinden yararlanmaları da istenilen seviyede olmamıştır. Ancak son yıllarda engellilerin sosyal yaşama katılımlarını artıracak çalışmaların bir uzantısı olarak turizm alanında da bir takım gelişmeler görülmektedir (Zengin ve Eryılmaz, 2013: 56). Emiroğlu ve Demirkol (2014: 936) yapmış olduğu çalışmada engelli turizm pazarına dair yapılacak düzenlemelerin oldukça maliyetli olduğu tespitinde bulunmuştur. Türkiye’de engelli turizmi maliyetinin yüksekliği yönündeki algı, toplumdaki engellilere karşı olan bilinç, mevcut pazarın henüz anlaşılamamış olması gibi nedenlerden dolayı, engelli turizmi hak ettiği önemi yeterince görmemektedir (Tütüncü ve Aydın, 2013: 263).

TÜRSAB raporuna göre (www.tursab.org.tr); Avrupa’da engelli kavramında 15 yaşın altındaki engelli çocuklar, 4,6 milyon ileri safhada hamile kadın ve 65 yaşın üzerinde hareketlerinde zorluk yaşayan yaşlı nüfus göz önüne alındığında engelli oranı %13 olmaktadır. Böylece Avrupa’nın toplam engelli nüfusu 50 milyonu aşmaktadır. Fakat bu 50 milyon nüfusun tümü sağlık veya ekonomik nedenlerle seyahat edebilecek durumda değildir. Avrupa’da seyahat endüstrisi için verimli olabilecek bu pazardaki nüfusun 36 milyon kişi olduğu belirlenmektedir (Atak, 2008: 3). Avrupa Komisyonu’nun yaptırdığı bir araştırmaya göre engellilerin yarattıkları seyahat potansiyeli aşağıdaki şekilde belirlenmiştir (www.tursab.org.tr);

- Avrupa’da her yıl 8 milyon engelli en az bir kez yurtdışı seyahate çıkmaktadır.
- 15 milyon engelli Avrupalı kendi ülkesinde seyahate çıkmaktadır.
- 22 milyon engelli kendi ülkelerinde günlük gezilere çıkmaktadır.

İngiliz Üniversitesi Surrey tarafından 2005 yılında yürütülen OSSATE (One-Stop-Shop Accessible Tourism in Europe- Avrupa’da Erişilebilir Turizm) araştırmasında

Avrupa Birliğinde yer alan ülkelerin erişilebilir turizm arzı ortaya konmuştur (Buhalis vd., 2005: 75).

Tablo 2.7.'de Avrupa Birliği ülkelerinin 2005 yılına ait toplam ve erişilebilir konaklama arzı, iş yeri sayısı olarak verilmiştir. En fazla erişilebilir konaklama arzının 9248 iş yeri sayısı ile İtalya'da yer aldığı görülmektedir. Toplam konaklama iş yeri sayısına göre erişilebilir iş yeri sayısına bakıldığında %28.9 ile İtalya, toplam konaklama iş yeri sayısına göre erişilebilir konaklama iş yerini en fazla barındıran ülke olarak görülmektedir.

Tablo 2.7. Avrupa Birliğinde Toplam ve Erişilebilir Konaklama Arzı

Ülkeler	Konaklama (İş Yeri Sayısı)		
	Toplam	Erişilebilir	(%)
Avusturya	20609	295	1.4
Belçika	3558	175	4.9
Kıbrıs	961	39	4
Çek Cumhuriyeti	3859	660	17.1
Danimarka	1097	130	11.8
Estonya	854	-	-
Finlandiya	1470	23	1.5
Fransa	28649	368	1.2
Almanya	55119	-	-
Yunanistan	8876	1094	12.3
Macaristan	2741	330	12
İrlanda	8971	75	0.8
İtalya	31997	9248	28.9

Letonya	326	-	-
Litvanya	1221	122	9.9
Lüksemburg	560	42	7.5
Malta	361	23	6.3
Hollanda	7080	196	2.7
Polonya	8376	-	-
Portekiz	2214	-	-
Slovakya	2084	235	11.2
Slovenya	981	-	-
İspanya	22348	1525	6.8
İsveç	2770	250	9
İngiltere	62828	938	1.4
Toplam	279910	15768	5.6

Kaynak: Buhalis, D., Eichhorn, V., Michopoulou, E., & Miller, G. (2005). "Accessibility market and stakeholder analysis." *University of Surrey One Stop Shop for Accesible Tourism in Europe (OSSATE)*.

Engellilerin büyük bölümünün en az bir refakatçi ile seyahate çıkıyor olduğu düşünüldüğünde Avrupa'daki bu özel seyahat pazarının 35 milyon seyahat ve 630 milyon geceleme ürettikleri ortaya çıkmaktadır (Artar ve Karabacakoğlu, 2013). Türkiye'de engelli turizmi potansiyelinin tespiti için Türkiye'de 2002 yılında yapılan Özürlüler araştırmasından yararlanılabilir. Bu araştırmaya göre Türkiye'deki engelli oranı %12,29'dur. Dolayısıyla engellilerin refakatçileriyle birlikte turizme katılması oldukça geniş bir kitleyi kapsar nitelikte görünmektedir. Bu yüzden engelli turizminin potansiyeli önemli bir niş pazar olarak ortaya çıkmaktadır.

Engelli turizmi, engelli bireylerin sahip olması gereken özgürce seyahat etme olgusu bakımından sosyal yönden engellileri destekler nitelikte olup söz konusu eşitliği de beraberinde getirecektir. TÜRSAB Ar-Ge Departmanının 2008 yılında yapmış olduğu “Engelsiz Turizm” başlıklı çalışmada Turizm Bakanlığı’ndan işletme belgeli tesislerde 1176 adet engellilere özel oda bulunduğu ve bu odaların 605 adedi Antalya’da yer aldığı belirtilmiştir. Antalya’nın engelliler için en çok oda barındıran il olduğu tespit edilmiştir. 159 oda ile Muğla ve 147 oda kapasitesiyle İstanbul ikinci ve üçüncü sıralarda yerini almıştır (TÜRSAB, 2008). Ancak engelliler yaşadığı pek çok sorun sebebiyle turizme yeterli düzeyde katılamamaktadırlar.

Tablo 2.8.Türkiye’deki Erişilebilir Oda Sayısı ve Toplam Oda Sayısı

Şehirler	Erişilebilir Oda Sayısı	Toplam Oda Sayısı	%
Antalya	605	122024	0.49
Muğla	159	37654	0.42
İstanbul	147	29984	0.49
Diğer İller	265	78971	0.33
Toplam*	1176	268633	0.43

Kaynak: www.tursab.org.tr ; www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr.

*Türkiye’de yer alan konaklama tesislerinin erişilebilir oda sayısına TÜRSAB Ar-Ge departmanının yapmış olduğu çalışma dışında ulaşılamamaktadır. Bu sebeple 2008 yılına ait mevcut veriler karşılaştırılmıştır.

TÜRSAB Ar-Ge Departmanının Şubat 2008’de yayınlanan “Dünya’da ve Türkiye’de Engelsiz Turizm” başlıklı araştırmaya göre, Engelsiz Turizm Komitesince Türkiye’de bazı sorunlar tespit edilmiştir (TÜRSAB, 2008);

- Engellilerin kullanabileceği yeterli toplu ulaşım araçlarının olmaması,
- Kentin veya beldenin görülmeye değer yerlerinin, müze ve ören yerlerinin engellilere uygun şekilde dizayn edilmemesi (engellilerin kullanabileceği WC’lerin olmaması, rampaların uygun şekilde yapılmaması ...vb gibi), Kaldırımların engellilerin kullanabileceği biçimde yapılmaması,

- Engellilere yönelik serbest park etme imkanları, uygun işaretlendirmelerin bulunmayışı,
- Engellilerin kullanımına uygun telefon kulübelerinin olmaması,
- Kendi arabasıyla Türkiye'ye giriş yapan konuklarımızın sınır kapılarında işlemlerini kolayca yaptırabilecekleri mekânsal düzenlemelerin bulunmayışı nedeniyle sıkıntı yaşamaları. Örneğin; pasaport kontrollerinin yapıldığı binalara girişte birkaç basamaklı merdivenin bulunması gibi.
- Turistlere de hizmet veren hastane, sağlık ocağı, karakol gibi kamu binalarında engellilerin bu hizmetler faydalanmasına dönük donanımların yetersizliği, hatta ilk bina girişlerinde bile sorun yaşanıyor olması,
- Sorun yaşayan engellinin başvurabileceği özel merci ve mekânların bulunmaması gibi.
- Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik'te 80 oda ve üzerinde olan oteller ile tatil köylerinde toplam oda kapasitesinin ancak % 1'i oranında engelli odası bulundurulması yükümlülüğü olduğundan, işletmeler bunu minimum düzeyde tutmakta, bu nedenle 300 odası olan konaklama merkezlerinde bile engelli odası 3'ü geçmemektedir. Bu nedenle mevcut olan engelli odası sayısı, grup halinde gelmek isteyen engelli ziyaretçileri ağırlamaya yetmediğinden, gerek yurtdışından, gerekse yurtiçinden gelen bu tip taleplere olumsuz yanıt verilmek zorunda kalınmaktadır.
- Hâlihazırda mevcut olan engelli odalarının bir bölümünün ise engellilerin ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde bulunmadığı tespit edilmiştir.
- Bahsi geçen yönetmelikte odalar yanında, tesislerin girişi, genel tuvaletler, yeme-içme ünitesi, mola noktası, temalı parklar ile eğlence merkezlerinde de bedensel engellilerin kullanımına uygun düzenlemeler yapılması gerektiği belirtilmişse de, işletmelerde ya bunlara hiç uymamakta, ya da yeterli düzeyde düzenleme yapmamıştır.

Türkiye'de tespit edilen bu sorunların genel olarak gerekli düzenlemelerin eksiksiz olarak yapılmadığından kaynaklandığı söylenebilir. Halihazırda mevcut düzenlemelerin de engelli bireylerin kullanımına uygun olmadığı söz konusudur. Varolan düzenlemelerin büyük çoğunluğu ortopedik engelli bireylere yönelik olarak

tasarlanmıştır. 15. Ulusal Turizm Kongresinde Birdir vd. (2014: 51-56) tarafından, engelli turizmde engellilerle ilgili düzenlemeler yapılırken farklı (görme, bedensel, işitsel) engel durumlarının dikkate alınması gerektiği ve farklı engele sahip bireylerin de farklı gereksinimleri olacağının düşünülmesi gerektiğinin tespiti yapılmıştır. Engelli turizmi alanında yapılan yasal düzenlemelerin oldukça yetersiz ve etkisiz olduğu, sadece bu alanda düzenlemenin varlığından bahsetmek için yapılmış oldukları izlenimi bulunmaktadır (Eryılmaz, 2010: 59).

2.3.1. Avrupa Ülkelerinde Engelli Turizmine Yönelik Örnek Uygulamalar

Avrupa ülkeleri engelli turizmi konusunda başarılı örneklerle sahiptir. Bu örneklerle Artar ve Karabacakoğlu (2003) “Türkiye’de Engelliler Turizminin Geliştirilmesine Yönelik Konaklama Tesislerindeki Altyapı İmkanlarının Araştırılması” isimli projelerinde yer vermişlerdir (Artar ve Karabacakoğlu, 2003; ENAT, 2007a);

Belçika: Belçika'nın Flemish bölgesindeki turist otoriteleri birkaç yıldan beri Mobility International'a üye engelli örgütlerden biri olan Mobility International Flanders ile iş birliği yapmaktadır. Bu işbirliği, geleneksel turist ofisi broşürlerine engelli sembollerini koymadan önce tesis ve işletmelerin kontrolünü içermektedir.

Danimarka: Kopenhag'ın kuzeyindeki Zealand sahilinde bulunan ve 1958 yılında inşa edilmiş Louisiana Güzel Sanatlar Müzesi eski bir binayı engellilere açmanın güzel bir örneğini oluşturmaktadır. Bina, yükselen zeminlerde rampalara, tekerlekli sandalye kullanıcılarının kullanabileceği asansörlere sahiptir. Üstelik bunlar yapılırken binanın genel görünüşüne zarar verilmemiştir.

Almanya: Almanya Demiryolları engellilere açılmada büyük gelişmeler kaydetmiştir. Bütün büyük garlarda ve bir çok küçük kentin istasyonunda asansörlü platformlar oluşturulmuştur. Otomobil kullanabilen engelliler için çok ucuza oto temin edebilecekleri bir oto havuzunun oluşumunu sağlayan kurumlar oluşturulmuştur. Bir veri tabanına dayanan sistemde belli tarihlerde otomobille tatile çıkmak isteyen engelliler tatilleri için otoları paylaşabilmektedir.

Yunanistan: Özellikle Girit ve Rodos'da engellilere açık otel ve pansiyonların oluşturulması tren istasyonlarında engellilere uygun rampalar ve tuvaletler olması yapılan olumlu işler arasındadır. Aynı zamanda Hermes Derneği konaklama tesislerinin engellilere uyumluluğunu denetlemek üzere bir program hazırlamaktadır.

İspanya: Tenerife Adası'ndaki The Los Christianos Mary Sol tesisi bütün engellilere açık bir tesis olarak inşa edilmiştir. Ada'da Havaalanı transferleri ve kişisel yardım istemek de mümkün olmaktadır. İspanya'da ONCE İş Kurumuna (National Organization of Blind Spaniards) ait Confortel isiminde otel zinciri yer almaktadır. İspanya'nın tatil ve kentsel bölgelerinde 15 iş yeri yönetmektedir. Bu işletmenin uzmanlıkları arasında eğitilmiş müşteri hizmetleri (engelli müşteriler için) ve stratejik politikalarının bir parçası olan erişilebilirlik yer almaktadır. Bu otel zincirinde pek çok farklı otel sahip oldukları erişilebilirlik özelliği için ödüller almışlardır. ONCE İş Kurumuna bağlı olan Viajes 2000 seyahat acentası zincirinin müşterileri arasında engelli dernekleri yer almaktadır. Uzmanlık görevleri arasında engelli bireylere veya tekerlekli sandalye kullanan kişilere tavsiye vermek ve tur satmak için personellerine erişilebilir ürünlere, bilgiye ve destinasyonlara erişimleri hakkında eğitim vermek yer almaktadır (ENAT, 2007a).

Fransa: Fransa'da son dönemde özellikle de müze ve kültürel cazibe merkezlerinin engellilere açılmasında olumlu gelişmeler kaydedilmiştir. Örneğin Paris'deki Cite deSciences et de l'Industrie fiziksel ve duyuşsal engelliler için uygun şartlara sahip hale getirilmiştir. Fransa'nın Toulouse şehri 2016 yılında Accessible City ödülünde "Akıllı Şehir" ünvanı ile üçüncü sırada yer almaktadır (ENAT, 2016).

İrlanda: European Access Ödülü'nü de alan Rosslare Limanı engellilere açık bir liman örneğidir. Dublin'de bulunan şehir kırsalındaki hafif trenler engellilere açıktır.

İtalya: İtalya herkes için turizm konusunda oldukça ileri bir yasal zemine sahiptir. Bu ülkede tesisler ve turizm aktiviteleri hakkında engelliler için oldukça aktif bilgi sağlayan bölgesel kuruluşlar bulunmaktadır. İtalya'daki engellilere tam olarak açık tesislerden biri Belluno'daki San Paolo Holiday Centre'dır. İtalya'nın tren istasyonlarında Sala Amica adında bir özel hizmetler departmanı kurulmuş ve yeni trenlerde engellilere uyum artırılmıştır. 2016 yılında Accessible City ödülünü Milan, İtalya kazanmıştır (ENAT, 2016).

Lüksemburg: Bu ülkede hükümetin ve engelli derneklerinin işbirliği ile ülkede yaşayan veya turist olarak bulunan engellilerin yararlanabileceği Info Handicap Luxemburg adı altında bir enformasyon servisi oluşturulmuştur.

Hollanda: Hollanda engellilere yönelik hizmetler konusunda iyi bir geçmişe sahiptir. Royal Dutch Touring Derneği adındaki kurum tesislerin ve turizm cazibe merkezlerinin denetlenmesinden, yaygın broşürlerin basımına kadar bir dizi faaliyette bulunmaktadır.

İngiltere: İngiltere'de engellilere açık olan ve İngiltere, Galler ve İskoçya Turizm Örgütlerine kayıtlı olan tüm tesis ve işletmeleri içeren bir Uluslararası Engellilere Uyumluluk Programı kurulmuş bulunmaktadır. Bu programa göre bütün işletmeler denetlenerek uyumlulukları derecesinde kategorilere ayrılarak sınıflandırılıyorlar ve bu sınıfların sembolleri tüm turizm katalog ve broşürlerinde yayınlanmıştır.

2.3.2.Engelli Turizmi ile İlgili Yasal Düzenlemeler

Engelli turistlerin boş vakitlerini değerlendirmede ve turizm faaliyetlerine katılmada, kişilerle ilişkiler kurmada engelli olmadıkları ve turizmden faydalanabilmeleri için yapılması gerekenler unsurların olduğu belirtilmektedir (Selçuk vd., 2014: 838). Türkiye’de özellikle son yıllarda engellileri topluma kazandırmak, karşılaştıkları engelleri ortadan kaldırmak için bir takım yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerden en önemlileri Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme’nin imzalanıp onaylanması ve Türkiye’de ilk defa engellilere özel bir kanunun TBMM tarafından çıkartılmasıdır (Mesci vd., 2014: 34). Aşağıda Türkiye’de yer alan engelli turizmine ilişkin yasal düzenlemeler sıralanmıştır. Bir sonraki bölümde bu yasal düzenlemeler açıklanmıştır.

- Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme,
- Engelliler Hakkında Kanun,
- Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik,
- Kamu Binaları, Kamuya Açık Alanlar ve Toplu Taşıma Araçlarının Özürlülerin Kullanımına Uygun Duruma Getirilmesi ile İlgili Başbakanlık Genelgesi,
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Oteller İçin Sınıflandırma Formunda Engelli Düzenlemeler,
- Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmetleri ile Servis ve Turizm Taşımacılığı Hizmetinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmelik.

Yasal düzenlemelerin genel olarak başlıklarına bakıp karşılaştırdığımızda Avrupa Birliğinin “Kültürel Etkinlikler” ve “Turizm” başlıklı çeşitli kararlar almış olduğunu görmekteyiz. Türkiye’de yer alan düzenlemelerde ise ulaşılabilirlik üzerinde durulmuş olup doğrudan “Turizm” başlıklı bir yasal düzenleme henüz yer almamaktadır. Aşağıda Avrupa Birliğinde engelli turizmi ile ilgili alınmış kararlar ve yasal düzenlemeler yer almaktadır. Sonraki bölümde bu düzenlemeler açıklanmıştır.

- Avrupa Birliği Temel Haklar Belgesi,
- Avrupa Birliği Antlaşması,
- 2003- “Avrupa Özürlüler Yılı” Kararı
- 2003-“Herkes İçin Erişilebilir ve Sosyal Olarak Sürdürülebilir Turizm” Kuralları
- 2007- “Herkes İçin Eşit Fırsatlar Yılı” Kararı
- Engelli Bireylere Yönelik Kültürel Etkinlikler Ve Bu Etkinliklere Erişilebilirlik Konsey İlke Kararı,
- Engelli Bireylerin Kültür, Spor, Turizm ve Boş Zaman Etkinliklerine Tam ve Eşit Katılımının Sağlanmasına Yönelik Tavsiye Kararı,
- ENAT (European Network For Accessible Tourism) Fiziksel Erişilebilirlik Kontrol Listesi,
- Engelliler İçin Engelsiz Avrupa Sonuç Tebliği,
- Avrupa Birliği Engellilik Stratejisi 2010-2020

2.3.2.1. Türkiye’de Engelli Turizmi ile İlgili Yasal Düzenlemeler

Türkiye’de her bireyin seyahat etme özgürlüğünün bulunduğu 1982 Anayasası 23.madde gereğince “Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir” şeklinde açıkça ifade edilmiştir. Türkiye engelli insanları topluma kazandırmak, onların karşılaştıkları fiziksel, ekonomik, sosyal sorunları ortadan kaldırmak için ulusal birtakım yasal düzenlemeler yapmış ve uluslararası yasal düzenlemelere imza atmıştır (Olcay vd., 2014: 135). Engellilere ve engelli turizmine ilişkin 27.05.2009 tarihinde imza atılan uluslararası yasal düzenleme “Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme”dir. Bu sözleşmede yer alan Madde 18’de engellilerin seyahat özgürlüğü ifade edilmektedir. Bu madde, engelli bireylerin diğer bireylerle eşit koşullar altında seyahat ve yerleşim yerini seçme özgürlüğüne ve uyrukluk

hakkına sahip olduğunu kabul eder. Engellilerin seyahat özgürlüğü konusunda sahip olduğu haklar aşağıdaki gibidir (Resmi Gazete, 2009):

- Uyraklık kazanma ve değıştirme hakkı olması ve keyfi olarak veya engelli olması nedeniyle uyraklıktan mahrum bırakılmaması,
- Kişinin engelli olması nedeniyle uyrakluğuna veya kimliğine ilişkin diğer belgeleri elde etme, bu belgelere sahip olma ve bu belgeleri kullanma veya seyahat özgürlüğünden yararlanmasını sağlamak için gerekli olabilecek göçmenlik işlemleri gibi süreçleri yürütme olanağından mahrum bırakılmaması,
- Kendi ülkesi dahil herhangi bir ülkeden ayrılma özgürlüğünün olması,
- Kendi ülkesine girme hakkından engelli olmasına dayanılarak veya keyfi olarak mahrum bırakılmaması.

Sıralanan bu haklara göre engelli bireylerin seyahat etme konusunda özgür oldukları, diğer bireylerle eşit koşullarda muamele görmesi ve sahip oldukları haklardan herhangi bir gerekçe ile mahrum kalmamaları gerekliliği belirtilmiştir. “Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme”nin 30. Maddesi gereğince engellilerin ‘Kültürel Yaşama, Dinlenme, Boş Zaman Aktiviteleri ve Spor Faaliyetlerine Katılımı’ konusunda diğer bireylerle eşit koşullar altında kültürel yaşama katılabilmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerekliliği belirtilmiştir. Kültürel yaşama dahil edilen ve tedbir alınması gereken konular sıralanmıştır. Bunlar; kültürel materyallere ulaşılabilir biçimleri aracılığıyla erişmek, televizyon programlarına, filmlere, tiyatroya ve diğer kültürel etkinliklere ulaşılabilir biçimleri aracılığıyla erişmek, tiyatro, müze, sinema, kütüphane ve turistik hizmetler gibi kültürel etkinliklerin yapıldığı veya hizmetlerin sunulduğu yerlere ve ayrıca mümkün olduğu ölçüde ulusal kültür açısından önemli anıtlar ve alanlara erişmektir. Engellilerin turistik hizmetlerine erişimi hakkında taraf devletlerin gerekli tedbirleri alması gerekliliği belirtilen konular çerçevesinde ifade edilmiştir. Bu maddeye göre engellilerin turistik faaliyetlere katılım hakkının bulunduğu ve erişimlerinin kısıtlanmaması gerektiği söylenebilir. Ayrıca Madde 30 gereğince taraf devletlerin uluslararası hukuka uygun olarak, fikri mülkiyet haklarını koruyan yasaların, engellilerin kültürel materyallere erişimine uygun olmayan veya ayrımcılık yaratan bir engel çıkarmaması için tüm uygun tedbirleri alması gerektiği söz konusudur.

Kültürel materyallere erişim için taraf devletlerin engellilerin eğlence, dinlenme ve spor etkinliklerine diğer bireylerle eşit koşullar altında katılımını sağlamak amacıyla alınacak tedbirler sıralanmıştır. Bu tedbirler arasında engelli turizmi açısından en önemli ifadeler (Resmi Gazete, 2009):

- Engellilerin, özel spor ve eğlence etkinliklerini örgütleme, geliştirme ve bu etkinliklere katılma imkanına sahip olmasını temin etmek ve bu nedenle, diğer bireylerle eşit koşullar altında onlara uygun bilgi ve eğitimin verilmesini ve kaynakların sunulmasını sağlamak,
- Engellilerin spor, eğlence yerleri ile turistik alanlara erişimini sağlamak,
- Eğlence, turistik, boş zaman aktiviteleri ve spor etkinliklerini organize edenlerin sunduğu hizmetlere engellilerin erişebilmesini sağlamak şeklinde sıralanabilir.

Kamu Binaları, Kamuya Açık Alanlar ve Toplu Taşıma Araçlarının Özürlülerin Kullanımına Uygun Duruma Getirilmesi konulu Başbakanlık Genelgesi 12 Temmuz 2006 tarihinde resmi gazetede yayınlanmıştır. Bu genelge, engelli vatandaşların toplumsal yaşama tam katılımlarının sağlanması hedefine ulaşabilmek için kamu kurum ve kuruluşlarının kullandıkları binalar, kamuya açık alanlar ve toplu taşıma araçlarının engellilerin kullanımına uygun duruma getirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Söz konusu uygulamalar arasında, kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapıları, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel altyapı alanları gibi alanları kapsamakta olup engellilerin erişebilirliğine uygun duruma getirileceği hükmü ve büyükşehir belediyeleri ve belediyelerin, şehir içinde kendilerince sunulan toplu taşıma hizmetlerinin engellilerin kullanımına uygunluğunu sağlayacağı hükmü yer almaktadır (Resmi Gazete, 2006). Bu konudaki en büyük görevin yerel yönetimlere düştüğü de ayrıca belirtilmiş olup kısa, orta ve uzun vadeli eylem planları yer almaktadır. Erişebilirlik için belirtilen süre içerisinde gerekli düzenlemelerin yapılacağına dair yerel yönetimlere çağrıda bulunmaktadır. Bu genelge engellilerin erişebilirliği ve diğer bireylerle eşit haklarda yaşamlarını sürdürebilmeleri için önemli bir adım niteliğindedir.

5378 sayılı ve 01.07.2005 tarihli “Engelliler Hakkında Kanun” Türkiye’de engelliler için gerçekleştirilmiş en önemli yasal düzenleme olarak yer almaktadır. Bu kanunda erişilebilirlikle ilgili ifadeler yer almaktadır. Genel Esaslar başlıklı Madde 4’ün (d) bendine göre; “Engellilerin bağımsız yaşayabilmeleri ve topluma tam ve etkin katılımları için erişilebilirliğin sağlanması esastır”. Aynı kanunun erişilebilirlik başlığı altında yer alan 7.Maddesine göre ise; “Yapılı çevrede engellilerin erişebilirliğinin sağlanması için planlama, tasarım, inşaat, imalat, ruhsatlandırma ve denetleme süreçlerinde erişilebilirlik standartlarına uygunluk sağlanır” şeklinde belirtilmiştir. Aynı madde içerisinde sürücü koltuğu hariç dokuz veya daha fazla koltuğu bulunan özel ve kamu toplu taşıma araçlarının engellilerin erişebilirliğine uygun olması zorunluluğu yer almaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın 5/4/2005 tarihli ve 42424 sayılı yazısı üzerine, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu’nun 37 nci maddesinin (A) bendine göre, Bakanlar Kurulu’nca 10/5/2005 tarihinde kararlaştırılan “Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik” yürürlüğe konulmuştur. Bu yönetmeliğin birinci bölüm asli konaklama tesislerinin genel nitelikleri başlıklı 18. Madde (C) bendinde bedensel engelliler için düzenlemeler yer almaktadır. Bu düzenleme gereğince, toplam kapasitesi seksen oda ve üzerinde olan oteller ile tatil köylerinde en az bir oda olmak üzere toplam oda kapasitesinin %1’i oranında odada, ayrıca tesis girişi, genel tuvaletler ile en az bir adet yeme-içme ünitesinde, mola noktaları, temalı parklar ile eğlence merkezlerinde ise kendi türlerinin asgari niteliklerinde belirtilen şekilde bedensel özürllülerin kullanımına uygun düzenlemeler yapılması gerektiği belirtilmiştir. Söz konusu yönetmeliğin 55. Madde (D) bendine dayanarak 07.08.2009 tarihinde 27312 sayılı “Konaklama İşletmeleri Sınıflandırma Çalışmalarına İlişkin Değerlendirme Formlarının Hazırlanmasına ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ” resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu tebliğde konaklama işletmelerinde yer alması gereken nitelikler belirtilmektedir. Bunun yanı sıra engellilerle ilgili düzenlemelere de yer verilmiştir. Değerlendirme formları puanlama sistemine dayanmaktadır ve tesislerin bu formlardan aldıkları puanlar tesis türlerinin sınıflandırılmasında rol oynamaktadır. Bu formda bedensel engelliler için hazırlanmış özel düzenlemelere de yer verilmiştir:

- Tesis girişinde bedensel engelliler için düzenleme,

- Müşteri kullanımına açık bahçede bedensel engelliler için yapılan düzenleme,
- Asansörde bedensel engelliler için düzenleme,
- Kapılar üzerinde bedensel engellilere ait olduğu belirtilen lavabo ve tuvalet düzenlemesi,
- Bedensel engelliler için yatak odası düzenlemesi,
- Bedensel engelliler için düzenlenen oda banyoları,
- Giriş ünitesi, oturma salonu, lokanta, yüzme havuzu, gece kulübü v.b. ünitelerden en az 3 adedinin bedensel engellilerin ulaşımına ve kullanımına uygun düzenlenmesi.

“Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair 2011/1 Nolu” 26.06.2011 tarih ve 27976 sayılı tebliğin beşinci bölümünde yer alan bedensel engelliler düzenlemelerine ilişkin esaslar kısmındaki Madde 20’de Yönetmeliğin 18 inci maddesinin 1 inci fıkrasının (C) bendi hükmü uyarınca bedensel engelliler için yapılacak düzenlemeler ayrıntılı şekilde sıralanmıştır:

Tesis bahçe ve girişi; farklı seviyedeki yerler bedensel engelli dolaşımına uygun olarak düzenlenir. Tesis giriş kapısı temiz genişliği en az doksan santimetre olmalıdır.

Resepsiyonda tekerlekli sandalye erişimine izin verecek şekilde tasarlanmış en fazla 90 cm yüksekliğinde banko düzenlemesi yapılır.

Genel tuvaletlerde temiz kapı genişliği en az 85 cm olmalıdır. Eşik yapılmaması tavsiye edilmekle birlikte yapılması halinde en fazla 1,5 cm yükseklikte ve pahlı olarak yapılmalıdır. Klozet, lavabo, sifon, batarya gibi donatılar bedensel engellinin kullanabileceği şekilde düzenlenmelidir. Klozet etrafına, bitmiş döşemeden 85-95 cm yükseklikte olacak şekilde tutunma barları yerleştirilmelidir. Aynalar göz hizasında veya inip çıkan ayarlı veya öne doğru 10-15 derece eğik olmalıdır. Aynaların alt kenarı bitmiş döşemeden en fazla 100 cm yükseklikte olmalıdır. Tekerlekli sandalyenin tam bir dönüş yapmasına imkan sağlayacak 150 cm çapında bir daire kadar alan sağlanmalı ve zemini kaygan olmayan malzeme ile kaplanmalıdır. Sabunluk, havluluk ve kağıtlık gibi aksesuarlar bitmiş döşemeden 50-120 cm yüksekliğe monte edilmelidir.

Yatak odaları: bedensel engellilerin rahatça hareket edip odayı kullanabileceği şekilde, uygun büyüklük ve konumdaki eşyalarla tefriş ve dekore edilir, dengesiz duran, sivri köşeli eşyalar bulundurulmaz. Oda giriş kapısı genişliği en az 85 cm olmalıdır. Zemini kaygan olmamalı, kalın, yumuşak, tutan halı kullanılmamalıdır. Dolap kapıları sürgülü ve askı yüksekliği en fazla 140 cm olacak şekilde düzenlenmelidir. Elektrik düğme ve prizleri zemin döşemesinden en fazla 120 cm, en az 40 cm yükseklikte olacak şekilde düzenlenmelidir. Yatak başucunda merkezi aydınlatma düğmesi bulunmalıdır. Oda banyolarında; genel tuvaletlerde yapılan düzenlemelere ilave olarak bedensel engelli kullanımına uygun şekilde küvet veya duş düzenlemesi yapılır. Bu bölümlerde oturma yeri ile uygun yerlerde tutunma bantları sağlanır. Banyo kapısı açılımı rahat hareket imkanı verecek şekilde düzenlenir. Eşik yapılmaması tavsiye edilmekle birlikte yapılması halinde en fazla 1,5 cm yükseklikte ve pahlı olarak yapılır. Resepsiyonla bağlantı alarm sistemi veya telefon bulunur. Oda düzenlemeleri için öngörülen %1 oranının değerlendirilmesinde kusurlar dikkate alınmaz.

Bedensel engelli kullanımına ayrılan oda veya yeme içme ünitesinin zemin kattan farklı bir katta olması durumunda üniteler arasındaki ulaşım uygun donanım ile sağlanır. Kapı fotoselli olmalıdır. Kapı açılıp kapanma aralığı 5 saniyeden kısa olmamalıdır. Kumanda düğmelerinin zemin döşemesinden 90 cm-120 cm yükseklikte ve tekerlekli sandalye yaklaşmasına izin verecek konumda yer almalıdır. Kabin içinde zemin döşemesinden yaklaşık 85 cm yüksekliğinde yerleştirilmiş kesintisiz tutunma barları sağlanır. Kabin içi, halı kaplı olmamalıdır.

Yeme-içme üniteleri; Giriş kısmından yeme-içme ünitelerine engelsiz erişim sağlanmalıdır. Masaların ve tezgahların altında 70 cm yüksekliğinde ve en az 50 cm genişliğinde diz boşluğu bırakılmalıdır. Masaların arasında bırakılacak geçişler en az 90 cm olmalıdır. Zemin kaygan olmamalı, kalın, yumuşak ve tutan halı kullanılmamalıdır.

Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmetleri ile Servis ve Turizm Taşımacılığı Hizmetinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmelik 29947 sayılı resmi gazetede 13.01.2017 tarihinde yayınlanmıştır. Yönetmeliğin amacı “şehirler arası yolcu taşıma hizmeti ile servis ve turizm taşımacılığı hizmetinin erişilebilir hale

getirilmesine ilişkin usul ve esasları belirlemektir.” Yönetmeliğin ikinci bölümü “Şehirler Arası Yolcu, Servis ve Turizm Taşımacılığı Yapılan Araçlarda Erişilebilirliğin Sağlanması” başlığı altında karayolu, denizyolu ve demiryolunda hizmet veren araçlara dair erişilebilirliğin sağlanması için uygulanması gereken düzenlemelere yer verilmiştir. Karayolu, denizyolu ve demiryolu taşıtları ile ilgili yapılacak tadilatlardan sonra taşıtların erişilebilir olması durumunda Uygunluk Belgesi ve tescille ilgili dijital kayıtlara “Erişilebilir” ifadesi yazılmaktadır. İmal edilecek taşıtların ise yönetmelikte belirtilen hükümlere göre üretilmesi gerekliliğinden bahsedilmiştir. Yönetmeliğin üçüncü bölümünde yer alan Madde 7’ye göre karayolunda şehirler arası ulaşım ve turizm taşıma hizmeti sağlayıcıların erişilebilirliğin sağlanması için uygulaması gereken yükümlülükler belirtilmiştir. Bu yükümlülükler arasında yazıhanelerin bankalarının erişilebilir olması, yazıhanelerde görüntülü konuşma yöntemiyle işaret dili hizmeti sağlanması, engeline bağlı hareket kısıtlılığı olan yolcuların transfer aparatı talep edebilmesi ve bu aparatın yolculuk süresince araçta bulunması gerekliliği ve yolcudan bu hizmete ilişkin ek ücret talep edilmeyeceği, engellilerle iletişim konusunda ve transfer aparatının kullanılmasına ilişkin eğitim almış şoför ve yardımcı personel görevlendirileceği yer almaktadır. Madde 7 ikinci kısımda ise seyahat acentalarının erişilebilirliğin sağlanması ile ilgili yükümlülüklerine yer verilmiştir. Bu yükümlülükler; müşterinin engelini seyahat acentasına bildirmesi halinde müşteriye verilecek hizmetin planlanması ve sunulmasında gerekli önlemleri alması, internet erişilebilirliğinin ve bürolarında erişilebilir banko hizmetini sağlanması, engeline bağlı hareket kısıtlılığı olan yolcuların transfer aparatı veya erişilebilir araç tercihinin sözleşmede yer alması sağlanması, transfer aparatının yolculuk süresince araçta bulunması ve bu şartlar sağlanırken engelli yolcu veya refakatçisinden ek bir ücret talep edilmemesi gerekliliği, turizm taşımacılığı hizmetlerinde engellilerle iletişim konusunda ve transfer aparatının kullanılmasına ilişkin eğitim almış şoför ve yardımcı personel görev alacağı belirtilmiştir. Madde 7, üçüncü ve dördüncü kısımda ise karayolları mola noktası işletmecisinin erişilebilirliğin sağlanması ile ilgili yükümlülüklerle, terminal işletmecisinin erişilebilirliğin sağlanması ile ilgili yükümlülükleri yer verilmiştir. Mola noktalarında bina girişi ve tuvaletlerde yapılması gereken düzenlemeler, ihtiyaç duyulan sayıda transfer aparatı temin edilmesi, görme

engelliler için sesli anons ve yönlendirme sistemi bulundurulması ve terminallerde danışma bankosunda işitme engelliler için indüksiyon döngü cihazı sağlanması gerekliliğine değinilmiştir. Denizyolunda şehirler arası taşıma hizmetini içeren Madde 8'e göre; internet üzerinde bilet alınması aşamasında internet erişilebilirliğinin ve bilet satış yerlerinde erişilebilir banko hizmetinin sağlanması gerekliliği, yolcu indirilen ve bindirilen kıyı tesisleri engellilerin gemiden-karaya ve karadan-gemiye ulaşımını kolaylıkla yapabilecekleri şekilde erişilebilir hale getirilmesi gerektiği, iniş ve binişte yardımcı olmak üzere ücretsiz yardım sağlanacağı, görme engelliler için sesli anons ve yönlendirme sistemi bulundurulacağı ve bilet satış bankosunda işitme engelliler için görüntülü konuşma ile işaret dili hizmeti sağlanacağına değinilmiştir. Demiryolunda şehirler arası taşıma hizmeti başlıklı Madde 9'da; internet üzerinde bilet alınması aşamasında web erişilebilirliği ve bilet satış yerlerinde erişilebilir banko hizmetini sağlanacağı, engeline bağlı hareket kısıtlılığı olan yolcuların transfer aparatı talep etmesi halinde transfer aparatı talebinin kısa mesajda ve bilette yer alması gerektiği, engellinin talep etmesi durumunda trene iniş ve binişte yardımcı olmak üzere ücretsiz yardım sağlanacağı, görme engelliler için sesli anons ve yönlendirme sistemi kullanılacağı ve bilet satış noktalarında işitme engelliler için, görüntülü konuşma ile işaret dili hizmeti verileceği ve indüksiyon döngü cihazı sağlanacağı yükümlülükleri yer almaktadır. Madde 10'da ise havayoluyla şehirler arası taşıma hizmetine yer verilmiş ve ilgili yükümlülüklerde alınacak tedbirlerin Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü tarafından belirlenen esaslara uygun olarak alınacağından söz edilmektedir. Ayrıca Madde 12'de ise yönetmelikte bahsi geçen yükümlülüklerde sağlanacak hizmete karşın engelli bireylerden herhangi bir ek ücret talep edilmeyeceği ifadesi yer almaktadır. Madde 13'te ise yönetmelik yükümlülüklerini yerine getirmeyenler için idari para cezası uygulanacağı belirtilmiştir (www.resmigazete.gov.tr).

2.3.2.2. Avrupa Birliğinde Engelli Turizmi ile İlgili Yasal Düzenlemeler

Avrupa Birliğinde doğrudan turizm ile ilgili olmayan fakat genel çerçevede maddelenmiş ifadelerle turizmi de kapsamakta olan Avrupa Birliği Temel Haklar Belgesinin 26.Maddesinde "Avrupa Birliği, engelli kişilerin bağımsızlıklarını, sosyal ve mesleki açıdan içinde yaşadıkları topluma katılıp katkıda bulunmalarını

sağlayacak önlemlerden yararlanma haklarını tanır ve bu haklara saygı duyar.” şeklinde bir ifade yer almaktadır. Bu maddede Avrupa Birliği’nin engelli kişilerin bağımsızlıklarına ve buna bağlı olarak sosyal açılarından da içerisinde yaşadıkları topluma katılma ifadeleri ile engelli bireylere bahsedilen çerçevelerdeki haklara saygı duyulması ve çeşitli önlemlerin alınması söz konusu olup açıkça ifade edilmiştir. Engelli bireylerin bağımsızlıkları ve bu hususta alınacak önlemler her konuda önem teşkil etmektedir (www.avrupa.info.tr).

Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşmanın 6. Maddesine göre birlik, üye devletlerin eylemlerini desteklemek, koordine etmek veya tamamlamak amacıyla tedbirler alma yetkisine sahiptir. Turizm de bu hususta Avrupa düzeyinde tedbir alınabilecek alanlar arasında yer almaktadır. Bu antlaşmanın “Turizm” başlıklı 195. Maddesine göre “Birlik, üye devletlerin turizm sektöründeki eylemlerini, özellikle Birlik dahilinde bu sektörde faaliyet gösteren teşebbüslerin rekabet edebilirliğini teşvik etmek suretiyle tamamlar.” ve Avrupa Birliği’nin bu sektördeki teşebbüslerin gelişmesi için elverişli bir ortamın oluşturulmasının teşvik edilmesini amaçladığı yer almaktadır. Engelli turizminin de bu kapsamda yer aldığı söylenebilir. Bu konuda Avrupa Birliği gerekli desteği sağlayacağını söz konusu maddede açıkça ifade etmektedir (www.ab.gov.tr).

“Engelliler için Engelsiz Avrupa Sonuç Tebliği” 2000 yılında kabul edilmiştir. Bu tebliğin içerisinde ulaşılabilirlik ile ilgili turizmi de doğrudan etkileyen önemli ifadeler yer almaktadır. AB’nin Engelli bireylerin ulaşılabilirliğini artırma yönündeki çabaları arasında; hizmet düzeyini arttırmak ve tüm ulaşım sistemlerinde ve toplu taşıma araçlarında engelliler için düzenleme yapılabilmesi için rehber kitap hazırlamak, raylı sistemlere erişim konusunda engellilerin ulaşılabilirliğini arttırmak, engelli bireylerin havayolunu kullanmaları sırasında karşılaştıkları problemleri ortadan kaldırmak ve deniz ulaşımı konusunda da engellilere sağlanacak hizmetlere yönelik çeşitli bilgilendirmeler, engellilerin Bütünleştirici Trans-Avrupa Ağına ulaşılabilirliğini arttırmak yer almaktadır. Bu sonuç tebliği içerisinde “Ulaşılabilirliğin Arttırılması: Sektörel Arası Boşlukları Kapatmak” başlığı altında engelli bireylerin otobüs durakları ve tren garı gibi yerlere ulaşımı sağlanmadıkça ulaşılabilir otobüs ve raylı sistemin yapılmasının manasız olacağı belirtilmiştir. Bu yüzden, bu tip boşlukların kapatılması gerektiği saptanmıştır. Ayrıca ulaşılabilirliğin

bazı alanlarda öne çıktığından söz edilmiş, özellikle turizm sektörünü engelli bireylerin ve yaşlıların tercih etmesinden kaynaklanan önemi belirtilmiştir (Yürük ve Avcı; 2008: 113).

Avrupa Birliği 2003 yılında Brüksel’de “Özürlüler Yılı”nın ardından bir eylem planı ortaya çıkararak bir tebliğ yayınlamıştır. Bu tebliğin amacı ise AB politikalarına engellileri dahil edebilmek için bir çerçeve oluşturmaktır. Söz konusu tebliğde hedefler arasında “İstihdamda Eşit Muamele Direktifi”nin uygulanması, ilgili topluluk politikalarına özürlülük boyutunun dahil edilmesi ve “Herkes İçin ulaşılabilirliğin” iyileştirilmesi yer almaktadır ve 2010 yılına kadar olan bir eylem planını içermektedir. Ulaşılabilirlik konusu ise eylem planında somut bir öncelik olarak nitelendirilmiştir (www.eyh.gov.tr).

2003 yılında Avrupa Ekonomi ve Sosyal Komitesi “Herkes için erişilebilir ve sosyal olarak sürdürülebilir turizm” başlıklı resmi bir karar yayınlamıştır. Bu kararda Avrupa Ekonomi ve Sosyal Komitesi sivil toplum örgütlerindeki engelli bireyleri, Avrupa yetkili makamlarını, ulusal hükümetleri, bölgesel ve yerel yönetimlerin yanı sıra özel işletmeleri Avrupayı dünya turizminde etkin, engelsiz ve sürdürülebilir, herkese açık bir alan haline getirmek için turizm alanında girişimde bulunmaktan bahsedilmektedir. Bu karar engelli bireylerin boş zamanlarından ve turizmden bütün olarak keyif almaları açısından sürdürülebilir ve erişilebilir turizm uygulamaları için bir dizi tedbir içermektedir (ENAT, 2007a).

Avrupa Birliği ayrımcı tutumları ve davranışları reddetmek için farkındalık yaratmak ve yasal hakları ve yükümlülükleri için vatandaşlara daha fazla bilgi sağlamak açısından 2007 yılını “Herkes için eşit fırsatlar yılı” olarak beyan etmiştir. Bu yılın hedeflerinde hava ve demir yolu taşımacılığında yolcuların haklarının yayınlanması ve yakın gelecekte diğer ulaşım araçlarında da yolcuların haklarının yayınlanması beklenmektedir. Bu, Avrupa turizm sektöründeki tedarikçilere ürünlerin ve servislerin eşit olarak kullanılabilir ve tüketilebilir olduğundan emin olmak için hangi adımların atılması gerektiğini bilmek açısından yardımcı olmaktadır (www.ec.europa.eu).

AB’de turizm açısından da oldukça önemli bir karar olan “Engelli Bireylere Yönelik Kültürel Etkinlikler ve Bu Etkinliklere Erişilebilirlik Konsey İlke Kararı” 2003 yılında kabul edilmiştir. Bu kararın çıkış noktasını engelli bireylerin fiziksel, sosyal ve bilgiye ulaşma konularında karşılaştıkları engeller sebebiyle bir çok engellinin kültürel ve sanatsal yönden kendilerini ifade etmelerinde ve bunlara ulaşmakta sınırlı olmaları oluşturmaktadır. Kültürel etkinliklere ulaşılabilirliğin artırılması açısından uygulanabilir tedbirler alınması gerektiği belirtilmiştir. Komisyon ve üye ülkeler bu doğrultuda; engelli bireylerin sanat ve kültür alanında kaynaştırılması için çeşitli yollar aranmasını ve çalışmalarının üretimi ve tanıtımında eşit fırsatlar sağlanmasını, engelli bireylerin pozitif imajlarının artırılmasında kültür sektörünün desteklenmesini ve kültürün daha kolay ulaşılabilmesi için söz konusu engellerin kaldırılmasını kabul etmiştir. Bu engellerin kaldırılması için üye ülkelerin; anıtları, arkeolojik sit alanlarını, müzeleri ve kültürel etkinlik alanlarını korumaya yönelik ilke kararını çiğnemenen, bu alanlara fiziksel ulaşılabilirliği sağlaması, kültürel etkinliklerde alt yazı, işaret dili, Braille (görme engelli alfabesi) ile yazılmış katalog ve rehber vb. düzenlemeler yapılmasının sağlaması gerekmektedir. Avrupa Birliğinin bu noktada yalnızca ortopedik engellilere yönelik önlem almadığı, tüm engelleri göz önünde bulundurduğu açıkça görülmektedir (eyh.aile.gov.tr).

Turizmi de doğrudan ilgilendiren bir diğer yasal düzenleme 2013 yılında “Engelli Bireylerin Kültür, Spor, Turizm ve Boş Zaman Etkinliklerine Tam ve Eşit Katılımının Sağlanmasına Yönelik Tavsiye Kararı” Avrupa Birliği Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir. Temel olarak kültür, spor, turizm ve boş zaman etkinliklerine engellilerin ulaşılabilirliği ve bilfiil katılımı ile ilgili üye ülkelerin uygulaması gereken tavsiyelerden oluşmaktadır. Bu faaliyetlere katılım için engelli temsilcisi, sivil toplum kuruluşları ve diğer paydaşlarla ortaklık kurmanın önemi vurgulanmıştır. Üye devletlerin uygulaması gereken tavsiyelerde; engelli bireylere özgü tasarlanan özel faaliyetler, etken katılımcı ve izleyici olarak çeşitli faaliyetlere katılımı teşvik edecek engelli bireylere yönelik eğitim desteği, söz konusu faaliyetlerin engellilere erişilebilir hale getirilmesi ve engellilerin tam ve eşit katılımının sağlanması için ulusal, bölgesel ve yerel strateji ve eylem planı oluşturulması, somut tedbirlerin alınması için müzakere yapılması ve bu sürecin söz konusu etkinliklere etkin katılımı sağlamasının bir ön koşul olarak kabul edilmesi,

evrensel ve herkes için tasarım ilkeleri ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin engellilere erişilebilir olmasını sağlamada yeterli planlama yapılması, kamuya açık kültür, spor, turizm ve eğlence hizmetlerinin engelli bireylere tamamen erişilebilir olmasını sağlamada ilgili engellerin tespit edilerek ortadan kaldırılması, kültür, spor, turizm ve eğlence faaliyetlerinde bulunan hizmet sağlayıcılarda görevli personele engellilik konularında mesleki eğitim verilmesi, engel türüne bakılmaksızın tüm engellilerin kültür, spor, turizm ve eğlence faaliyetlerine tam ve etkin katılımını sağlamak için kolay okunur ve anlaşılır metinlerin, işaret dili tercümesinin, Braille ve sesli betimleme gibi iletişim teknolojilerinin kullanılması için tedbir alınması, engelli bireylerin çeşitliliğini ve tüm engellilerin kültür, spor, turizm ve eğlence etkinliklerine cinsiyet, yaş ve engel türü ayrımı gözetmeksizin katılım sağlayabileceği konusu göz önünde bulundurularak tedbir alınması gerektiğinden bahsedilmektedir (www.resmigazete.gov.tr).

ENAT (Avrupa Erişilebilir Turizm Ağı) Aralık 2007 yılında “Avrupa’da Erişilebilir Turizme Yönelik Hizmetler ve Olanaklar” başlıklı bir rapor yayınlamıştır. Bu raporun “Ulaşılabilir Turizmde İyi Uygulamalar” bölümünün altında “Yapılı Çevre” konusundan da bahsedilmiştir. Bu başlık içerisinde ise engelli bireylerin söz konusu tesislere erişimini sağlamak için kullanılan “Fiziksel Erişilebilirlik Kontrol Listesi” yer almaktadır. Kontrol listesinde genel çerçevede tesislerde yapılması gereken uygulamalar yer almaktadır. Bu uygulamalar; dış alanlar, dahili ulaşım güzergahları, tuvalet-banyo ve genel düzenlemelerden oluşmaktadır. Ayrıca son olarak tasarım özelliklerinde unutulmaması gereken noktalardan da söz edilmiştir. Tasarım özelliklerinde; görme engeli olan insanlar için dokunsal ve yüksek kontrastlı tabelaların yer alması, çocuklar, ana dilini konuşamayanlar ve öğrenme güçlüğü olan kişilerin yönlerini kolayca bulabilmeleri için renkli ve semboller içeren tabela bulundurulması, asansörün ve eğimli bölgelerin yakınında temizlik personelinin veya teknik personelin bulunması gerektiği ve işitme engellilerin kendi yollarını bağımsız olarak semboller yardımıyla bulduğundan bahsedilmiş ve bu sebeple tabelaların ve sembollerin önemi tekrar vurgulanmıştır (ENAT, 2007b). “Fiziksel erişilebilirliğin” tasarımında farklı engel türleri göz ardı edilmemiştir. Özetlemek gerekirse, ENAT’ın yayınladığı raporda yer alan kontrol listesi, Türkiye’de kullanılan kontrol listesinden

özellikle de farklı engel türlerini dikkate alıp uygulamaya koyması açısından farklılık göstermektedir.

Avrupa Birliği Komisyonu 2010-2020 tarihlerini kapsayan “AB Engellilik Stratejisi” başlıklı bir tebliğ yayınlamıştır. Tebliğde amaçlar ve faaliyetler ile faaliyete geçilecek alanlar belirtilmiştir. Bu stratejinin amacı, engelli bireylerin haklarını tam olarak kullanılıp engellilerin güçlendirilmesidir. Avrupa Komisyonu faaliyete geçilmesi gereken sekiz adet alan tespit etmiştir. Bunlar; erişilebilirlik, katılım, eşitlik, istihdam, eğitim ve öğretim, sosyal koruma, sağlık ve dış eylemdir. Kuşkusuz erişilebilirlik konusu turizm sektörü ile bağlantılıdır. Bu strateji içerisinde erişilebilirlik konusu ile ilgili mevcut engellere çeşitli çözüm önerilerinde bulunulmuştur. Katılım başlığı altında ise engellilerin başka bir Avrupa ülkesinde yaşamaya karar vermesinin ardından ülkesinde yararlanmış olduğu indirimli veya ücretsiz toplu taşımadan, taşınmış olduğu diğer ülkede yararlanamayacağından ve bu konunun bir engel oluşturduğundan söz edilmiştir. Bu ve bunun gibi serbest dolaşım, kültürel ve sportif aktivitelere tam erişime sahip olma konularıyla da ilgili mevcut engeller için ileriki dönemlerde uygulanacak çözümler belirlenmiştir. Bu strateji özetle, engellilerin güçlendirilmesi ve toplum hayatına diğer kişiler ile birlikte tam olarak katılmalarının sağlanması sürecini hayata geçirmektedir (www.turged.org.tr).

Tablo 2.9.Engelli Turizmine Yönelik Yasal Düzenlemelere İlişkin Karşılaştırma

Türkiye	Avrupa Birliği
• Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, • Engelliler Hakkında Kanun, • Turizm Tesisleri Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik • Kamu Binaları, Kamuya Açık Alanlar ve Toplu Taşıma Araçlarının Özürlülerin Kullanımına Uygun Duruma Getirilmesi Başbakanlık Genelgesi, • T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Oteller İçin Sınıflandırma Formunda Engelli Düzenlemeleri, • Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmetleri ile Servis ve Turizm Taşımacılığı Hizmetinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmelik.	• Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, • Avrupa Birliği Temel Haklar Belgesi, • Avrupa Birliği Antlaşması, • 2003- “Avrupa Özürlüler Yılı” Kararı • 2003-“Herkes İçin Erişilebilir ve Sosyal Olarak Sürdürülebilir Turizm” Kuralları • 2007- “Herkes İçin Eşit Fırsatlar Yılı” Kararı • Engelli Bireylere Yönelik Kültürel Etkinlikler Ve Bu Etkinliklere Erişilebilirlik Konsey İlke Kararı, • Engelli Bireylerin Kültür, Spor, Turizm ve Boş Zaman Etkinliklerine Tam ve Eşit Katılımının Sağlanmasına Yönelik Tavsiye Kararı, • ENAT (European Network For Accessible Tourism) Fiziksel Erişilebilirlik Kontrol Listesi, • Engelliler İçin Engelsiz Avrupa Sonuç Tebliği, • Avrupa Birliği Engellilik Stratejisi 2010-2020

III. BÖLÜM

ENGELLİ BİREYLERİN FARKINDALIKLARININ BELİRLENMESİ SÜRECİNDE KULLANILAN YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama aracının hazırlanması, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgilere yer verilmektedir.

3.1.Araştırmanın Modeli

Araştırma tarama yöntemlerinden tekil tarama modeli kullanılmış, betimsel bir araştırmadır. Tarama modeli, çok sayıda elemandan oluşan evrende genel yargıya varmak amacıyla yola çıkılmış ve o evrenden alınmış bir örneklem üzerinde yapılan düzenlemedir. Araştırmaya konu olan olay, birey, nesne kendi koşulları içinde var olduğu gibi tanımlanır. Tekil tarama modeli, bir değişkenin incelendiği ya da değişkenlerin tek tek incelendiği modeldir (Karasar, 2014: 79). Bu çalışmada tekil tarama modeli ile Manisa ilindeki engelli bireylerin demografik faktörleri, genel engelli hakları, engelli turizm alanındaki hakları ile ilgili bilgi ve farkındalık düzeylerinin belirlenmesine yönelik yapılmıştır. Bilgi düzeylerinin demografik değişkenler açısından analizine yer verilmiştir.

3.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 10.061.481 kişiden oluşmaktadır. Bu rakama TUIK tarafından gerçekleştirilen Türkiye Özürlüler Araştırmasının (2002; 5) tespit ettiği %12,29 oranının toplam nüfusa oranı ile ulaşılmıştır. Araştırmanın örnekleme, Manisa il merkezi ve ilçelerinde bulunan engelli bireylerden oluşmaktadır. Manisa'da yer alan engelli birey sayısı, %12,29 esas alınarak hesaplandığında 173.663 kişi olarak tespit edilmiştir. Altunışık vd. (2010: 135) göre 100.000 ve 1.000.000 aralığındaki evren büyüklüğünü temsil eden gerekli örnek büyüklüğü 384 olarak belirlenmiştir. Araştırmada engelli bireylere toplam 400 adet anket uygulaması yapılmıştır. Ancak eksik ve hatalı anketlerin çıkartılması sonucu 372 anket verisi esas alınmıştır. Verilerin toplanmasında engelli bireylere ulaşmak amacıyla Manisa ilindeki engelli derneklerinden yardım alınmış ve kolayda örneklem yoluyla anketler uygulanarak veriler toplanmıştır. Uygun örneklem büyüklüğünün belirlenmesi oldukça önemli bir konudur. Altunışık vd. (2010: 135), araştırmacıların normal olarak %95 güvenilirlik ile çalışmaları gerektiğini ifade etmektedirler. Bunun anlamı, bir örneklem 100 kez

seçildiğinde, bu örneklemin en az 95'inin ana kütlenin karakteristik özelliklerini kesin bir biçimde göstermesi yönündedir.

3.3.Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Anket formunda yer alan soru önermelerinde düzenleme yapmak ve hataları tespit etmek amacıyla 52 engelli bireye ön test yapılmıştır. Yapılan ön testte herhangi bir hata tespit edilmemiştir.

Anket formu; sosyo demografik özellikler, genel engelli hakları ve turizmle ilgili haklar olarak üç bölümden oluşmaktadır. Sosyo demografik değişkenlerden; cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, meslek, gelir durumu, sosyal güvence, engel durumu ve engelin sonradan ya da doğuştan oluştuğuyla ilgili toplam 9 adet soru anket formunda yer almaktadır. İkinci bölümde engellilerin genel haklarına ilişkin bilgi ve farkındalık düzeyleri, üçüncü bölümde ise engellilerin turizm sektörüne haklarına yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerinin ölçülmesine yönelik sorular yer almaktadır. Anket formunda 10. ve 11. soru başlıkları altında yer alan önermeler engelli bireylerin değerlendirmesi için beşli likert derecelendirmesi kullanılmıştır. Likert tipi derecelendirmede 1-Tamamen biliyorum, 5- Hiç bilmiyorum yargılarına denk gelmektedir. Analizlerde en düşük değer en önemliye denk gelmektedir.

3.3.1.Güvenirlilik Analizi

İçsel tutarlılığın hesaplanmasında Cronbach's Alpha değerleri kullanılmıştır. Tablo 3.1.de güvenirlik analizinin sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 3.1.Cronbach's Alpha Güvenirlik Katsayıları

Ölçekler	Madde Sayısı	Chronbach's Alfa
Engellilere Yönelik Genel Haklar ve Erişilebilirlik Kapsamında Yer Alan Mevcut Yasal Düzenlemelere İlişkin Ölçek	18	0,985
Engellilere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Mevcut Yasal Düzenlemelere İlişkin Ölçek	23	0,976

Çalışmada kullanılan bölümlerin ve anketin genelinin güvenirlik düzeyinin belirlenmesi için güvenirlik analizi yapılmış ve Chronbach's Alfa katsayısı elde edilmiştir. Cronbach's Alpha Katsayısının değerlendirilmesinde uyulan değerlendirme ölçütü; $0.00 \leq \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilir değildir. $0.40 \leq \alpha < 0.60$ ise ölçek düşük güvenirliktedir. $0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenirlidir. $0.80 \leq \alpha$

< 1.00 ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir. Hesaplanan katsayı için genel kabul en az 0,70 olmasıdır (Karakoç ve Dönmez,2014: 46). Tablo 3.1. araştırmada kullanılan ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir.

3.3.2. Ölçeği Oluşturan İfadelerin Dağılımlarına İlişkin Analizler

Ölçeği oluşturan ifadeler SPSS programı yardımıyla kolmogorov smirnov testi ile oluşturulmuştur. Çalışmanın devamında kullanılacak olan gruplararası farklılıkların tespiti için dağılımlarına bakılmıştır. Dağılımların normallik testinde kullanılabilecek iki parametrik olmayan test tekniği bilinmektedir. Bu teknikler Kolmogorov Smirnov K-S veya Lilliefors testi olarak bilinirler. Bu bağlamda elde edilen verilerin nasıl dağıldıklarına ilişkin Kolmogorov – Smirnov testi uygulanmıştır.

Tablo 3.2.Engellilere Yönelik Genel Haklar ve Erişilebilirlik Kapsamında Yer Alan Mevcut Yasal Düzenlemelere İlişkin Ölçeği Oluşturan İfadelerin Dağılımları

	Önergeler	Kolmogorov-Smirnov		
		Statistic	df	Sig.
GHYY 1	Kendi ülkem dahil herhangi bir ülkeden ayrılma özgürlüğüm olduğunu biliyorum.	0,305	372,000	0,000
GHYY 2	Çevrenin ulaşılabilir kılınması için İmar Yasası'nda yer alan tüm alanlarda, ilgili standartlara uyulmasının zorunlu olduğunu biliyorum.	0,284	372,000	0,000
GHYY 3	Yapıların, çevrenin ve ulaşım araçlarının kullanımına uygun hale getirilmesinin Belediyelerin görevi olduğunu biliyorum.	0,288	372,000	0,000
GHYY 4	Şehiriçi yollar, raylı taşıma sistemleri ve ikamet ettiğim binanın düzenlenmesi konusunda uygulanması gereken standartların olduğunu biliyorum.	0,277	372,000	0,000
GHYY 5	Toplu taşıma araçlarının kullanımına uygun olması zorunluluğu olduğunun farkındayım.	0,265	372,000	0,000
GHYY 6	Karşılaştığım engelleri ortadan kaldırmak adına "Engelliler Hakkında Kanun" olduğunu biliyorum.	0,289	372,000	0,000
GHYY 7	"Birleşmiş Milletler Engelliler Haklarına İlişkin Sözleşme"nin imzalanıp onaylandığını biliyorum.	0,245	372,000	0,000

Tablo 3.2 devamı

GHYY 8	Toplu taşıma araçları, kamuya açık alanlar ve kamu binalarının kullanımına uygun hale getirilmesi için Başbakanlık Genelgesi olduğunu biliyorum.	0,256	372,000	0,000
GHYY 9	Yol, kaldırım, yaya geçidi, sosyal ve kültürel altyapı alanlarının erişilebilirliğe uygun olma zorunluluğunun Başbakanlık Genelgesinin desteklediğini biliyorum.	0,242	372,000	0,000
GHYY 10	Dokuz veya daha fazla koltuğu bulunan tüm özel ve kamu toplu taşıma araçlarının erişilebilirliğe uygun olması zorunluluğu olduğunu biliyorum.	0,223	372,000	0,000
GHYY 11	Sahip olduğum seyahat özgürlüğü hakkımın T.C. Anayasası'nda ifade edildiğini biliyorum.	0,324	372,000	0,000
GHYY 12	Sahip olduğum seyahat özgürlüğü hakkımın Birleşmiş Milletler Engelliler Hakları'na ilişkin sözleşmede yer aldığını biliyorum.	0,212	372,000	0,000
GHYY 13	Şehirlerarası yolcu taşıma hizmetlerinin(karayolu, denizyolu, demiryolu, havayolu) erişilebilirliğe uygun hale getirilmesinin "Şehirlerarası yolcu taşıma hizmetlerinin erişilebilir hale getirilmesine dair yönetmelik' te yer aldığını biliyorum.	0,239	372,000	0,000
GHYY 14	Şehirlerarası yolcu taşıma hizmeti veren firmalar araçlarını erişilebilirliğe uygun hale getirmediği takdirde idari para cezası aldığını biliyorum.	0,251	372,000	0,000
GHYY 15	Karayolu, denizyolu ve demiryolu taşımacılığında görme engelliler için sesli anons ve yönlendirme sistemi kullanılması gerektiğini biliyorum.	0,205	372,000	0,000
GHYY 16	Denizyolu ve demiryolu taşımacılığında bilet satış noktalarında işitme engelliler için görüntülü konuşma ile işaret dili hizmeti verilmesi gerektiğini biliyorum.	0,251	372,000	0,000

Tablo 3.2 devamı

GHYY 17	Hareket kısıtlılığı olan engelli bireylerin karayolunda yolculuk yapma talebin karşı, firmanın transfer aparatı kullandığını biliyorum.	0,223	372,000	0,000
GHYY 18	Transfer aparatının yolculuk süresince araçta bulunduğunu, refakatçiden veya engelli yolcudan ek ücret talep edilmediğini biliyorum.	0,213	372,000	0,000

Tablo 3.3.Engellilere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Mevcut Yasal Düzenlemelere İlişkin Ölçeği Oluşturan İfadelerin Dağılımları

	Önermeler	Kolmogorov-Smirnov		
		Statistic	df	Sig.
THYY 1	Turizm tesis belgelendirmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğe göre; konaklama tesisinin giriş kısmından yeme-içme ünitelerine engelsiz erişim sağlandığını biliyorum.	0,231	372,000	0,000
THYY 2	Turizm tesis belgelendirmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğe göre; Konaklama tesisi bahçe ve girişinde farklı seviyedeki yerlerin bedensel engelli dolaşımına uygun olarak düzenlendiğini biliyorum.	0,214	372,000	0,000
THYY 3	Turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğe göre; resepsiyonda tekerlekli sandalye erişimine izin verecek şekilde tasarlanmış banko düzenlenmesi yapıldığını biliyorum.	0,222	372,000	0,000
THYY 4	Turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğe göre; konaklama tesisi içerisindeki genel tuvaletlerin bedensel engellilerin kullanımını kolaylaştıracak şekilde yapıldığını biliyorum.	0,260	372,000	0,000

Tablo 3.3 devamı

THYY 5	Turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğe göre; konaklama tesislerindeki odaların bedensel engellilerin rahatça hareket edebileceği büyüklükte olduğunu biliyorum.	0,179	372,000	0,000
THYY 6	Turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğe göre; konaklama tesislerindeki odaların bedensel engellilerin rahatlıkla kullanabileceği eşyalarla dekore edildiğini biliyorum.	0,207	372,000	0,000
THYY 7	Turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğe göre; tesisdeki engelli odasının içerisinde resepsiyonla bağlantılı alarm sistemi veya telefon bulundurulduğunu biliyorum.	0,224	372,000	0,000
THYY 8	Turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğe göre; engelli odası veya yeme içme ünitesinin zemin kattan farklı bir katta olması durumunda üniteler arasındaki ulaşımın uygun donanım ile sağlandığını biliyorum.	0,249	372,000	0,000
THYY 9	Turizm tesis belgelendirmesine ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğe göre; otel ve tatil köylerinin 80 odada 1 engelli odası bulundurulduğunu biliyorum.	0,267	372,000	0,000
THYY 10	Turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğe göre; konaklama tesisi içerisinde yeme-içme ünitesi, asansör ve yatak odası içerisinde zeminin kaygan olmadığını; kalın, yumuşak halı ile kaplı olduğunu biliyorum.	0,240	372,000	0,000
THYY 11	Turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğe göre; tesisler içerisinde genel tuvaletlerde klozet, lavabo, sifon, batarya gibi donatıların bedensel engellilerin kullanabileceği şekilde düzenlendiğini biliyorum.	0,168	372,000	0,000

Tablo 3.3 devamı

THYY 12	Turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğe göre; tesis içerisindeki genel tuvaletlerde klozet etrafına tutunma barları yerleştirildiğini biliyorum.	0,178	372,000	0,000
THYY 13	Turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğe göre; tesis içerisindeki genel tuvaletlerde yer alan aynaların bedensel engellilerin görüş açısına uygun ve eğik şekilde yerleştirildiğini biliyorum.	0,258	372,000	0,000
THYY 14	Boş zaman aktivitelerine katılım konusunda tiyatro,müze,sinema gibi alanların ulaşılabilir kılınması gerektiğinin Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına ilişkin sözleşmede yer aldığını biliyorum.	0,252	372,000	0,000
THYY 15	Eğlence, dinlenme ve spor etkinliklerine katılım sağlamam için bu alanların erişilebilir kılınması gerekliliğinin Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına ilişkin sözleşmede yer aldığını biliyorum.	0,275	372,000	0,000
THYY 16	Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına ilişkin sözleşmeye göre; turistik etkinlikleri organize edenlerin sunduğu hizmetlere erişimi sağlama görevi T.C. devletine ait olduğunun farkındayım.	0,203	372,000	0,000
THYY 17	Engelli bireylerin kullanımına uygun oda düzenlemesi yapılma gerekliliğinin turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğde yer aldığını biliyorum.	0,212	372,000	0,000
THYY 18	Turizme katılabilmem için seyahat acentalarının erişilebilirliğe uygun standartlarda ulaşım sağlama gerekliliğinin “Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmetlerinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmelik”te yer aldığını biliyorum.	0,221	372,000	0,000
THYY 19	Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmetlerinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmeliğe göre; engeline bağlı hareket kısıtlılığı olan yolcuların transfer aparatı isteğini belirtmesi halinde seyahat acentalarının bu isteği karşıladığını biliyorum.	0,257	372,000	0,000

Tablo 3.3. devamı

THYY 20	Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmetlerinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmeliğe göre; engeline bağlı hareket kısıtlılığı olan yolcuların araç tercihi isteğini belirtmesi halinde seyahat acentalarının bu isteği karşıladığını biliyorum.	0,256	372,000	0,000
THYY 21	Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmetlerinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmeliğe göre; turizm taşımacılığı hizmetlerinde engellilerle iletişim konusunda eğitim almış şoför ve yardımcı personelin görev yaptığını biliyorum.	0,282	372,000	0,000
THYY 22	Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmetlerinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmeliğe göre; turizm taşımacılığı hizmetlerinde transfer aparatının kullanılması konusunda eğitim almış şoför ve yardımcı personelin görev yaptığını biliyorum	0,285	372,000	0,000
THYY 23	Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmetlerinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmeliğe göre; turlara katılabilmem için ulaşımımı sağlayacak transfer planlamasının seyahat acentası tarafından en kısa sürede yapılması gerektiğini biliyorum.	0,246	372,000	0,000

Tablo 3.2. ve Tablo 3.3.de yer alan test sonuçlarına göre kullanılan ölçeklerin normal dağılım göstermediği ($p \leq 0,05$) görülmektedir. Çalışmanın devamında çözümlemeler parametrik olmayan test teknikleri kullanılarak yapılacaktır.

Tablo 3.2. ve 3.3.de yer alan GHYY ve THYY kodları soru önermelerini numaralandırmak amacıyla eklenmiştir. GHYY kodu genel haklar, yasa ve yönetmelikleri, THYY kodu ise turizm alanındaki hakları, yasa ve yönetmelikleri temsil etmektedir. “Bulgular ve Tartışma” bölümündeki tüm tablolara soru önermeleri yerine bu kodlar kullanılmıştır.

3.4.Verilerin Analizi

Araştırmanın amacının gerçekleştirilebilmesi için elde edilen verilerin istatistiksel olarak analizinde SPSS 22 paket programı kullanılmıştır. Anket verileri 372 engellinin verdiği cevaplar üzerinden yapılmıştır. Verilerin analizinde öncelikle engelli bireylerin demografik özellikleri analiz edilmiştir. Diğer aşamada engellilere yönelik genel haklar ve erişilebilirlik kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin frekans, yüzde değer, standart sapma ve aritmetik ortalama değerlerine göre farkındalıkları incelenmiştir. Sonraki aşamada ise engellilere yönelik turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin frekans, yüzde değer, standart sapma ve aritmetik ortalama değerlerine göre farkındalıkları incelenmiştir. Bu aşamadan sonra engellilere yönelik genel haklar ve erişilebilirlik kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemeler ve engellilere yönelik turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemeler katılımcıların demografik özellikleri ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmada normal dağılım göstermeyen gruplarda üç veya daha fazla sayıda grubun ortalamaları arasındaki farklılığın anlamlılığını test amacıyla kullanılan bir teknik olan Kruskal Wallis-H testi ve normal dağılım göstermeyen gruplarda iki örneklemin aynı dağılımdan gelip gelmediğini incelemek için kullanılan Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Bütün istatistiksel analizlerde önemlilik seviyesi $p \leq 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

IV. BULGULAR VE TARTIŞMA

ENGELLİ BİREYLERİN FARKINDALIKLARININ BELİRLENMESİ

Bu bölümde engelli bireylerin genel yasal düzenlemelere ilişkin bilgi ve farkındalıkları ile turizm alanındaki hak ve yasal düzenlemelere ilişkin farkındalıklarını tespit etmek için uygulanmış anket sonuçlarından elde edilen bulgular sunulmuştur.

Çalışmada elde edilen bulgular; katılımcıların sosyo-demografik özellikleriyle ilgili bilgiler, engelli bireylere yönelik genel haklar ve erişilebilirlik kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin bilgi ve farkındalıkları ve engelli bireylere yönelik turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin bilgi ve farkındalıklarıdır. Buna göre;

- 1) Katılımcılara ait demografik bilgiler,
- 2) Genel Haklar ve Yasal Yönetmeliklere (GHYY) ilişkin bilgi ve farkındalıklar ile gruplar arası farklar,
- 3) Turizm Hakları ve Yasal Yönetmeliklere (THYY) ilişkin bilgi ve farkındalıklar ile gruplar arası farklar, şeklinde alt başlıklara ayrılmıştır.

4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Tablo 4.1’de, araştırmaya katılan engelli bireylerin demografik özellikleri görülmektedir. Araştırmaya katılanların %61,8’i kadın, %38,1’i erkektir. Yaş dağılım yoğunluğu %49,1 ile 30-39 yaş aralığında olmakla birlikte 18-29 yaş arası %27,6, 40-49 yaş arası %14,7, 50 ve üzeri yaşa sahip bireyler %8,3tür.

Medeni durum incelendiğinde %69,3 evli, %30,6 ise bekdir. Eğitim düzeyi dağılım yoğunluğu en çok %37,6 ile orta öğretimdedir. Bunu sırasıyla %33,9 ilköğretim, %18,5 lisans ve lisansüstü, %9,9 önlisans takip etmektedir.

Engellilerin %75’inin sosyal güvencesi bulunurken %25’inin sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Bununla beraber engelli bireylerin %24,4’ünün geliri 1000 TL’nin altında, %39,7’sinin 1001-2000 TL arasında, %23,3’ü 2001-3000 TL arasında ve %12,3’ünün 3001 TL ve üzeri geliri bulunmaktadır. Buna bağlı olarak

araştırmaya katılanların %44,6'sı çalışmıyor, %22,3'ü özel sektörde, %10,4'ü kamu sektöründe çalışmakta ve ayrıca %13,4'ü emekli ve %9,1lik kısmı ise öğrencidir.

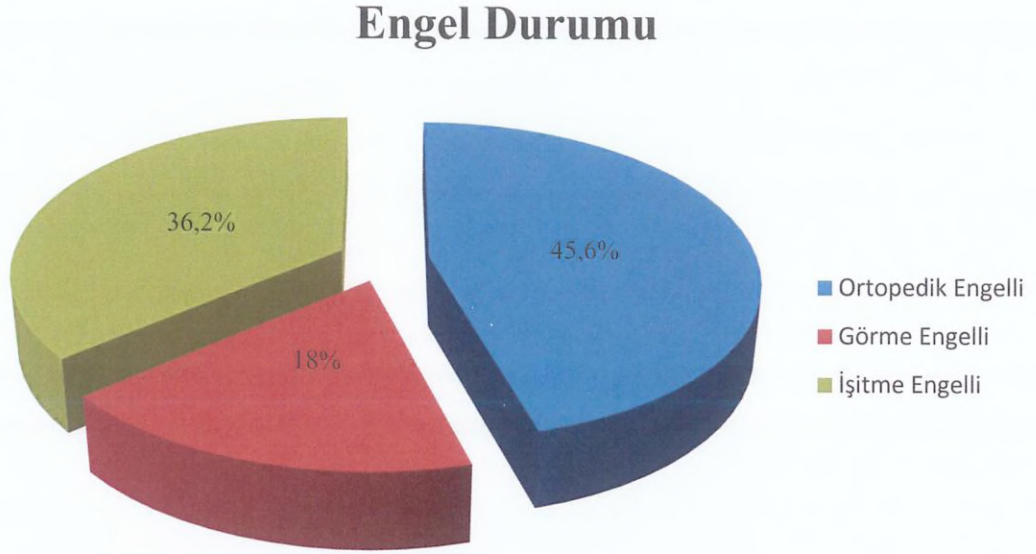
Araştırmaya katılan engelli bireylerin %61,2'si doğuştan, %38,7'si sonradan engelli olmuştur. Engel durumları dağılım yoğunluğu en çok %45,6 ortopedik engellidir. %36,2'si işitme engelli ve %18'i görme engellilerden oluşmaktadır.

Tablo 4.1.Engellilere İlişkin Demografik Özellikler (n=372)

		n	%
Cinsiyet	Kadın	230	61,8%
	Erkek	142	38,1%
Yaş	18-29 yaş arası	103	27,6%
	30-39 arası	183	49,1%
	40-49 arası	55	14,7%
	50 ve üzeri	31	8,3%
Medeni Durum	Evli	258	69,3%
	Bekar	114	30,6%
Eğitim Durumu	İlköğretim	126	33,8%
	Orta Öğretim	140	37,6%
	Önlisans	37	9,9%
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5%
Meslek	Özel Sektör	83	22,3%
	Kamu Sektörü	39	10,4%
	Öğrenci	34	9,1%
	Emekli	50	13,4%
	Çalışmıyor	166	44,6%
Gelir Durumu	<=1000 TL	91	24,4%
	1001-2000 TL	148	39,7%
	2001-3000 TL	87	23,3%
	3001=> TL	46	12,3%
Sosyal Güvence	Var	279	75,0%
	Yok	93	25,0%
Engel Durumu	Ortopedik Engelli	170	45,6%
	Görme Engelli	67	18,0%
	İşitme Engelli	135	36,2%
Engel Nedeni	Doğuştan Engelli Olan	228	61,2%
	Sonradan Engelli Olan	144	38,7%

Şekil 4.1.de engelli bireylerin engel durumu dağılımları grafik olarak gösterilmiştir.

Şekil 4.1.Engelli Bireylerin Engel Durumuna İlişkin Dağılımı

4.2. Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri

Tablo 4.2’ de 372 engelli bireyin genel hak ve yasal yönetmeliklere ilişkin bilgi ve farkındalık değerleri görülmektedir. Bu tabloda daha önce belirtildiği üzere önermeler yerine kodlar kullanılmıştır. Bilgi ve farkındalık derecelendirmesinde “1” değeri en yüksek, “5” değeri en düşük olacak şekilde belirlenmiştir. Dolayısıyla ortalama değerler ($\bar{X}$) incelendiğinde en düşük değere sahip olan önermenin en yüksek ortalamaya ve en yüksek farkındalığa sahip olduğu yorumu yapılmıştır.

Bu değerler incelendiğinde 1,90 değer ile en yüksek ortalamaya sahip önermelerin (GHYY 3) “Yapıların, çevrenin ve ulaşım araçlarının kullanımına uygun hale getirilmesinin Belediyelerin görevi olduğunu biliyorum.” ($1,90 \pm 0,77$) ve (GHYY 5) “Toplu taşıma araçlarının kullanımına uygun olması zorunluluğu olduğunun farkındayım.” ($1,90 \pm 0,81$) olduğu görülmektedir.

Bunu 2,05 ortalama ile (GHYY 4) “Şehir içi yollar, raylı taşıma sistemleri ve ikamet ettiğim binanın düzenlenmesi konusunda uygulanması gereken standartların olduğunu biliyorum.” ($2,05 \pm 0,90$) önermesi takip etmektedir. (GHYY 6) “Karşılaştığım engelleri ortadan kaldırmak adına Engelliler Hakkında Kanun olduğunu biliyorum” ($2,09 \pm 0,92$) önermesi ise 2,09 ortalamaya sahip olup farkındalığın en yüksek olduğu önermelerden birisidir.

En düşük farkındalığa sahip olan (GHYY 7) “Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin imzalanıp onaylandığını biliyorum.” önermesidir ve 2,90 ($\pm$) ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. (GHYY 12) “Sahip olduğum seyahat özgürlüğü hakkımın Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmede yer aldığını biliyorum.” 2,84 ($\pm$) ortalamaya sahip olan önermesinde farkındalık ve bilgi düzeyi oldukça düşüktür.

Farkındalık düzeyinin en düşük olduğu önermelerden biri ise 2,69 ($\pm$) ortalamaya sahip (GHYY 14) “Şehirlerarası yolcu taşıma hizmeti veren firmalar araçlarını erişilebilirliğe uygun hale getirmediği takdirde idari para cezası aldığını biliyorum.” önermesidir. (GHYY 17) “Hareket kısıtlılığı olan engelli bireylerin karayolunda yolculuk yapma talebine karşı, firmanın transfer aparatı kullandığını biliyorum.” önermesinin 2,68 ($\pm$) ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Bu önermede farkındalığının ve bilgi düzeyinin oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2. Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri

Önergeler	Tamamen Biliyorum		Biliyorum		Kısmen Biliyorum		Bilmiyorum		Hiç Bilmiyorum		$\bar{X}$	SS
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
GHYY 1	99	26,6	178	47,8	49	13,2	29	7,8	17	4,6	2,15	1,04
GHYY 2	83	22,3	169	45,4	66	17,7	40	10,8	14	3,8	2,28	1,04
GHYY 3	113	30,4	198	53,2	44	11,8	17	4,6	0	0	1,90	0,77
GHYY 4	104	28	176	47,3	65	17,5	21	5,6	6	1,6	2,05	0,90
GHYY 5	124	33,3	178	47,8	53	14,2	16	4,3	1	0,3	1,90	0,81
GHYY 6	97	26,1	181	48,7	62	16,7	25	6,7	7	1,9	2,09	0,92
GHYY 7	48	12,9	132	35,5	45	12,1	102	27,4	45	12,1	2,90	1,27
GHYY 8	63	16,9	149	40,1	75	20,2	62	16,7	23	6,2	2,55	1,13
GHYY 9	50	13,4	143	38,4	85	22,8	75	20,2	19	5,1	2,65	1,09
GHYY 10	99	26,6	120	32,3	78	21	51	13,7	24	6,5	2,41	1,19
GHYY 11	73	19,6	191	51,3	47	12,6	41	11	20	5,4	2,31	1,07
GHYY 12	54	14,5	116	31,2	69	18,5	100	26,9	33	8,9	2,84	1,22
GHYY 13	54	14,5	141	37,9	85	22,8	71	19,1	21	5,6	2,63	1,11
GHYY 14	65	17,5	136	36,6	51	13,7	88	23,7	32	8,6	2,69	1,24
GHYY 15	90	24,2	110	29,6	79	21,2	78	21	15	4	2,51	1,81
GHYY 16	88	23,7	132	35,5	48	12,9	87	23,4	17	4,6	2,49	1,21
GHYY 17	67	18	120	32,3	59	15,9	115	30,9	11	3	2,68	1,17
GHYY 18	87	23,4	109	29,3	59	15,9	102	27,4	15	4	2,59	1,22

Tablo 4.3'te katılımcıların cinsiyetleri ile genel engelli haklarına ilişkin bilgi ve farkındalıkları arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi analiz sonuçları görülmektedir. Sıra ortalamalarında en düşük değer en yüksek farkındalığın göstergesidir. Bu sebeple tablo yorumlarındaki sıra ortalamalarında en düşük değer dikkate alınmıştır.

Beş önermede gruplar arası fark vardır ($p \leq 0,05$). Diğer önermelerde ise istatistiksel olarak gruplar arasında anlamlı fark yoktur ($p > 0,05$). Buna göre GHYY 7, GHYY 8, GHYY 12, GHYY 14 ve GHYY 18 kodlu önermelerde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır.

Sıra ortalamaları incelendiğinde GHYY 7 kodlu “Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin imzalanıp onaylandığını biliyorum.” önermesinde erkeklerin (168,25) kadınlara (197,77) oranla daha yüksek farkındalığa sahip olduğu, GHYY 8 kodlu “Toplu taşıma araçları, kamuya açık alanlar ve kamu binalarının kullanımına uygun hale getirilmesi için Başbakanlık Genelgesinin bulunduğunu biliyorum.” önermesinde erkeklerin (162,24) kadınlara (201,48) oranla daha yüksek farkındalığa sahip olduğu, GHYY 12 kodlu “Sahip olduğum seyahat özgürlüğü hakkımın Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmede yer aldığını biliyorum.” önermesinde erkeklerin (166,53) kadınlara (198,83) oranla daha yüksek farkındalığa sahip olduğu, GHYY 14 kodlu “Şehirler arası yolcu taşıma hizmeti veren firmalar araçlarını erişilebilirliğe uygun hale getirmediği takdirde idari para cezası aldığını biliyorum.” önermesinde erkeklerin (168,88) kadınlara (197,38) oranla daha yüksek farkındalığa sahip olduğu ve GHYY 18 kodlu “Transfer aparatının yolculuk süresince araçta bulunduğunu, refakatçiden veya engelli yolcudan ek ücret talep edilmediğini biliyorum.” önermesinde erkeklerin (171,07) kadınlara (196,03) oranla daha yüksek farkındalığa sahip olduğu görülmektedir.

İstatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilip incelenen tüm önermelerde erkek katılımcıların kadınlara oranla daha yüksek farkındalığa sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4.3.Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri ile Cinsiyetlerinin Karşılaştırılması

Önergeler	Cinsiyet	n	%	Sıra Ortalaması	Z	U	p
GHYY 1	Kadın	230	61,8	186,02	-,119	16218,500	,905
	Erkek	142	38,1	187,29			
GHYY 2	Kadın	230	61,8	180,14	-1,541	14866,500	,123
	Erkek	142	38,1	196,81			
GHYY 3	Kadın	230	61,8	188,13	-,410	15956,000	,682
	Erkek	142	38,1	183,87			
GHYY 4	Kadın	230	61,8	189,60	-,761	15616,500	,447
	Erkek	142	38,1	181,48			
GHYY 5	Kadın	230	61,8	184,26	-,554	15815,500	,580
	Erkek	142	38,1	190,12			
GHYY 6	Kadın	230	61,8	190,81	-1,060	15338,500	,289
	Erkek	142	38,1	179,52			
GHYY 7	Kadın	230	61,8	197,77	-2,669	13738,000	,008*
	Erkek	142	38,1	168,25			
GHYY 8	Kadın	230	61,8	201,48	-3,568	12885,500	,000*
	Erkek	142	38,1	162,24			
GHYY 9	Kadın	230	61,8	190,56	-,966	15396,000	,334
	Erkek	142	38,1	179,92			
GHYY 10	Kadın	230	61,8	189,77	-,771	15578,500	,441
	Erkek	142	38,1	181,21			
GHYY 11	Kadın	230	61,8	190,39	-,962	15434,500	,336
	Erkek	142	38,1	180,19			
GHYY 12	Kadın	230	61,8	198,83	-2,903	13494,000	,004*
	Erkek	142	38,1	166,53			
GHYY 13	Kadın	230	61,8	188,58	-,494	15852,000	,622
	Erkek	142	38,1	183,13			
GHYY 14	Kadın	230	61,8	197,38	-2,576	13828,000	,010*
	Erkek	142	38,1	168,88			
GHYY 15	Kadın	230	61,8	187,93	-,338	16000,000	,736
	Erkek	142	38,1	184,18			
GHYY 16	Kadın	230	61,8	188,54	-,484	15860,000	,628
	Erkek	142	38,1	183,19			
GHYY 17	Kadın	230	61,8	193,34	-1,622	14756,000	,105
	Erkek	142	38,1	175,42			
GHYY 18	Kadın	230	61,8	196,03	-2,247	14138,500	,025*
	Erkek	142	38,1	171,07			

*p≤0,05

Tablo 4.4'te katılımcıların yaşları ile genel engelli haklarına ilişkin bilgi ve farkındalıkları arasında gruplar arasında fark olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo incelendiğinde GHYY 1-2-5-8 kodlu önermeler ile katılımcıların yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). GHYY 3-4-6-7-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18 önermeleri ile katılımcıların yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilememiştir ($p > 0,05$).

Çalışmaya katılan engelli bireylerin cevapladığı GHYY 1 kodlu “Kendi ülkem dahil herhangi bir ülkeden ayrılma özgürlüğüm olduğunu biliyorum.”, GHYY 2 kodlu “Çevrenin ulaşılabilir kılınması için İmar Yasasında yer alan tüm alanlarda, ilgili standartlara uyulmasının zorunlu olduğunu biliyorum.”, GHYY 5 kodlu “Toplu taşıma araçlarının kullanımına uygun olması zorunluluğu olduğunun farkındayım.” ve GHYY 8 kodlu “Toplu taşıma araçları, kamuya açık alanlar ve kamu binalarının kullanımına uygun hale getirilmesi için Başbakanlık Genelgesinin bulunduğunu biliyorum.” önermeleri ile katılımcıların yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). Diğer önermelerde ise gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($p > 0,05$).

Sıra ortalamaları incelendiğinde GHYY 1 kodlu “Kendi ülkem dahil herhangi bir ülkeden ayrılma özgürlüğüm olduğunu biliyorum.” ve GHYY 8 kodlu “Toplu taşıma araçlarının kullanımına uygun olması zorunluluğu olduğunun farkındayım.” önermelerinde 50 ve üzeri yaş grubundaki katılımcıların diğer yaş gruplarına oranla farkındalığının daha yüksek olduğu görülmektedir.

GHYY 5 kodlu “Çevrenin ulaşılabilir kılınması için İmar Yasasında yer alan tüm alanlarda, ilgili standartlara uyulmasının zorunlu olduğunu biliyorum.” ve GHYY 2 kodlu “Toplu taşıma araçları, kamuya açık alanlar ve kamu binalarının kullanımına uygun hale getirilmesi için Başbakanlık Genelgesinin bulunduğunu biliyorum.” önermelerinde 40-49 yaş grubundaki katılımcıların diğer yaş gruplarına göre farkındalığının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4.Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri ile Yaşlarının Karşılaştırılması

Önergeler	Yaş	n	%	Sıra Ortalaması	Sd.	X ²	p
GHYY 1	18-29	103	27,6	210,10	3	15,645	,001*
	30-39	183	49,1	188,28			
	40-49	55	14,7	162,91			
	50 ve üzeri	31	8,3	139,45			
GHYY 2	18-29	103	27,6	213,23	3	11,728	,008*
	30-39	183	49,1	176,38			
	40-49	55	14,7	164,95			
	50 ve üzeri	31	8,3	195,66			
GHYY 3	18-29	103	27,6	188,08	3	1,722	,632
	30-39	183	49,1	183,86			
	40-49	55	14,7	180,78			
	50 ve üzeri	31	8,3	206,97			
GHYY 4	18-29	103	27,6	186,73	3	4,156	,245
	30-39	183	49,1	189,67			
	40-49	55	14,7	164,21			
	50 ve üzeri	31	8,3	206,56			
GHYY 5	18-29	103	27,6	176,96	3	10,367	,016*
	30-39	183	49,1	190,61			
	40-49	55	14,7	165,05			
	50 ve üzeri	31	8,3	232,00			
GHYY 6	18-29	103	27,6	189,23	3	3,854	,278
	30-39	183	49,1	193,05			
	40-49	55	14,7	163,96			
	50 ve üzeri	31	8,3	178,74			
GHYY 7	18-29	103	27,6	183,95	3	2,889	,409
	30-39	183	49,1	183,52			
	40-49	55	14,7	207,66			
	50 ve üzeri	31	8,3	174,98			
GHYY 8	18-29	103	27,6	174,33	3	10,145	,017*
	30-39	183	49,1	200,79			
	40-49	55	14,7	185,49			
	50 ve üzeri	31	8,3	144,39			
GHYY 9	18-29	103	27,6	200,16	3	3,741	,291
	30-39	183	49,1	183,89			
	40-49	55	14,7	183,52			
	50 ve üzeri	31	8,3	161,84			
GHYY 10	18-29	103	27,6	193,07	3	1,693	,638
	30-39	183	49,1	180,89			
	40-49	55	14,7	183,94			
	50 ve üzeri	31	8,3	202,32			

Tablo 4.4 devamı.

GHYY 11	18-29	103	27,6	202,54	3	6,899	,075
	30-39	183	49,1	172,98			
	40-49	55	14,7	197,44			
	50 ve üzeri	31	8,3	193,61			
GHYY 12	18-29	103	27,6	191,88	3	4,034	,258
	30-39	183	49,1	178,74			
	40-49	55	14,7	208,34			
	50 ve üzeri	31	8,3	175,68			
GHYY 13	18-29	103	27,6	206,04	3	5,734	,125
	30-39	183	49,1	175,78			
	40-49	55	14,7	188,27			
	50 ve üzeri	31	8,3	181,69			
GHYY 14	18-29	103	27,6	194,93	3	4,703	,195
	30-39	183	49,1	181,28			
	40-49	55	14,7	203,32			
	50 ve üzeri	31	8,3	159,45			
GHYY 15	18-29	103	27,6	178,83	3	4,653	,199
	30-39	183	49,1	197,66			
	40-49	55	14,7	167,14			
	50 ve üzeri	31	8,3	180,45			
GHYY 16	18-29	103	27,6	184,75	3	2,461	,482
	30-39	183	49,1	186,04			
	40-49	55	14,7	176,73			
	50 ve üzeri	31	8,3	212,39			
GHYY 17	18-29	103	27,6	185,67	3	4,207	,240
	30-39	183	49,1	179,02			
	40-49	55	14,7	211,59			
	50 ve üzeri	31	8,3	188,85			
GHYY 18	18-29	103	27,6	189,46	3	4,125	,248
	30-39	183	49,1	177,12			
	40-49	55	14,7	208,36			
	50 ve üzeri	31	8,3	193,26			

*p≤0,05

Tablo 4.5'te katılımcıların medeni durumları ile genel engelli haklarına ilişkin bilgi ve farkındalıklarında gruplar arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo incelendiğinde yapılan analizin sonuçlarına göre 3 önermede (GHYY 8-17 ve 18) gruplar arasında fark olduğu ($p \leq 0,05$), diğer önermelerde ise istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir ($p > 0,05$).

Buna göre farklılık olan önermelere ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde GHYY 8 kodlu “Toplu taşıma araçları, kamuya açık alanlar ve kamu binalarının kullanımına uygun hale getirilmesi için Başbakanlık Genelgesinin bulunduğunu biliyorum.” önermesinde bekarların (159,54) evlilere (198,41) oranla daha yüksek bilgi ve farkındalığa sahip olduğu, GHYY 17 kodlu “Hareket kısıtlılığı olan engelli bireylerin karayolunda yolculuk yapma talebine karşı, firmanın transfer aparatı kullandığını biliyorum.” önermesinde bekarların (165,72) evlilere (195,68) oranla daha yüksek bilgi ve farkındalığa sahip olduğu ve GHYY 18 kodlu “Transfer aparatının yolculuk süresince araçta bulunduğunu, refakatçiden veya engelli yolcudan ek ücret talep edilmediğini biliyorum.” önermesinde bekarların (170,51) evlilere (193,57) oranla daha yüksek bilgi ve farkındalığa sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4.5.Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri ile Medeni Hallerinin Karşılaştırılması

Önermeler	Medeni Hal	n	%	Sıra Ortalaması	Z	U	p
GHYY 1	Evli	258	69,3	186,60	-,028	14681,000	,978
	Bekar	114	30,6	186,28			
GHYY 2	Evli	258	69,3	187,42	-,264	14468,000	,792
	Bekar	114	30,6	184,41			
GHYY 3	Evli	258	69,3	187,41	-,271	14471,500	,786
	Bekar	114	30,6	184,44			
GHYY 4	Evli	258	69,3	189,52	-,874	13928,000	,382
	Bekar	114	30,6	179,68			
GHYY 5	Evli	258	69,3	190,32	-1,118	13720,000	,263
	Bekar	114	30,6	177,85			
GHYY 6	Evli	258	69,3	185,85	-,188	14539,000	,851
	Bekar	114	30,6	187,96			
GHYY 7	Evli	258	69,3	190,98	-1,255	13549,500	,210
	Bekar	114	30,6	176,36			
GHYY 8	Evli	258	69,3	198,41	-3,355	11633,000	,001*
	Bekar	114	30,6	159,54			

Tablo 4.5 devamı

GHYY 9	Evli	258	69,3	190,12	-1,017	13773,000	,309
	Bekar	114	30,6	178,32			
GHYY 10	Evli	258	69,3	191,06	-1,273	13528,500	,203
	Bekar	114	30,6	176,17			
GHYY 11	Evli	258	69,3	186,88	-,112	14607,000	,911
	Bekar	114	30,6	185,63			
GHYY 12	Evli	258	69,3	190,23	-1,038	13743,500	,299
	Bekar	114	30,6	178,06			
GHYY 13	Evli	258	69,3	186,78	-,078	14634,500	,938
	Bekar	114	30,6	185,87			
GHYY 14	Evli	258	69,3	189,59	-,864	13909,500	,388
	Bekar	114	30,6	179,51			
GHYY 15	Evli	258	69,3	193,46	-1,935	12911,000	,053
	Bekar	114	30,6	170,75			
GHYY 16	Evli	258	69,3	192,39	-1,652	13185,500	,099
	Bekar	114	30,6	173,16			
GHYY 17	Evli	258	69,3	195,68	-2,573	12337,500	,010*
	Bekar	114	30,6	165,72			
GHYY 18	Evli	258	69,3	193,57	-1,969	12883,000	,049*
	Bekar	114	30,6	170,51			

*p≤0,05

Tablo 4.6’da katılımcıların eğitim durumları ile genel engelli haklarına ilişkin bilgi ve farkındalıklarının gruplar arasında farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi analiz sonuçları görülmektedir.

Çalışmaya katılan engelli bireylerin değerlendirmeleri katılımcıların eğitim durumlarına göre istatistiksel olarak tüm önermeler anlamlı farklılık göstermektedir ($p \leq 0,05$).

Bir önerme haricinde ölçeğin tüm soruları ile ilgili bilgi ve farkındalık düzeyi, eğitim düzeyi en yüksek grupta diğerlerinden daha önemli çıkmıştır. Yani eğitim düzeyinin yüksek olduğu grubun genel hak ve yasal yönetmeliklere ilişkin bilgi ve farkındalık düzeyi yüksektir. Yalnızca GHYY 8 kodlu “Toplu taşıma araçları, kamuya açık alanlar ve kamu binalarının kullanımına uygun hale getirilmesi için Başbakanlık Genelgesinin bulunduğunu biliyorum.” önermesinde ortaöğretim eğitim seviyesinde yer alan katılımcıların bilgi ve farkındalık düzeylerinin diğerlerine göre yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.6.Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri ile Eğitim Durumlarının Karşılaştırılması

Önermeler	Eğitim Durumu	n	%	Sıra Ortalaması	Sd.	X ²	p
GHYY 1	İlköğretim	126	33,8	184,05	3	16,505	,001*
	Ortaöğretim	140	37,6	181,08			
	Önlisans	37	9,9	247,97			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	169,01			
GHYY 2	İlköğretim	126	33,8	210,98	3	25,124	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	187,67			
	Önlisans	37	9,9	194,01			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	135,39			
GHYY 3	İlköğretim	126	33,8	200,26	3	18,397	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	181,79			
	Önlisans	37	9,9	225,36			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	150,09			
GHYY 4	İlköğretim	126	33,8	196,23	3	14,370	,002*
	Ortaöğretim	140	37,6	188,66			
	Önlisans	37	9,9	215,93			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	148,55			
GHYY 5	İlköğretim	126	33,8	179,93	3	22,850	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	197,17			
	Önlisans	37	9,9	239,41			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	148,48			
GHYY 6	İlköğretim	126	33,8	182,29	3	12,852	,005*
	Ortaöğretim	140	37,6	196,36			
	Önlisans	37	9,9	221,54			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	155,38			
GHYY 7	İlköğretim	126	33,8	189,62	3	22,583	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	198,13			
	Önlisans	37	9,9	224,32			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	136,93			
GHYY 8	İlköğretim	126	33,8	188,75	3	12,120	,007*
	Ortaöğretim	140	37,6	175,29			
	Önlisans	37	9,9	239,47			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	176,73			
GHYY 9	İlköğretim	126	33,8	190,60	3	28,648	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	180,45			
	Önlisans	37	9,9	261,86			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	150,88			
GHYY 10	İlköğretim	126	33,8	192,32	3	38,830	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	179,75			
	Önlisans	37	9,9	273,22			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	142,87			

Tablo 4.6 devamı

GHYY 11	İlköğretim	126	33,8	207,85	3	31,788	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	186,90			
	Önlisans	37	9,9	217,65			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	129,99			
GHYY 12	İlköğretim	126	33,8	192,16	3	9,713	,021*
	Ortaöğretim	140	37,6	183,09			
	Önlisans	37	9,9	226,09			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	161,86			
GHYY 13	İlköğretim	126	33,8	189,77	3	20,351	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	190,61			
	Önlisans	37	9,9	237,16			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	145,04			
GHYY 14	İlköğretim	126	33,8	198,58	3	23,241	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	187,04			
	Önlisans	37	9,9	231,80			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	139,04			
GHYY 15	İlköğretim	126	33,8	188,67	3	36,453	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	184,05			
	Önlisans	37	9,9	270,54			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	142,44			
GHYY 16	İlköğretim	126	33,8	196,74	3	52,348	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	190,60			
	Önlisans	37	9,9	263,89			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	117,98			
GHYY 17	İlköğretim	126	33,8	201,61	3	33,464	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	176,24			
	Önlisans	37	9,9	256,32			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	142,30			
GHYY 18	İlköğretim	126	33,8	197,03	3	26,850	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	172,03			
	Önlisans	37	9,9	258,50			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	158,03			

*p≤0,05

Tablo 4.7’de katılımcıların meslekleri ile genel engelli hakları ve yasal yönetmeliklere ilişkin bilgi ve farkındalıklarının gruplar arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo incelendiğinde GHYY 3, GHYY 4, GHYY 5 ve GHYY 16 kodlu önermelerin haricinde diğer tüm önermelerde katılımcıların meslekleri ile istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir (p≤0,05)

Sıra ortalamaları dikkate alındığında tüm anlamlı fark tespit edilmiş önermelerde emeklilerin diğer meslek gruplarına oranla bilgi ve farkındalık düzeyleri yüksektir.

Tablo 4.7.Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri ile Mesleklerinin Karşılaştırılması

Önermeler	Meslek	n	%	Sıra Ortalaması	Sd.	X ²	p
GHYY 1	Özel Sektör	83	22,3	185,53	4	37,731	,000*
	Kamu Sektörü	39	10,4	170,81			
	Öğrenci	34	9,1	245,51			
	Emekli	50	13,4	119,31			
	Çalışmıyor	166	44,6	198,82			
GHYY 2	Özel Sektör	83	22,3	179,73	4	27,522	,000*
	Kamu Sektörü	39	10,4	165,74			
	Öğrenci	34	9,1	251,81			
	Emekli	50	13,4	140,76			
	Çalışmıyor	166	44,6	195,16			
GHYY 3	Özel Sektör	83	22,3	180,10	4	5,002	,287
	Kamu Sektörü	39	10,4	179,51			
	Öğrenci	34	9,1	191,44			
	Emekli	50	13,4	164,84			
	Çalışmıyor	166	44,6	196,86			
GHYY 4	Özel Sektör	83	22,3	187,35	4	8,982	,062
	Kamu Sektörü	39	10,4	174,86			
	Öğrenci	34	9,1	186,31			
	Emekli	50	13,4	152,38			
	Çalışmıyor	166	44,6	199,13			
GHYY 5	Özel Sektör	83	22,3	194,86	4	5,158	,271
	Kamu Sektörü	39	10,4	186,58			
	Öğrenci	34	9,1	159,10			
	Emekli	50	13,4	170,43			
	Çalışmıyor	166	44,6	192,75			
GHYY 6	Özel Sektör	83	22,3	190,69	4	14,763	,005*
	Kamu Sektörü	39	10,4	200,88			
	Öğrenci	34	9,1	180,78			
	Emekli	50	13,4	137,78			
	Çalışmıyor	166	44,6	196,87			

Tablo 4.7. devamı.

GHYY 7	Özel Sektör	83	22,3	164,74	4	36,447	,000*
	Kamu Sektörü	39	10,4	156,00			
	Öğrenci	34	9,1	206,97			
	Emekli	50	13,4	131,87			
	Çalışmıyor	166	44,6	216,81			
GHYY 8	Özel Sektör	83	22,3	196,81	4	55,288	,000*
	Kamu Sektörü	39	10,4	174,33			
	Öğrenci	34	9,1	146,51			
	Emekli	50	13,4	102,20			
	Çalışmıyor	166	44,6	217,79			
GHYY 9	Özel Sektör	83	22,3	183,63	4	43,698	,000*
	Kamu Sektörü	39	10,4	187,03			
	Öğrenci	34	9,1	225,16			
	Emekli	50	13,4	102,23			
	Çalışmıyor	166	44,6	205,28			
GHYY 10	Özel Sektör	83	22,3	167,31	4	17,399	,002*
	Kamu Sektörü	39	10,4	184,00			
	Öğrenci	34	9,1	208,65			
	Emekli	50	13,4	145,01			
	Çalışmıyor	166	44,6	204,64			
GHYY 11	Özel Sektör	83	22,3	181,82	4	12,582	,014*
	Kamu Sektörü	39	10,4	170,05			
	Öğrenci	34	9,1	194,91			
	Emekli	50	13,4	149,42			
	Çalışmıyor	166	44,6	202,15			
GHYY 12	Özel Sektör	83	22,3	189,01	4	18,336	,001*
	Kamu Sektörü	39	10,4	181,85			
	Öğrenci	34	9,1	182,44			
	Emekli	50	13,4	131,94			
	Çalışmıyor	166	44,6	203,60			
GHYY 13	Özel Sektör	83	22,3	185,26	4	26,364	,000*
	Kamu Sektörü	39	10,4	166,26			
	Öğrenci	34	9,1	224,84			
	Emekli	50	13,4	127,16			
	Çalışmıyor	166	44,6	201,90			
GHYY 14	Özel Sektör	83	22,3	182,60	4	23,662	,000*
	Kamu Sektörü	39	10,4	166,00			
	Öğrenci	34	9,1	197,29			
	Emekli	50	13,4	130,54			
	Çalışmıyor	166	44,6	207,91			

Tablo 4.7. devamı.

GHYY 15	Özel Sektör	83	22,3	192,55	4	15,320	,004*
	Kamu Sektörü	39	10,4	166,08			
	Öğrenci	34	9,1	184,85			
	Emekli	50	13,4	140,63			
	Çalışmıyor	166	44,6	202,43			
GHYY 16	Özel Sektör	83	22,3	180,63	4	9,162	,057
	Kamu Sektörü	39	10,4	184,01			
	Öğrenci	34	9,1	181,78			
	Emekli	50	13,4	152,39			
	Çalışmıyor	166	44,6	201,26			
GHYY 17	Özel Sektör	83	22,3	179,50	4	25,784	,000*
	Kamu Sektörü	39	10,4	150,81			
	Öğrenci	34	9,1	194,31			
	Emekli	50	13,4	137,99			
	Çalışmıyor	166	44,6	211,40			
GHYY 18	Özel Sektör	83	22,3	182,96	4	24,518	,000*
	Kamu Sektörü	39	10,4	181,67			
	Öğrenci	34	9,1	178,01			
	Emekli	50	13,4	127,02			
	Çalışmıyor	166	44,6	209,06			

*p≤0,05

Tablo 4.8’de katılımcıların gelir durumları ile genel engelli hakları ve yasal yönetmeliklere ilişkin bilgi ve farkındalıklarının gruplar arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo incelendiğinde çalışmaya katılan engelli bireylerin cevapladığı GHYY 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-13-14-15-16 önermeleri ile katılımcıların gelir durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). GHYY 12-17-18 kodlu önermeler ile katılımcıların gelir durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p > 0,05$).

İstatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilen üç önermede (GHYY 3-10-13)1001-2000 TL arası ve diğer on iki önermede (GHYY 1-2-4-5-6-7-8-9-11-14-15-16) 3001 TL ve üstü gelir durumuna sahip katılımcıların en yüksek farkındalığa sahip olduğu görülmektedir.

Gelir düzeyi yüksek olan engelli bireylerin genel engelli yasal hak ve yönetmeliklere ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerinin diğer gruplara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.8.Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri ile Gelir Durumunun Karşılaştırılması

Önergeler	Gelir Durumu	n	%	Sıra Ortalaması	Sd.	X ²	p
GHYY 1	<=1000 TL	91	24,4	209,73	3	9,149	,027*
	1001-2000 TL	148	39,7	176,51			
	2001-3000 TL	87	23,3	191,69			
	3001 TL=>	46	12,3	162,87			
GHYY 2	<=1000 TL	91	24,4	213,29	3	19,272	,000*
	1001-2000 TL	148	39,7	183,53			
	2001-3000 TL	87	23,3	191,54			
	3001 TL=>	46	12,3	133,52			
GHYY 3	<=1000 TL	91	24,4	228,43	3	26,080	,000*
	1001-2000 TL	148	39,7	164,57			
	2001-3000 TL	87	23,3	189,53			
	3001 TL=>	46	12,3	168,38			
GHYY 4	<=1000 TL	91	24,4	216,75	3	12,110	,007*
	1001-2000 TL	148	39,7	181,58			
	2001-3000 TL	87	23,3	175,12			
	3001 TL=>	46	12,3	164,01			
GHYY 5	<=1000 TL	91	24,4	218,51	3	15,501	,001*
	1001-2000 TL	148	39,7	171,52			
	2001-3000 TL	87	23,3	190,69			
	3001 TL=>	46	12,3	163,45			
GHYY 6	<=1000 TL	91	24,4	226,29	3	21,539	,000*
	1001-2000 TL	148	39,7	168,40			
	2001-3000 TL	87	23,3	187,28			
	3001 TL=>	46	12,3	164,57			
GHYY 7	<=1000 TL	91	24,4	215,66	3	13,885	,003*
	1001-2000 TL	148	39,7	173,68			
	2001-3000 TL	87	23,3	193,91			
	3001 TL=>	46	12,3	156,04			
GHYY 8	<=1000 TL	91	24,4	216,24	3	12,255	,007*
	1001-2000 TL	148	39,7	173,35			
	2001-3000 TL	87	23,3	189,63			
	3001 TL=>	46	12,3	164,05			

Tablo 4.8. devamı.

GHYY 9	<=1000 TL	91	24,4	208,24	3	10,171	,017*
	1001-2000 TL	148	39,7	179,77			
	2001-3000 TL	87	23,3	193,39			
	3001 TL=>	46	12,3	152,11			
GHYY 10	<=1000 TL	91	24,4	218,16	3	14,728	,002*
	1001-2000 TL	148	39,7	166,50			
	2001-3000 TL	87	23,3	181,16			
	3001 TL=>	46	12,3	198,30			
GHYY 11	<=1000 TL	91	24,4	225,90	3	21,628	,000*
	1001-2000 TL	148	39,7	169,93			
	2001-3000 TL	87	23,3	187,31			
	3001 TL=>	46	12,3	160,33			
GHYY 12	<=1000 TL	91	24,4	203,26	3	4,204	,240
	1001-2000 TL	148	39,7	175,92			
	2001-3000 TL	87	23,3	190,57			
	3001 TL=>	46	12,3	179,70			
GHYY 13	<=1000 TL	91	24,4	208,91	3	8,653	,034*
	1001-2000 TL	148	39,7	169,97			
	2001-3000 TL	87	23,3	194,02			
	3001 TL=>	46	12,3	181,14			
GHYY 14	<=1000 TL	91	24,4	207,81	3	13,301	,004*
	1001-2000 TL	148	39,7	168,14			
	2001-3000 TL	87	23,3	206,05			
	3001 TL=>	46	12,3	166,45			
GHYY 15	<=1000 TL	91	24,4	219,91	3	13,962	,003*
	1001-2000 TL	148	39,7	170,84			
	2001-3000 TL	87	23,3	187,41			
	3001 TL=>	46	12,3	169,07			
GHYY 16	<=1000 TL	91	24,4	218,91	3	14,737	,002*
	1001-2000 TL	148	39,7	175,43			
	2001-3000 TL	87	23,3	187,81			
	3001 TL=>	46	12,3	155,53			
GHYY 17	<=1000 TL	91	24,4	200,12	3	2,964	,397
	1001-2000 TL	148	39,7	176,61			
	2001-3000 TL	87	23,3	188,63			
	3001 TL=>	46	12,3	187,35			
GHYY 18	<=1000 TL	91	24,4	200,92	3	5,382	,146
	1001-2000 TL	148	39,7	172,15			
	2001-3000 TL	87	23,3	188,63			
	3001 TL=>	46	12,3	200,13			

*p<0,05

Tablo 4.9.'da katılımcıların sosyal güvenceleri ile genel engelli hakları ve yasal yönetmeliklerine ilişkin bilgi ve farkındalıklarının gruplar arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi analiz sonuçları görülmektedir.

Çalışmaya katılan engelli bireylerin cevapladığı tüm önermeler ile katılımcıların sosyal güvenceleri olup olmama durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$).

Sıra ortalamaları incelendiğinde tüm önermelerde sosyal güvencesi olan engelli bireylerin bilgi ve farkındalık düzeylerinin sosyal güvencesi olmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.9.Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri ile Sosyal Güvencelerinin Karşılaştırılması

Önermeler	Sosyal Güvence	n	%	Sıra Ortalaması	Z	U	p
GHYY 1	Var	279	75	174,62	-3,959	9659,500	,000*
	Yok	93	25	222,13			
GHYY 2	Var	279	75	174,56	-3,935	9642,500	,000*
	Yok	93	25	222,32			
GHYY 3	Var	279	75	174,93	-3,971	9745,000	,000*
	Yok	93	25	221,22			
GHYY 4	Var	279	75	171,91	-4,867	8904,000	,000*
	Yok	93	25	230,26			
GHYY 5	Var	279	75	171,34	-5,106	8745,000	,000*
	Yok	93	25	231,97			
GHYY 6	Var	279	75	168,46	-6,037	7939,500	,000*
	Yok	93	25	240,63			
GHYY 7	Var	279	75	174,39	-3,904	9594,000	,000*
	Yok	93	25	222,84			
GHYY 8	Var	279	75	170,50	-5,190	8508,500	,000*
	Yok	93	25	234,51			
GHYY 9	Var	279	75	176,24	-3,323	10110,500	,001*
	Yok	93	25	217,28			
GHYY 10	Var	279	75	171,24	-4,903	8715,000	,000*
	Yok	93	25	232,29			
GHYY 11	Var	279	75	170,70	-5,313	8565,000	,000*
	Yok	93	25	233,90			
GHYY 12	Var	279	75	179,13	-2,362	10916,500	,018*
	Yok	93	25	208,62			

Tablo 4.9. devamı

GHYY 13	Var	279	75	175,46	-3,570	9893,000	,000*
	Yok	93	25	219,62			
GHYY 14	Var	279	75	177,71	-2,832	10522,000	,005*
	Yok	93	25	212,86			
GHYY 15	Var	279	75	172,88	-4,362	9173,000	,000*
	Yok	93	25	227,37			
GHYY 16	Var	279	75	175,14	-3,665	9804,500	,000*
	Yok	93	25	220,58			
GHYY 17	Var	279	75	179,51	-2,256	11023,000	,024*
	Yok	93	25	207,47			
GHYY 18	Var	279	75	179,05	-2,390	10895,000	,017*
	Yok	93	25	208,85			

*p≤0,05

Tablo 4.10’da katılımcıların engel durumları ile genel engelli haklar ve yasal yönetmeliklerine ilişkin bilgi ve farkındalıklarının gruplar arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi analiz sonuçları görülmektedir.

Çalışmaya katılan engelli bireylerin cevapladığı tüm önermeler ile katılımcıların engel durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir (p≤0,05).

Sıra ortalamalarına göre tüm önermelerde engel durumuna göre en yüksek farkındalığa sahip olan katılımcıların görme engelliler olduğu görülmektedir. Görme engelli bireylerin bilgi ve farkındalık düzeyleri daha fazla olduğu için bu sonuca ulaşılmıştır.

Tablo 4.10.Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri
ile Engel Durumlarının Karşılaştırılması

Önermeler	Engel Durumu	n	%	Sıra Ortalaması	Sd.	X ²	p
GHYY 1	Ortopedik Engelli	170	45,6	190,22	2	53,971	,000*
	Görme Engelli	67	18	110,13			
	İşitme Engelli	135	36,2	219,72			
GHYY 2	Ortopedik Engelli	170	45,6	204,81	2	72,993	,000*
	Görme Engelli	67	18	90,90			
	İşitme Engelli	135	36,2	210,89			
GHYY 3	Ortopedik Engelli	170	45,6	192,82	2	44,438	,000*
	Görme Engelli	67	18	117,34			
	İşitme Engelli	135	36,2	212,86			
GHYY 4	Ortopedik Engelli	170	45,6	187,14	2	59,840	,000*
	Görme Engelli	67	18	108,63			
	İşitme Engelli	135	36,2	224,34			
GHYY 5	Ortopedik Engelli	170	45,6	169,49	2	67,693	,000*
	Görme Engelli	67	18	125,07			
	İşitme Engelli	135	36,2	238,40			
GHYY 6	Ortopedik Engelli	170	45,6	182,25	2	73,772	,000*
	Görme Engelli	67	18	104,75			
	İşitme Engelli	135	36,2	232,42			
GHYY 7	Ortopedik Engelli	170	45,6	207,60	2	107,14 5	,000*
	Görme Engelli	67	18	68,29			
	İşitme Engelli	135	36,2	218,60			
GHYY 8	Ortopedik Engelli	170	45,6	185,61	2	113,99 0	,000*
	Görme Engelli	67	18	77,41			
	İşitme Engelli	135	36,2	241,76			
GHYY 9	Ortopedik Engelli	170	45,6	191,21	2	113,02 6	,000*
	Görme Engelli	67	18	73,31			
	İşitme Engelli	135	36,2	236,74			
GHYY 10	Ortopedik Engelli	170	45,6	190,56	2	69,023	,000*
	Görme Engelli	67	18	97,08			
	İşitme Engelli	135	36,2	225,77			
GHYY 11	Ortopedik Engelli	170	45,6	185,82	2	74,842	,000*
	Görme Engelli	67	18	101,24			
	İşitme Engelli	135	36,2	229,67			
GHYY 12	Ortopedik Engelli	170	45,6	201,14	2	109,30 2	,000*
	Görme Engelli	67	18	68,43			
	İşitme Engelli	135	36,2	226,67			
GHYY 13	Ortopedik Engelli	170	45,6	195,07	2	99,654	,000*
	Görme Engelli	67	18	77,38			
	İşitme Engelli	135	36,2	229,86			

Tablo 4.10 devamı

GHYY 14	Ortopedik Engelli	170	45,6	199,86	2	81,058	,000*
	Görme Engelli	67	18	85,08			
	İşitme Engelli	135	36,2	220,01			
GHYY 15	Ortopedik Engelli	170	45,6	189,56	2	77,084	,000*
	Görme Engelli	67	18	92,61			
	İşitme Engelli	135	36,2	229,24			
GHYY 16	Ortopedik Engelli	170	45,6	192,19	2	68,949	,000*
	Görme Engelli	67	18	96,44			
	İşitme Engelli	135	36,2	224,03			
GHYY 17	Ortopedik Engelli	170	45,6	206,45	2	87,167	,000*
	Görme Engelli	67	18	79,84			
	İşitme Engelli	135	36,2	214,31			
GHYY 18	Ortopedik Engelli	170	45,6	198,31	2	73,128	,000*
	Görme Engelli	67	18	90,13			
	İşitme Engelli	135	36,2	219,46			

*p≤0,05

Tablo 4.11’de katılımcıların engel durumlarının doğuştan veya sonradan olmasıyla ile genel engelli hak ve yasal yönetmeliklere ilişkin bilgi ve farkındalıklarının gruplar arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo incelendiğinde GHYY 9 önermesi ile katılımcıların engel durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). GHYY 1-2-3-4-5-6-7-8-10-11-12-13-14-15-16-17 ve GHYY 18 ile katılımcıların engel durumları arasında anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p > 0,05$).

Çalışmaya katılan engellilerin cevapladığı GHYY 9 kodlu “Yol, kaldırım, yaya geçidi, sosyal ve kültürel altyapı alanlarının erişilebilirliğe uygun olma zorunluluğunun Başbakanlık Genelgesi ile desteklendiğini biliyorum.” önermesi ile katılımcıların engel durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$).

Sıra ortalaması incelendiğinde GHYY 9 kodlu “Yol, kaldırım, yaya geçidi, sosyal ve kültürel altyapı alanlarının erişilebilirliğe uygun olma zorunluluğunun Başbakanlık Genelgesi ile desteklendiğini biliyorum.” önermesinde (171,46) sonradan engelli olanların doğuştan engellilere (196,00) oranla daha yüksek farkındalığa sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4.11.Engelli Bireylerin Genel Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgileri
ile Engel Nedenlerinin Karşılaştırılması

Önermeler	Engel Durumu	n	%	Sıra Ortalaması	Z	U	p
GHYY 1	Doğuştan	228	61,2	188,38	-,456	15987,000	,649
	Sonradan	144	38,7	183,52			
GHYY 2	Doğuştan	228	61,2	192,43	-1,420	15064,000	,156
	Sonradan	144	38,7	177,11			
GHYY 3	Doğuştan	228	61,2	186,47	-,007	16410,000	,995
	Sonradan	144	38,7	186,54			
GHYY 4	Doğuştan	228	61,2	189,46	-,718	15740,500	,473
	Sonradan	144	38,7	181,81			
GHYY 5	Doğuştan	228	61,2	179,22	-1,782	14755,500	,075
	Sonradan	144	38,7	198,03			
GHYY 6	Doğuştan	228	61,2	189,61	-,757	15706,000	,449
	Sonradan	144	38,7	181,57			
GHYY 7	Doğuştan	228	61,2	191,25	-1,112	15333,000	,266
	Sonradan	144	38,7	178,98			
GHYY 8	Doğuştan	228	61,2	193,50	-1,650	14819,000	,099
	Sonradan	144	38,7	175,41			
GHYY 9	Doğuştan	228	61,2	196,00	-2,234	14250,500	,025*
	Sonradan	144	38,7	171,46			
GHYY 10	Doğuştan	228	61,2	184,52	-,462	15964,500	,644
	Sonradan	144	38,7	189,64			
GHYY 11	Doğuştan	228	61,2	185,58	-,224	16207,000	,823
	Sonradan	144	38,7	187,95			
GHYY 12	Doğuştan	228	61,2	183,66	-,661	15768,500	,509
	Sonradan	144	38,7	191,00			
GHYY 13	Doğuştan	228	61,2	180,88	-1,320	15135,000	,187
	Sonradan	144	38,7	195,40			
GHYY 14	Doğuştan	228	61,2	186,88	-,090	16328,500	,928
	Sonradan	144	38,7	185,89			
GHYY 15	Doğuştan	228	61,2	184,81	-,393	16030,500	,694
	Sonradan	144	38,7	189,18			
GHYY 16	Doğuştan	228	61,2	189,20	-,634	15799,500	,526
	Sonradan	144	38,7	182,22			
GHYY 17	Doğuştan	228	61,2	190,50	-,938	15504,000	,348
	Sonradan	144	38,7	180,17			
GHYY 18	Doğuştan	228	61,2	192,28	-1,348	15098,000	,178
	Sonradan	144	38,7	177,35			

*p≤0,05

4.3. Engellilere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Mevcut Yasal Düzenlemelere İlişkin Bulgular

Tablo 4.12’de 372 engelli katılımcının turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin bilgi ve farkındalık değerleri görülmektedir. Önceki bölümde de belirtildiği gibi derecelendirmeye ilişkin değerler 1-en yüksek, 5- en düşük şeklindedir. Dolayısıyla ($\bar{X}$) aritmetik ortalama değerler incelenirken bu durum dikkate alınarak yapılacaktır. Tablo genel olarak incelendiğinde katılımcıların turizm ile ilgili bilgi ve farkındalık düzeyinin düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 4.12.Engelli Bireylere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Mevcut Yasal Düzenlemelere İlişkin Bulgular

Önergeler	Tamamen Biliyorum		Biliyorum		Kısmen Biliyorum		Bilmiyorum		Hiç Bilmiyorum		$\bar{X}$	SS
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
THYY 1	7	1,9	68	18,3	87	23,4	136	36,6	74	19,9	3,54	1,06
THYY 2	15	4	86	23,1	78	21	119	32	74	19,9	3,40	1,16
THYY 3	8	2,2	64	17,2	84	22,6	127	34,1	89	23,9	3,60	1,09
THYY 4	16	4,3	151	40,6	57	15,3	69	18,5	78	21	3,16	1,59
THYY 5	7	1,9	75	20,2	107	28,8	103	27,7	80	21,5	3,46	1,09
THYY 6	6	1,6	67	18	99	26,6	122	32,8	78	21	3,53	1,06
THYY 7	17	4,6	65	17,5	84	22,6	128	34,4	78	21	3,49	1,13
THYY 8	5	1,3	60	16,1	78	21	147	39,5	82	22	3,64	1,03
THYY 9	8	2,2	39	10,5	70	18,8	160	43	95	25,5	3,79	1,00
THYY 10	14	3,8	59	15,9	71	19,1	134	36	94	25,3	3,63	1,13
THYY 11	19	5,1	74	19,9	95	25,5	87	23,4	97	26,1	3,45	1,21
THYY 12	32	8,6	103	27,7	96	25,8	62	16,7	79	21,2	3,14	1,27
THYY 13	8	2,2	84	22,6	41	11	134	36	105	28,2	3,65	1,17
THYY 14	3	0,8	65	17,5	54	14,5	138	37,1	112	30,1	3,78	1,08
THYY 15	15	4	42	11,3	55	14,8	154	41,4	106	28,5	3,79	1,09
THYY 16	16	4,3	91	24,5	67	18	103	27,7	95	25,5	3,45	1,22
THYY 17	9	2,4	69	18,5	79	21,2	116	31,2	99	26,6	3,61	1,13
THYY 18	10	2,7	56	15,1	77	20,7	121	32,5	108	29	3,70	1,12

Tablo 4.12 devamı

THYY 19	14	3,8	74	19,9	49	13,2	136	36,6	99	26,6	3,62	1,18
THYY 20	9	2,4	61	16,4	51	13,7	137	36,8	114	30,6	3,76	1,12
THYY 21	7	1,9	50	13,4	39	10,5	156	41,9	120	32,3	3,89	1,06
THYY 22	7	1,9	61	16,4	38	10,2	156	41,9	110	29,6	3,80	1,09
THYY 23	10	2,7	43	11,6	65	17,5	137	36,8	117	31,5	3,82	1,08

Ortalama değerler incelendiğinde en yüksek ortalamaya sahip önermenin (THYY 12) “Turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğ’e göre; tesis içerisindeki genel tuvaletlerde klozet etrafına tutunma barları yerleştirildiğini biliyorum.” önermesi ($3,14 \pm 1,27$) ve (THYY 4) “Turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğ’e göre; konaklama tesisi içerisindeki genel tuvaletlerin bedensel engellilerin kullanımını kolaylaştıracak şekilde yapıldığını biliyorum.” önermesi ($3,16 \pm 1,59$) olduğu görülmektedir. (THYY 2) “Turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğ’e göre; Konaklama tesisi bahçe ve girişinde farklı seviyedeki yerlerin bedensel engelli dolaşımına uygun olarak düzenlendiğini biliyorum.” önermesinin $3,40 (\pm)$ ortalamaya sahip olduğu görülmektedir.

(THYY 22) “Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmetlerinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmeliğe göre; turizm taşımacılığı hizmetlerinde transfer aparatının kullanılması konusunda eğitim almış şoför ve yardımcı personelin görev yaptığını biliyorum.” önermesinin $3,80 (\pm)$ ortalamaya, (THYY 23) “Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmetlerinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmeliğe göre; turlara katılabilmem için ulaşımımı sağlayacak transfer planlamasının seyahat acentası tarafından en kısa sürede yapılması gerektiğini biliyorum.” önermesinin $3,82 (\pm)$ ortalamaya ve (THYY 21) “Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmetlerinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmeliğe göre; turizm taşımacılığı hizmetlerinde engellilerle iletişim konusunda eğitim almış şoför ve yardımcı personelin görev yaptığını biliyorum.” önermesinin $3,89 (\pm)$ ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Bu önermeler en düşük ortalama değerlere sahiptir. Bu sebeple farkındalığın en düşük seviyede olduğu önermeler bu önermelerdir.

Tablo 4.13'te katılımcıların cinsiyetleri ile engellilere yönelik turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin bilgi ve farkındalıklarının gruplar arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.13.Engelli Bireylere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgilerin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Önergeler	Cinsiyet	n	%	Sıra Ortalaması	Z	U	p
THYY 1	Kadın	230	61,8	197,40	-2,588	13822,500	,010*
	Erkek	142	38,1	168,84			
THYY 2	Kadın	230	61,8	194,74	-1,943	14434,000	,052
	Erkek	142	38,1	173,15			
THYY 3	Kadın	230	61,8	194,54	-1,904	14480,500	,057
	Erkek	142	38,1	173,48			
THYY 4	Kadın	230	61,8	194,78	-1,977	14426,000	,048*
	Erkek	142	38,1	173,09			
THYY 5	Kadın	230	61,8	196,78	-2,425	13965,000	,015*
	Erkek	142	38,1	169,85			
THYY 6	Kadın	230	61,8	198,01	-2,724	13682,500	,006*
	Erkek	142	38,1	167,86			
THYY 7	Kadın	230	61,8	198,23	-2,773	13631,500	,006*
	Erkek	142	38,1	167,50			
THYY 8	Kadın	230	61,8	201,35	-3,546	12914,000	,000*
	Erkek	142	38,1	162,44			
THYY 9	Kadın	230	61,8	192,95	-1,555	14847,000	,120
	Erkek	142	38,1	176,06			
THYY 10	Kadın	230	61,8	196,55	-2,383	14019,000	,017*
	Erkek	142	38,1	170,23			
THYY 11	Kadın	230	61,8	193,35	-1,608	14755,500	,108
	Erkek	142	38,1	175,41			
THYY 12	Kadın	230	61,8	195,47	-2,105	14266,000	,035*
	Erkek	142	38,1	171,96			
THYY 13	Kadın	230	61,8	195,59	-2,167	14238,500	,030*
	Erkek	142	38,1	171,77			
THYY 14	Kadın	230	61,8	192,89	-1,526	14861,000	,127
	Erkek	142	38,1	176,15			
THYY 15	Kadın	230	61,8	194,87	-2,012	14406,000	,044*
	Erkek	142	38,1	172,95			
THYY 16	Kadın	230	61,8	188,77	-,535	15807,000	,593
	Erkek	142	38,1	182,82			

Tablo 4.13 devamı

THYY 17	Kadın	230	61,8	190,90	-1,038	15319,000	,299
	Erkek	142	38,1	179,38			
THYY 18	Kadın	230	61,8	185,35	-,271	16066,500	,786
	Erkek	142	38,1	188,36			
THYY 19	Kadın	230	61,8	195,33	-2,100	14298,000	,036*
	Erkek	142	38,1	172,19			
THYY 20	Kadın	230	61,8	188,97	-,590	15762,000	,555
	Erkek	142	38,1	182,50			
THYY 21	Kadın	230	61,8	190,29	-,918	15458,000	,359
	Erkek	142	38,1	180,36			
THYY 22	Kadın	230	61,8	193,86	-1,775	14638,000	,076
	Erkek	142	38,1	174,58			
THYY 23	Kadın	230	61,8	191,25	-1,135	15238,000	,256
	Erkek	142	38,1	178,81			

*p≤0,05

Tablo 13 incelendiğinde, çalışmaya katılan grubun bilgi ve farkındalık düzeylerinin cinsiyete göre THYY 1, THYY 4, THYY 5, THYY 6, THYY 7, THYY 8, THYY 10, THYY 12, THYY 13, THYY 15 ve THYY 19 kodlu önermeler ile katılımcıların cinsiyetleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). Diğer önermelerde cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir ($p > 0,05$).

Sıra ortalamaları dikkate alındığında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunan tüm önermelerde erkeklerin bilgi ve farkındalık düzeylerinin kadınlara oranla daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.14'te katılımcıların yaşları ile engellilere yönelik turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin bilgi ve farkındalıklarının gruplar arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.14.Engelli Bireylere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgilerin Yaşlara Göre Karşılaştırılması

Önermeler	Yaş	n	%	Sıra Ortalaması	Sd.	X ²	p
THYY 1	18-29	103	27,6	178,30	3	3,184	,364
	30-39	183	49,1	184,94			
	40-49	55	14,7	208,44			
	50 ve üzeri	31	8,3	184,06			
THYY 2	18-29	103	27,6	174,26	3	2,021	,568
	30-39	183	49,1	190,25			
	40-49	55	14,7	193,81			
	50 ve üzeri	31	8,3	192,10			
THYY 3	18-29	103	27,6	165,67	3	7,338	,062
	30-39	183	49,1	189,95			
	40-49	55	14,7	210,05			
	50 ve üzeri	31	8,3	193,56			
THYY 4	18-29	103	27,6	167,82	3	6,121	,106
	30-39	183	49,1	197,20			
	40-49	55	14,7	178,96			
	50 ve üzeri	31	8,3	198,77			
THYY 5	18-29	103	27,6	174,67	3	2,094	,553
	30-39	183	49,1	191,16			
	40-49	55	14,7	186,51			
	50 ve üzeri	31	8,3	198,29			
THYY 6	18-29	103	27,6	162,33	3	8,230	,041*
	30-39	183	49,1	194,15			
	40-49	55	14,7	204,22			
	50 ve üzeri	31	8,3	190,19			
THYY 7	18-29	103	27,6	173,99	3	2,747	,432
	30-39	183	49,1	187,71			
	40-49	55	14,7	198,99			
	50 ve üzeri	31	8,3	198,76			
THYY 8	18-29	103	27,6	178,66	3	5,139	,162
	30-39	183	49,1	189,53			
	40-49	55	14,7	206,72			
	50 ve üzeri	31	8,3	158,77			
THYY 9	18-29	103	27,6	189,68	3	2,672	,445
	30-39	183	49,1	181,84			
	40-49	55	14,7	203,90			
	50 ve üzeri	31	8,3	172,58			
THYY 10	18-29	103	27,6	192,72	3	1,452	,693
	30-39	183	49,1	186,97			
	40-49	55	14,7	183,97			
	50 ve üzeri	31	8,3	167,52			

Tablo 4.14 devamı

THYY 11	18-29	103	27,6	186,61	3	2,089	,554
	30-39	183	49,1	190,44			
	40-49	55	14,7	187,48			
	50 ve üzeri	31	8,3	161,15			
THYY 12	18-29	103	27,6	172,84	3	2,859	,414
	30-39	183	49,1	194,50			
	40-49	55	14,7	187,33			
	50 ve üzeri	31	8,3	183,18			
THYY 13	18-29	103	27,6	195,09	3	1,891	,595
	30-39	183	49,1	182,62			
	40-49	55	14,7	192,31			
	50 ve üzeri	31	8,3	170,58			
THYY 14	18-29	103	27,6	205,22	3	5,569	,135
	30-39	183	49,1	178,64			
	40-49	55	14,7	188,32			
	50 ve üzeri	31	8,3	167,45			
THYY 15	18-29	103	27,6	195,46	3	4,062	,255
	30-39	183	49,1	188,35			
	40-49	55	14,7	181,71			
	50 ve üzeri	31	8,3	154,29			
THYY 16	18-29	103	27,6	201,13	3	4,664	,198
	30-39	183	49,1	180,87			
	40-49	55	14,7	192,49			
	50 ve üzeri	31	8,3	160,48			
THYY 17	18-29	103	27,6	200,72	3	2,821	,420
	30-39	183	49,1	179,86			
	40-49	55	14,7	185,97			
	50 ve üzeri	31	8,3	179,37			
THYY 18	18-29	103	27,6	193,21	3	2,287	,515
	30-39	183	49,1	178,48			
	40-49	55	14,7	192,84			
	50 ve üzeri	31	8,3	200,32			
THYY 19	18-29	103	27,6	188,01	3	2,417	,491
	30-39	183	49,1	184,23			
	40-49	55	14,7	202,02			
	50 ve üzeri	31	8,3	167,37			
THYY 20	18-29	103	27,6	190,80	3	5,281	,152
	30-39	183	49,1	183,56			
	40-49	55	14,7	206,11			
	50 ve üzeri	31	8,3	154,77			
THYY 21	18-29	103	27,6	188,21	3	4,310	,230
	30-39	183	49,1	187,01			
	40-49	55	14,7	200,18			
	50 ve üzeri	31	8,3	153,55			

Tablo 4.14 devamı

THYY 22	18-29	103	27,6	197,69	3	5,724	,126
	30-39	183	49,1	184,36			
	40-49	55	14,7	193,59			
	50 ve üzeri	31	8,3	149,37			
THYY 23	18-29	103	27,6	190,99	3	3,438	,329
	30-39	183	49,1	183,97			
	40-49	55	14,7	201,23			
	50 ve üzeri	31	8,3	160,42			

*p≤0,05

Çalışmaya katılan engelli bireylerin vermiş olduğu cevaplar doğrultusunda yapılan istatistiksel analizde yaş değişkenine göre sadece THYY 6 kodlu önermede gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir (p≤0,05). Diğer gruplar arasında istatistiksel anlamda önemli farkın olmadığı görülmektedir (p>0,05).

İstatistiksel olarak anlamlı farkın olduğu THYY 6 kodlu önerme “Turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğe göre; konaklama tesislerindeki odaların bedensel engellilerin rahatlıkla kullanabileceği eşyalarla dekore edildiğini biliyorum.” dur. Sıra ortalamaları incelendiğinde diğer yaş gruplarına göre bilgi ve farkındalık düzeyi en yüksek grup 18-29 yaş grubudur.

Tablo 4.15’de katılımcıların medeni durumları ile genel engelli hakları ve yasal yönetmeliklere ilişkin bilgi ve farkındalıklarının gruplar arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.15.Engelli Bireylere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgilerin Medeni Duruma Göre Karşılaştırılması

Önermeler	Medeni Durum	n	%	Sıra Ortalaması	Z	U	p
THYY 1	Evli	258	69,3	189,08	-,724	14040,000	,469
	Bekar	114	30,6	180,66			
THYY 2	Evli	258	69,3	192,13	-1,570	13252,500	,116
	Bekar	114	30,6	173,75			
THYY 3	Evli	258	69,3	198,28	-3,297	11666,500	,001*
	Bekar	114	30,6	159,84			
THYY 4	Evli	258	69,3	192,77	-1,770	13088,500	,077
	Bekar	114	30,6	172,31			

Tablo 4.15. devamı.

THYY 5	Evli	258	69,3	193,95	-2,076	12784,500	,038*
	Bekar	114	30,6	169,64			
THYY 6	Evli	258	69,3	196,59	-2,822	12102,500	,005*
	Bekar	114	30,6	163,66			
THYY 7	Evli	258	69,3	190,77	-1,194	13603,500	,233
	Bekar	114	30,6	176,83			
THYY 8	Evli	258	69,3	190,77	-1,204	13605,500	,229
	Bekar	114	30,6	176,85			
THYY 9	Evli	258	69,3	186,85	-,099	14616,500	,921
	Bekar	114	30,6	185,71			
THYY 10	Evli	258	69,3	186,70	-,057	14653,500	,955
	Bekar	114	30,6	186,04			
THYY 11	Evli	258	69,3	187,00	-,138	14578,000	,890
	Bekar	114	30,6	185,38			
THYY 12	Evli	258	69,3	192,51	-1,666	13156,000	,096
	Bekar	114	30,6	172,90			
THYY 13	Evli	258	69,3	185,37	-,318	14414,500	,750
	Bekar	114	30,6	189,06			
THYY 14	Evli	258	69,3	183,58	-,825	13952,000	,409
	Bekar	114	30,6	193,11			
THYY 15	Evli	258	69,3	187,53	-,293	14440,500	,770
	Bekar	114	30,6	184,17			
THYY 16	Evli	258	69,3	185,11	-,385	14348,500	,700
	Bekar	114	30,6	189,64			
THYY 17	Evli	258	69,3	184,42	,579	14170,500	,562
	Bekar	114	30,6	191,20			
THYY 18	Evli	258	69,3	188,07	-,440	14300,500	,660
	Bekar	114	30,6	182,94			
THYY 19	Evli	258	69,3	190,30	-1,067	13726,000	,286
	Bekar	114	30,6	177,90			
THYY 20	Evli	258	69,3	186,51	-,004	14702,500	,997
	Bekar	114	30,6	186,47			
THYY 21	Evli	258	69,3	188,94	-,698	14077,000	,485
	Bekar	114	30,6	180,98			
THYY 22	Evli	258	69,3	184,86	-,468	14283,000	,640
	Bekar	114	30,6	190,21			
THYY 23	Evli	258	69,3	190,26	-1,061	13737,000	,289
	Bekar	114	30,6	178,00			

*p≤0,05

Tablo 4.15 incelendiğinde THYY 3-5-6 önermeleri ile katılımcıların medeni durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir (p≤0,05).

Diğer önermeler ile katılımcıların medeni durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Çalışmaya katılan engelli bireylerin cevapladığı THYY 3 kodlu “Turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğ’e göre; resepsiyonda tekerlekli sandalye erişimine izin verecek şekilde tasarlanmış banko düzenlemesi yapıldığını biliyorum.”, THYY 5 kodlu “Turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğ’e göre; konaklama tesislerindeki odaların bedensel engellilerin rahatça hareket edebileceği büyüklükte olduğunu biliyorum.” ve THYY 6 kodlu “Turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğ’e göre; konaklama tesislerindeki odaların bedensel engellilerin rahatlıkla kullanabileceği eşyalarla dekore edildiğini biliyorum.” önermeleri ile katılımcıların medeni durumları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p\leq 0,05$).

İstatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilen THYY 3, THYY 5 ve THYY 6 önermelerinin sıra ortalamaları incelendiğinde bekarların evlilere oranla bilgi ve farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.16’da katılımcıların eğitim durumları ile engellilere yönelik turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin bilgi ve farkındalıklarının gruplar arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.16.Engelli Bireylere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgilerin Eğitim Duruma Göre Karşılaştırılması

Önermeler	Eğitim Durumu	n	%	Sıra Ortalaması	Sd.	X ²	p
THYY 1	İlköğretim	126	33,8	224,71	3	33,445	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	153,75			
	Önlisans	37	9,9	204,38			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	173,59			
THYY 2	İlköğretim	126	33,8	232,40	3	44,081	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	152,80			
	Önlisans	37	9,9	203,92			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	161,72			
THYY 3	İlköğretim	126	33,8	238,91	3	55,379	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	147,01			
	Önlisans	37	9,9	157,54			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	186,46			
THYY 4	İlköğretim	126	33,8	230,42	3	38,314	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	157,14			
	Önlisans	37	9,9	192,74			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	162,51			
THYY 5	İlköğretim	126	33,8	241,41	3	64,641	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	139,34			
	Önlisans	37	9,9	195,32			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	177,19			
THYY 6	İlköğretim	126	33,8	234,97	3	50,483	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	145,67			
	Önlisans	37	9,9	197,61			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	174,88			
THYY 7	İlköğretim	126	33,8	235,97	3	48,574	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	150,77			
	Önlisans	37	9,9	194,85			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	164,18			
THYY 8	İlköğretim	126	33,8	230,83	3	39,027	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	155,36			
	Önlisans	37	9,9	191,15			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	166,23			

Tablo 4.16 devamı

THYY 9	İlköğretim	126	33,8	235,46	3	46,640	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	154,12			
	Önlisans	37	9,9	183,69			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	164,29			
THYY 10	İlköğretim	126	33,8	231,28	3	43,639	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	149,24			
	Önlisans	37	9,9	200,59			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	172,77			
THYY 11	İlköğretim	126	33,8	225,15	3	27,863	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	159,34			
	Önlisans	37	9,9	182,55			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	173,15			
THYY 12	İlköğretim	126	33,8	225,02	3	38,502	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	150,60			
	Önlisans	37	9,9	218,92			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	171,62			
THYY 13	İlköğretim	126	33,8	215,31	3	18,514	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	162,18			
	Önlisans	37	9,9	196,69			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	177,76			
THYY 14	İlköğretim	126	33,8	203,98	3	6,570	,087
	Ortaöğretim	140	37,6	172,02			
	Önlisans	37	9,9	180,16			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	187,36			
THYY 15	İlköğretim	126	33,8	219,41	3	22,126	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	161,18			
	Önlisans	37	9,9	184,88			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	178,65			
THYY 16	İlköğretim	126	33,8	216,99	3	17,022	,001*
	Ortaöğretim	140	37,6	165,90			
	Önlisans	37	9,9	175,85			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	178,33			

Tablo 4.16 devamı

THYY 17	İlköğretim	126	33,8	219,85	3	21,032	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	163,63			
	Önlisans	37	9,9	168,12			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	181,86			
THYY 18	İlköğretim	126	33,8	237,81	3	53,485	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	146,52			
	Önlisans	37	9,9	163,88			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	186,05			
THYY 19	İlköğretim	126	33,8	225,71	3	33,113	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	152,83			
	Önlisans	37	9,9	186,09			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	183,44			
THYY 20	İlköğretim	126	33,8	221,46	3	38,347	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	145,64			
	Önlisans	37	9,9	203,78			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	196,30			
THYY 21	İlköğretim	126	33,8	226,52	3	47,187	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	142,47			
	Önlisans	37	9,9	196,97			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	197,14			
THYY 22	İlköğretim	126	33,8	216,25	3	23,216	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	157,23			
	Önlisans	37	9,9	201,36			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	183,58			
THYY 23	İlköğretim	126	33,8	222,25	3	38,105	,000*
	Ortaöğretim	140	37,6	146,66			
	Önlisans	37	9,9	208,32			
	Lisans ve Lisansüstü	69	18,5	190,36			

*p≤0,05

Tablo 4.16'ya göre THYY 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13-15-16-17-18-19-20-21-22-23 kodlu önermeler ile katılımcıların eğitim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). THYY 14 kodlu önerme ile katılımcıların eğitim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p > 0,05$).

Çalışmaya katılan engellilerin cevapladığı THYY 14 kodlu “Boş zaman aktivitelerine katılım konusunda tiyatro, müze, sinema gibi alanların ulaşılabilir kılınması gerektiğinin Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmede yer aldığını biliyorum.” önermesi haricinde tüm önermeler ile katılımcıların eğitim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$).

İstatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilen önermelerin sıra ortalamaları incelendiğinde ortaöğretim mezunlarının bilgi ve farkındalık düzeyinin diğer eğitim durumuna sahip katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.17’de katılımcıların meslekleri ile engellilere yönelik turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin bilgi ve farkındalıklarının gruplar arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.17.Engelli Bireylere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgilerin Mesleklerine Göre Karşılaştırılması

Önermeler	Meslek	n	%	Sıra Ortalaması	Sd.	X ²	p
THYY 1	Özel Sektör	83	22,3	163,81	4	10,526	,032*
	Kamu Sektörü	39	10,4	184,85			
	Öğrenci	34	9,1	157,37			
	Emekli	50	13,4	196,54			
	Çalışmıyor	166	44,6	201,18			
THYY 2	Özel Sektör	83	22,3	156,04	4	15,257	,004*
	Kamu Sektörü	39	10,4	190,64			
	Öğrenci	34	9,1	155,25			
	Emekli	50	13,4	201,23			
	Çalışmıyor	166	44,6	202,72			
THYY 3	Özel Sektör	83	22,3	161,33	4	16,246	,003*
	Kamu Sektörü	39	10,4	206,74			
	Öğrenci	34	9,1	141,51			
	Emekli	50	13,4	201,98			
	Çalışmıyor	166	44,6	199,03			
THYY 4	Özel Sektör	83	22,3	164,07	4	19,928	,001*
	Kamu Sektörü	39	10,4	183,81			
	Öğrenci	34	9,1	135,28			
	Emekli	50	13,4	219,18			
	Çalışmıyor	166	44,6	199,00			
THYY 5	Özel Sektör	83	22,3	165,54	4	14,202	,007*
	Kamu Sektörü	39	10,4	167,85			
	Öğrenci	34	9,1	153,04			
	Emekli	50	13,4	212,45			
	Çalışmıyor	166	44,6	200,40			
THYY 6	Özel Sektör	83	22,3	155,18	4	23,029	,000*
	Kamu Sektörü	39	10,4	174,22			
	Öğrenci	34	9,1	143,24			
	Emekli	50	13,4	211,67			
	Çalışmıyor	166	44,6	206,33			
THYY 7	Özel Sektör	83	22,3	150,24	4	18,691	,001*
	Kamu Sektörü	39	10,4	182,87			
	Öğrenci	34	9,1	162,65			
	Emekli	50	13,4	205,29			
	Çalışmıyor	166	44,6	204,71			
THYY 8	Özel Sektör	83	22,3	157,75	4	16,666	,002*
	Kamu Sektörü	39	10,4	166,36			
	Öğrenci	34	9,1	182,60			
	Emekli	50	13,4	176,80			
	Çalışmıyor	166	44,6	209,33			

Tablo 4.17 devamı

THYY 9	Özel Sektör	83	22,3	160,58	4	10,641	,031*
	Kamu Sektörü	39	10,4	170,87			
	Öğrenci	34	9,1	202,22			
	Emekli	50	13,4	182,33			
	Çalışmıyor	166	44,6	201,17			
THYY 10	Özel Sektör	83	22,3	159,14	4	12,876	,012*
	Kamu Sektörü	39	10,4	170,36			
	Öğrenci	34	9,1	187,51			
	Emekli	50	13,4	179,20			
	Çalışmıyor	166	44,6	205,96			
THYY 11	Özel Sektör	83	22,3	157,22	4	11,988	,017*
	Kamu Sektörü	39	10,4	171,65			
	Öğrenci	34	9,1	184,18			
	Emekli	50	13,4	190,53			
	Çalışmıyor	166	44,6	203,89			
THYY 12	Özel Sektör	83	22,3	171,63	4	12,907	,012*
	Kamu Sektörü	39	10,4	180,97			
	Öğrenci	34	9,1	139,37			
	Emekli	50	13,4	207,54			
	Çalışmıyor	166	44,6	198,55			
THYY 13	Özel Sektör	83	22,3	163,74	4	8,832	,065
	Kamu Sektörü	39	10,4	165,12			
	Öğrenci	34	9,1	190,04			
	Emekli	50	13,4	194,38			
	Çalışmıyor	166	44,6	199,80			
THYY 14	Özel Sektör	83	22,3	155,04	4	12,244	,016*
	Kamu Sektörü	39	10,4	178,41			
	Öğrenci	34	9,1	213,21			
	Emekli	50	13,4	191,04			
	Çalışmıyor	166	44,6	197,29			
THYY 15	Özel Sektör	83	22,3	158,61	4	13,363	,010*
	Kamu Sektörü	39	10,4	168,44			
	Öğrenci	34	9,1	203,29			
	Emekli	50	13,4	178,37			
	Çalışmıyor	166	44,6	203,70			
THYY 16	Özel Sektör	83	22,3	172,48	4	2,426	,658
	Kamu Sektörü	39	10,4	189,21			
	Öğrenci	34	9,1	187,34			
	Emekli	50	13,4	182,60			
	Çalışmıyor	166	44,6	193,88			

Tablo 4.17 devamı

THYY 17	Özel Sektör	83	22,3	174,86	4	2,468	,650
	Kamu Sektörü	39	10,4	175,29			
	Öğrenci	34	9,1	184,07			
	Emekli	50	13,4	192,10			
	Çalışmıyor	166	44,6	193,77			
THYY 18	Özel Sektör	83	22,3	165,73	4	7,254	,123
	Kamu Sektörü	39	10,4	172,79			
	Öğrenci	34	9,1	186,57			
	Emekli	50	13,4	210,07			
	Çalışmıyor	166	44,6	192,99			
THYY 19	Özel Sektör	83	22,3	157,20	4	16,191	,003*
	Kamu Sektörü	39	10,4	152,85			
	Öğrenci	34	9,1	196,31			
	Emekli	50	13,4	203,25			
	Çalışmıyor	166	44,6	202,00			
THYY 20	Özel Sektör	83	22,3	160,76	4	11,092	,026*
	Kamu Sektörü	39	10,4	223,97			
	Öğrenci	34	9,1	189,06			
	Emekli	50	13,4	198,56			
	Çalışmıyor	166	44,6	186,41			
THYY 21	Özel Sektör	83	22,3	162,61	4	6,735	,151
	Kamu Sektörü	39	10,4	200,72			
	Öğrenci	34	9,1	194,56			
	Emekli	50	13,4	182,54			
	Çalışmıyor	166	44,6	194,64			
THYY 22	Özel Sektör	83	22,3	166,03	4	5,016	,286
	Kamu Sektörü	39	10,4	181,88			
	Öğrenci	34	9,1	200,79			
	Emekli	50	13,4	190,58			
	Çalışmıyor	166	44,6	193,66			
THYY 23	Özel Sektör	83	22,3	153,86	4	13,066	,011*
	Kamu Sektörü	39	10,4	196,01			
	Öğrenci	34	9,1	212,34			
	Emekli	50	13,4	178,99			
	Çalışmıyor	166	44,6	197,56			

*p≤0,05

Çalışmaya katılan engelli bireylerin cevapladığı THYY 1, THYY 2, THYY 3, THYY 4, THYY 5, THYY 6, THYY 7, THYY 8, THYY 9, THYY 10, THYY 11, THYY 12, THYY 14, THYY 15, THYY 19, THYY 20 ve THYY 23 önermeleri ile katılımcıların meslekleri arasında istatistiksel olarak gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir (p≤0,05). Katılımcıların cevapladığı THYY

13, THYY 16, THYY 17, THYY 18, THYY 21 ve THYY 22 önermeleri ile katılımcıların meslekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

İstatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilen önermelerin sıra ortalamaları incelendiğinde THYY 1, THYY 2, THYY 3, THYY 4, THYY 5, THYY 6 ve THYY 12 kodlu önermelerde öğrencilerin farkındalıklarının diğer meslek gruplarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Sıra ortalamaları dikkate alındığında THYY 7, THYY 8, THYY 9, THYY 10, THYY 11, THYY 14, THYY 15, THYY 20 ve THYY 23 kodlu önermelerde özel sektörde çalışanların diğer meslek gruplarına göre farkındalıkları daha yüksektir.

THYY 19 kodlu “Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmetlerinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmeliğe göre; engeline bağlı hareket kısıtlılığı olan yolcuların transfer aparatı isteğini belirtmesi halinde seyahat acentalarının bu isteği karşıladığını biliyorum.” önermesinde kamu sektörü çalışanlarının diğer meslek gruplarına göre bilgi ve farkındalık düzeyi daha yüksektir.

Tablo 4.18’de katılımcıların gelir durumları ile engelli bireylere yönelik turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin bilgi ve farkındalıklarının gruplar arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.18.Engelli Bireylere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgilerin Gelir Durumuna Göre Karşılaştırılması

Önermeler	Gelir Durumu	n	%	Sıra Ortalaması	Sd.	X ²	p
THYY 1	<=1000 TL	91	24,4	212,90	3	12,410	,006*
	1001-2000 TL	148	39,7	168,61			
	2001-3000 TL	87	23,3	179,11			
	3001 TL=>	46	12,3	205,80			
THYY 2	<=1000 TL	91	24,4	223,75	3	16,311	,001*
	1001-2000 TL	148	39,7	176,27			
	2001-3000 TL	87	23,3	166,52			
	3001 TL=>	46	12,3	183,51			

Tablo 4.18 devamı

THYY 3	<=1000 TL	91	24,4	208,45	3	15,045	,002*
	1001-2000 TL	148	39,7	188,82			
	2001-3000 TL	87	23,3	151,52			
	3001 TL=>	46	12,3	201,76			
THYY 4	<=1000 TL	91	24,4	220,85	3	25,803	,000*
	1001-2000 TL	148	39,7	195,23			
	2001-3000 TL	87	23,3	147,91			
	3001 TL=>	46	12,3	163,45			
THYY 5	<=1000 TL	91	24,4	218,63	3	12,605	,006*
	1001-2000 TL	148	39,7	182,27			
	2001-3000 TL	87	23,3	168,16			
	3001 TL=>	46	12,3	171,25			
THYY 6	<=1000 TL	91	24,4	217,53	3	12,546	,006*
	1001-2000 TL	148	39,7	182,80			
	2001-3000 TL	87	23,3	164,32			
	3001 TL=>	46	12,3	178,98			
THYY 7	<=1000 TL	91	24,4	216,59	3	11,405	,010*
	1001-2000 TL	148	39,7	183,35			
	2001-3000 TL	87	23,3	168,25			
	3001 TL=>	46	12,3	171,62			
THYY 8	<=1000 TL	91	24,4	214,97	3	10,600	,014*
	1001-2000 TL	148	39,7	182,17			
	2001-3000 TL	87	23,3	166,59			
	3001 TL=>	46	12,3	181,78			
THYY 9	<=1000 TL	91	24,4	204,09	3	4,777	,189
	1001-2000 TL	148	39,7	187,04			
	2001-3000 TL	87	23,3	174,27			
	3001 TL=>	46	12,3	173,10			
THYY 10	<=1000 TL	91	24,4	217,53	3	11,330	,010*
	1001-2000 TL	148	39,7	180,43			
	2001-3000 TL	87	23,3	170,80			
	3001 TL=>	46	12,3	174,34			
THYY 11	<=1000 TL	91	24,4	226,57	3	21,365	,000*
	1001-2000 TL	148	39,7	182,78			
	2001-3000 TL	87	23,3	155,97			
	3001 TL=>	46	12,3	176,93			
THYY 12	<=1000 TL	91	24,4	227,83	3	23,088	,000*
	1001-2000 TL	148	39,7	185,36			
	2001-3000 TL	87	23,3	160,13			
	3001 TL=>	46	12,3	158,29			
THYY 13	<=1000 TL	91	24,4	222,58	3	17,757	,000*
	1001-2000 TL	148	39,7	180,44			
	2001-3000 TL	87	23,3	159,25			
	3001 TL=>	46	12,3	186,16			

Tablo 4.18 devamı

THYY 14	<=1000 TL	91	24,4	229,81	3	27,268	,000*
	1001-2000 TL	148	39,7	171,15			
	2001-3000 TL	87	23,3	158,33			
	3001 TL=>	46	12,3	203,50			
THYY 15	<=1000 TL	91	24,4	233,05	3	29,439	,000*
	1001-2000 TL	148	39,7	176,99			
	2001-3000 TL	87	23,3	153,26			
	3001 TL=>	46	12,3	187,88			
THYY 16	<=1000 TL	91	24,4	228,36	3	32,104	,000*
	1001-2000 TL	148	39,7	183,41			
	2001-3000 TL	87	23,3	140,95			
	3001 TL=>	46	12,3	199,78			
THYY 17	<=1000 TL	91	24,4	226,08	3	26,421	,000*
	1001-2000 TL	148	39,7	182,56			
	2001-3000 TL	87	23,3	146,86			
	3001 TL=>	46	12,3	195,87			
THYY 18	<=1000 TL	91	24,4	223,46	3	17,463	,001*
	1001-2000 TL	148	39,7	178,97			
	2001-3000 TL	87	23,3	161,41			
	3001 TL=>	46	12,3	185,09			
THYY 19	<=1000 TL	91	24,4	228,34	3	20,675	,000*
	1001-2000 TL	148	39,7	173,83			
	2001-3000 TL	87	23,3	165,87			
	3001 TL=>	46	12,3	183,50			
THYY 20	<=1000 TL	91	24,4	207,24	3	5,465	,141
	1001-2000 TL	148	39,7	179,20			
	2001-3000 TL	87	23,3	175,61			
	3001 TL=>	46	12,3	189,54			
THYY 21	<=1000 TL	91	24,4	218,92	3	13,901	,003*
	1001-2000 TL	148	39,7	172,69			
	2001-3000 TL	87	23,3	172,54			
	3001 TL=>	46	12,3	193,20			
THYY 22	<=1000 TL	91	24,4	221,58	3	15,016	,002*
	1001-2000 TL	148	39,7	170,68			
	2001-3000 TL	87	23,3	178,17			
	3001 TL=>	46	12,3	183,76			
THYY 23	<=1000 TL	91	24,4	208,68	3	7,690	,053
	1001-2000 TL	148	39,7	180,74			
	2001-3000 TL	87	23,3	168,55			
	3001 TL=>	46	12,3	195,09			

*p<0,05

Tablo incelendiğinde THYY 1, THYY 2, THYY 3, THYY 4, THYY 5, THYY 6, THYY 7, THYY 8, THYY 10, THYY 11, THYY 12, THYY 13, THYY 14, THYY

15, THYY 16, THYY 17, THYY 18, THYY 19, THYY 21 ve THYY 22 kodlu önermeler ile katılımcıların gelir durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). THYY 9, THYY 20 ve THYY 23 kodlu önermeler ile katılımcıların gelir durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilememiştir ($p > 0,05$).

İstatistiksel olarak fark olan grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında THYY 1 ve THYY 22 kodlu “önermelerde 1001-2000 TL gelire sahip bireylerin diğer gelir durumuna sahip bireylere göre bilgi ve farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

İstatistiksel olarak fark olan grupların sıra ortalamaları incelendiğinde THYY 2, THYY 3, THYY 4, THYY 5, THYY 6, THYY 7, THYY 8, THYY 10, THYY 11, THYY 13, THYY 14, THYY 15, THYY 16, THYY 17, THYY 18, THYY 19 ve THYY 21 kodlu önermelerde 2001-3000 TL gelire sahip bireylerin diğer gelir durumuna sahip olan bireylere göre bilgi ve farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Sıra ortalaması incelendiğinde THYY 12 kodlu “Turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğ’e göre; tesis içerisindeki genel tuvaletlerde klozet etrafına tutunma barları yerleştirildiğini biliyorum.” önermesinde 3001 TL ve üstü gelire sahip bireylerin diğer gelir durumuna sahip olan bireylere oranla bilgi ve farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.19’da katılımcıların sosyal güvenceleri ile engelli bireylere yönelik turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin farkındalıklarının gruplar arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.19.Engelli Bireylere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgilerin Sosyal Güvencelerine Göre Karşılaştırılması

Önermeler	Sosyal Güvence	n	%	Sıra Ortalaması	Z	U	p
THYY 1	Var	279	75	179,34	-2,313	10976,000	,021*
	Yok	93	25	207,98			
THYY 2	Var	279	75	178,33	-2,621	10694,000	,009*
	Yok	93	25	211,01			

Tablo 4.19. devamı.

THYY 3	Var	279	75	173,85	-4,075	9444,500	,000*
	Yok	93	25	224,45			
THYY 4	Var	279	75	176,24	-3,335	10110,000	,001*
	Yok	93	25	217,29			
THYY 5	Var	279	75	174,88	-3,730	9731,500	,000*
	Yok	93	25	221,36			
THYY 6	Var	279	75	173,17	-4,226	9311,500	,000*
	Yok	93	25	225,88			
THYY 7	Var	279	75	179,24	-2,334	10948,500	,020*
	Yok	93	25	208,27			
THYY 8	Var	279	75	180,35	-1,997	11258,500	,046*
	Yok	93	25	204,94			
THYY 9	Var	279	75	180,92	-1,830	11417,500	,067
	Yok	93	25	203,23			
THYY 10	Var	279	75	174,83	-3,769	9716,500	,000*
	Yok	93	25	221,52			
THYY 11	Var	279	75	171,75	-4,713	8859,000	,000*
	Yok	93	25	230,74			
THYY 12	Var	279	75	171,55	-4,774	8802,000	,000*
	Yok	93	25	231,35			
THYY 13	Var	279	75	174,08	-4,026	9509,500	,000*
	Yok	93	25	223,75			
THYY 14	Var	279	75	174,58	-3,874	9648,500	,000*
	Yok	93	25	222,25			
THYY 15	Var	279	75	172,69	-4,518	9121,500	,000*
	Yok	93	25	227,92			
THYY 16	Var	279	75	169,36	-5,488	8191,500	,000*
	Yok	93	25	237,92			
THYY 17	Var	279	75	171,99	-4,662	8925,500	,000*
	Yok	93	25	230,03			
THYY 18	Var	279	75	172,19	-4,613	8981,000	,000*
	Yok	93	25	229,43			
THYY 19	Var	279	75	172,49	-4,532	9065,000	,000*
	Yok	93	25	228,53			
THYY 20	Var	279	75	177,36	-2,970	10423,500	,003*
	Yok	93	25	213,92			
THYY 21	Var	279	75	175,60	-3,590	9933,500	,000*
	Yok	93	25	219,19			
THYY 22	Var	279	75	176,70	-3,219	10238,500	,001*
	Yok	93	25	215,91			
THYY 23	Var	279	75	176,37	-3,294	10148,500	,001*
	Yok	93	25	216,88			

*p≤0,05

THYY 9 kodlu önerme haricindeki tüm önermeler ile katılımcıların sosyal güvenceleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$).

Tabloda sıra ortalamaları incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilen tüm önermelerde sosyal güvencesi olan bireylerin sosyal güvencesi olmayan bireylere oranla bilgi ve farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.20’de katılımcıların engel durumları ile engelli bireylere yönelik turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin farkındalıklarının gruplar arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H testi analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.20.Engelli Bireylere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgilerin Engel Durumlarına Göre Karşılaştırılması

Önermeler	Engel Durumu	n	%	Sıra Ortalaması	Sd.	X ²	p
THYY 1	Ortopedik Engelli	170	45,6	161,22	2	56,533	,000*
	Görme Engelli	67	18	271,27			
	İşitme Engelli	135	36,2	176,27			
THYY 2	Ortopedik Engelli	170	45,6	162,89	2	59,775	,000*
	Görme Engelli	67	18	275,10			
	İşitme Engelli	135	36,2	172,26			
THYY 3	Ortopedik Engelli	170	45,6	152,40	2	56,187	,000*
	Görme Engelli	67	18	264,14			
	İşitme Engelli	135	36,2	190,90			
THYY 4	Ortopedik Engelli	170	45,6	154,55	2	79,169	,000*
	Görme Engelli	67	18	285,20			
	İşitme Engelli	135	36,2	177,74			
THYY 5	Ortopedik Engelli	170	45,6	156,39	2	59,048	,000*
	Görme Engelli	67	18	271,42			
	İşitme Engelli	135	36,2	182,27			
THYY 6	Ortopedik Engelli	170	45,6	155,83	2	54,273	,000*
	Görme Engelli	67	18	266,06			
	İşitme Engelli	135	36,2	185,64			
THYY 7	Ortopedik Engelli	170	45,6	166,96	2	55,771	,000*
	Görme Engelli	67	18	272,30			
	İşitme Engelli	135	36,2	168,52			
THYY 8	Ortopedik Engelli	170	45,6	175,40	2	42,460	,000*
	Görme Engelli	67	18	259,81			
	İşitme Engelli	135	36,2	164,10			

Tablo 4.20. devamı

THYY 9	Ortopedik Engelli	170	45,6	176,58	2	39,968	,000*
	Görme Engelli	67	18	256,68			
	İşitme Engelli	135	36,2	164,16			
THYY 10	Ortopedik Engelli	170	45,6	170,94	2	46,624	,000*
	Görme Engelli	67	18	264,59			
	İşitme Engelli	135	36,2	167,34			
THYY 11	Ortopedik Engelli	170	45,6	155,68	2	61,141	,000*
	Görme Engelli	67	18	273,24			
	İşitme Engelli	135	36,2	182,26			
THYY 12	Ortopedik Engelli	170	45,6	138,36	2	94,815	,000*
	Görme Engelli	67	18	282,84			
	İşitme Engelli	135	36,2	199,30			
THYY 13	Ortopedik Engelli	170	45,6	153,21	2	63,728	,000*
	Görme Engelli	67	18	271,84			
	İşitme Engelli	135	36,2	186,06			
THYY 14	Ortopedik Engelli	170	45,6	154,98	2	56,222	,000*
	Görme Engelli	67	18	266,13			
	İşitme Engelli	135	36,2	186,67			
THYY 15	Ortopedik Engelli	170	45,6	161,79	2	44,417	,000*
	Görme Engelli	67	18	259,35			
	İşitme Engelli	135	36,2	181,47			
THYY 16	Ortopedik Engelli	170	45,6	140,52	2	87,647	,000*
	Görme Engelli	67	18	279,19			
	İşitme Engelli	135	36,2	198,40			
THYY 17	Ortopedik Engelli	170	45,6	145,80	2	75,136	,000*
	Görme Engelli	67	18	274,87			
	İşitme Engelli	135	36,2	193,90			
THYY 18	Ortopedik Engelli	170	45,6	150,52	2	65,290	,000*
	Görme Engelli	67	18	271,11			
	İşitme Engelli	135	36,2	189,81			
THYY 19	Ortopedik Engelli	170	45,6	157,81	2	45,797	,000*
	Görme Engelli	67	18	258,60			
	İşitme Engelli	135	36,2	186,84			
THYY 20	Ortopedik Engelli	170	45,6	141,92	2	71,948	,000*
	Görme Engelli	67	18	261,18			
	İşitme Engelli	135	36,2	205,57			
THYY 21	Ortopedik Engelli	170	45,6	152,97	2	53,315	,000*
	Görme Engelli	67	18	258,95			
	İşitme Engelli	135	36,2	192,77			
THYY 22	Ortopedik Engelli	170	45,6	154,06	2	58,117	,000*
	Görme Engelli	67	18	265,89			
	İşitme Engelli	135	36,2	187,94			

Tablo 4.20. devamı

THYY 23	Ortopedik Engelli	170	45,6	153,98	2	48,281	,000*
	Görme Engelli	67	18	256,01			
	İşitme Engelli	135	36,2	192,95			

*p≤0,05

Çalışmaya katılan engelli bireylerin cevapladığı tüm önermeler ile katılımcıların engel durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir (p≤0,05).

Tabloda sıra ortalamaları incelendiğinde THYY 8 kodlu “Turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğ’e göre; engelli odası veya yeme içme ünitesinin zemin kattan farklı bir katta olması durumunda üniteler arasındaki ulaşımın uygun donanım ile sağlandığını biliyorum.”, THYY 9 kodlu “Turizm tesis belgelendirilmesine ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğe göre; otel ve tatil köylerinin 80 odada 1 engelli odası bulundurulduğunu biliyorum.”, THYY 10 kodlu “Turizm tesis belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğ’e göre; konaklama tesisi içerisinde yeme-içme ünitesi, asansör ve yatak odası içerisinde zeminin kaygan olmadığını; kalın, yumuşak halı ile kaplı olduğunu biliyorum.” önermelerinde işitme engellilerin diğer engel durumuna sahip bireylere göre bilgi ve farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Sıra ortalamaları incelendiğinde THYY 1-2-3-4-5-6-7-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23 kodlu önermelerde ortopedik engellilerin diğer engel durumuna sahip bireylere göre bilgi ve farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 21’de katılımcıların engel nedenleri ile engelli bireylere yönelik turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin farkındalıklarının gruplar arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Mann Whitney-U testi analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.21.Engelli Bireylere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Hak ve Yasal Yönetmeliklere İlişkin Bilgilerin Engel Nedenlerine Göre Karşılaştırılması

Önermeler	Engel Durumu	n	%	Sıra Ortalaması	Z	U	p
THYY 1	Doğuştan	228	61,2	185,30	-,281	16143,000	,779
	Sonradan	144	38,7	188,40			
THYY 2	Doğuştan	228	61,2	189,35	-,663	15767,000	,507
	Sonradan	144	38,7	181,99			
THYY 3	Doğuştan	228	61,2	193,93	-1,740	14721,000	,082
	Sonradan	144	38,7	174,73			
THYY 4	Doğuştan	228	61,2	190,43	-,927	15521,000	,354
	Sonradan	144	38,7	180,28			
THYY 5	Doğuştan	228	61,2	186,29	-,049	16368,000	,961
	Sonradan	144	38,7	186,83			
THYY 6	Doğuştan	228	61,2	189,21	-,634	15798,000	,526
	Sonradan	144	38,7	182,21			
THYY 7	Doğuştan	228	61,2	187,06	-,131	16288,000	,896
	Sonradan	144	38,7	185,61			
THYY 8	Doğuştan	228	61,2	194,06	-1,784	14693,000	,074
	Sonradan	144	38,7	174,53			
THYY 9	Doğuştan	228	61,2	193,54	-1,677	14812,000	,093
	Sonradan	144	38,7	175,36			
THYY 10	Doğuştan	228	61,2	189,57	-,720	15716,500	,472
	Sonradan	144	38,7	181,64			
THYY 11	Doğuştan	228	61,2	188,44	-,451	15973,000	,652
	Sonradan	144	38,7	183,42			
THYY 12	Doğuştan	228	61,2	191,90	-1,252	15185,500	,211
	Sonradan	144	38,7	177,95			
THYY 13	Doğuştan	228	61,2	188,54	-,481	15950,000	,630
	Sonradan	144	38,7	183,26			
THYY 14	Doğuştan	228	61,2	188,02	-,358	16070,500	,720
	Sonradan	144	38,7	184,10			
THYY 15	Doğuştan	228	61,2	189,86	-,799	15650,000	,424
	Sonradan	144	38,7	181,18			
THYY 16	Doğuştan	228	61,2	189,66	-,734	15696,500	,463
	Sonradan	144	38,7	181,50			
THYY 17	Doğuştan	228	61,2	183,00	-,816	15619,000	,415
	Sonradan	144	38,7	192,03			
THYY 18	Doğuştan	228	61,2	186,02	-,112	16307,000	,911
	Sonradan	144	38,7	187,26			
THYY 19	Doğuştan	228	61,2	188,20	-,399	16028,500	,690
	Sonradan	144	38,7	183,81			
THYY 20	Doğuştan	228	61,2	188,88	-,562	15873,000	,574
	Sonradan	144	38,7	182,73			

Tablo 4.21 devamı

THYY 21	Doğuştan	228	61,2	193,73	-1,730	14768,500	,084
	Sonradan	144	38,7	175,06			
THYY 22	Doğuştan	228	61,2	186,35	-,037	16381,000	,971
	Sonradan	144	38,7	186,74			
THYY 23	Doğuştan	228	61,2	188,56	-,488	15945,500	,626
	Sonradan	144	38,7	183,23			

*p≤0,05

Çalışmaya katılan engellilerin cevapladığı önermeler ile katılımcıların engel nedenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p>0,05$).

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada Manisa ilindeki engelli bireylerin genel haklar ve erişilebilirlik kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin bilgi ve farkındalıkları ile engellilere yönelik turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin bilgi ve farkındalıkları incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini Manisa ilinde yaşayan 372 engelli birey oluşturmaktadır. Araştırma verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen anket formu ile elde edilmiştir. Dağılımların normalliğin testi için Kolmogorov Smirnov K-S testi uygulanmıştır. Sonuçlar doğrultusunda analizler Kruskal Wallis, Mann Whitney-U testi uygulanarak yapılmıştır.

Avrupa Birliği ve Türkiye’de yer alan mevcut yasal düzenlemelerde genel haklar karşılaştırıldığında Avrupa Birliğinde yer alan *ayrımcılık ve fırsat eşitliğine* yönelik yasal düzenlemelerin Türkiye’de yer alan yasal düzenlemelere göre daha kapsamlı olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye’de engellilere yönelik *eğitim* kapsamında yer alan yasal düzenlemelerin oldukça kapsamlı olduğu söylenebilir. Öyle ki engelli bireylerin iş sahibi olmasını sağlamak amacıyla iş okulu yönetmeliği yer almaktadır ve bu yönetmeliğin asıl amacı engellilerin çeşitli iş alanlarında eğitilmesidir. Fakat Avrupa Birliğine bakıldığında engelli çocuk ve gençlerin genel öğretim sistemi içinde *kaynaştırılmalarına* yönelik alınan kararların yer aldığı görülmektedir. Türkiye’de ise bu kapsamda uygulanan mevcut bir yasal düzenlemenin olmadığı görülmektedir. Avrupa Birliğinde genel olarak engellilerin fırsat eşitliği konusunda çeşitli alanlarda (eğitim, istihdam, ayrımcılık) alınmış kararların yer aldığı görülmektedir. Türkiye’de fırsat eşitliği adına direkt alınmış bir karar yer almamakla birlikte yalnızca bazı yasal düzenlemelerde maddelere yer verilmiştir. Bunun büyük bir eksiklik olduğu söylenebilir. *İstihdam* konusunda ise Türkiye’de yer alan yasal düzenlemelerin engelli istihdamını zorunlu tuttuğu görülmektedir. Avrupa Birliğinde *istihdam* konusunda bu durumdan farklı olarak eşit muamele ve bütünleşmeye yönelik alınmış kararlar yer almaktadır. *Fiziki çevre* açısından karşılaştırılma yapıldığında Türkiye’nin bu konuda Avrupa’dan geride kalmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü bu yönde oluşturulmuş çok sayıda yasal düzenleme, kararlar, yönetmelikler ve stratejiler bulunmaktadır. Aynı zamanda *erişilebilirlik* konusunun üzerinde durulmuş ve bu anlamda belediyelerin de üzerine düşen görevlerini gerçekleştirmeleri gerekliliği 1580 Sayılı Belediye Yasasında yer

verilmiştir. Avrupa Birliğinde ise fiziki çevre konusunda engellilere yönelik oluşturulmuş “Avrupa Engellilik Stratejisine” yer verilmiştir. Türkiye’de engellilere yönelik olarak oluşturulmuş doğrudan bir strateji ve eylem planı bulunmamaktadır. Avrupa Birliğinin bu konuda Türkiye’den daha kapsamlı yasal düzenlemelere sahip olduğu görülmektedir.

Engelli turizmine yönelik yasal düzenlemelerde haklar karşılaştırıldığında ise en önemli fark Avrupa Birliğinin direkt ve doğrudan engelli turizmine yönelik yasal düzenlemelere sahip olması, Türkiye’nin ise dolaylı yollardan ve spesifik alanlarda yasal düzenlemelere sahip olmasıdır. Türkiye’de engelli turizmi kapsamında yer alan yasal yönetmelikler incelendiğinde yalnızca ortopedik engellilere yönelik oluşturulmuş düzenlemelerin yer aldığı görülmektedir. Birdir vd. (2014: 51-56) tarafından, engelli turizmde engellilerle ilgili düzenlemeler yapılırken farklı (görme, bedensel, işitsel) engel durumlarının dikkate alınması gerektiği ve farklı engelle sahip bireylerin de farklı gereksinimleri olacağının tespiti yapılmıştır.

Diğer engel gruplarına yönelik erişilebilirlik kapsamındaki düzenlemelere son yıllarda girişim gösterildiği, dolayısıyla farkındalık bilincinin son yıllarda oluştuğu görülmektedir. Fakat pek çok engelli bireyin yeterli düzeyde yer almayan yasal düzenlemeler sebebiyle turizme yeterince katılmadığı TÜRSAB Ar-Ge Departmanının Şubat 2008’de yayınlanan “Dünya’da ve Türkiye’de Engelsiz Turizm” başlıklı araştırmada tespit edilmiştir. Bu araştırmada belirlenen sorunlardan bir diğeri ise turizm işletmelerinin mevcut yasal düzenlemeleri yeterince uygulamadığı yönünde olmuştur. Bazı araştırmacılar ise engelli turizmi pazarının oldukça maliyetli olduğu ve pazarın anlaşılmadığı yönünde tespitlerde bulunmuştur (Emiroğlu ve Demirkol, 2014; Tütüncü ve Aydın, 2013).

Engelli turizmine yönelik oluşturulmuş düzenlemelerin yetersiz olduğunun ve bununla birlikte yer alan pek çok sorunun TÜRSAB Ar-Ge departmanı tarafından tespit edilmesine rağmen, Türkiye’de yer alan çoğu yasal düzenlemenin yetersiz düzeyde ve etkisiz olduğu söylenebilir. Bu konuda Eryılmaz (2010: 59), engelli turizmi alanında yapılan yasal düzenlemelerin sadece bu alanda düzenlemenin varlığından bahsetmek için yapılmış oldukları tespitini yapmıştır.

Araştırmanın uygulama kısmında, araştırmaya dahil edilen engelli bireylerin sosyo demografik özellikleri incelendiğinde çoğunluğun kadın, 30-39 yaş aralığında ve evli olduğu görülmektedir. Eğitim durumuna, mesleklere ve sosyal güvenceye bakıldığında en çok sosyal güvencesi olan, çalışmayan ortaöğretim mezunlarının yer aldığı görülmektedir. Bunun yanında katılımcıların engel durumlarına bakıldığında yarısından fazlasının doğuştan engelli ve yarısına yakın bir değerle ortopedik engellilerden oluştuğu görülmektedir.

Engellilerin genel hak ve yasal düzenlemeler ilişkin bilgilerinde ortalama değer incelendiğinde söz konusu genel haklara ve yasal düzenlemeler konusunda genel olarak farkındalıklarının yüksek olduğu görülmüştür. Ancak turizm hakları ve yasal düzenlemelere ilişkin bilgilerinde ortalama değerleri incelendiğinde bu konuya dair farkındalıklarının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Katılımcıların cinsiyetleri ile genel engelli haklarına ilişkin bilgi ve farkındalıkları incelendiğinde erkek engellilerin kadınlara oranla daha fazla bilgi ve farkındalığa sahip olduğu söylenebilir.

Yaşları incelendiğinde, 40-49 ve 50 ve üzeri yaş gruplarının farkındalığının yüksek olduğu görülmüştür. Yaş arttıkça genel haklara dair farkındalığın da arttığı görülmüştür.

Eğitim durumları ve genel engelli haklarına ilişkin farkındalık ilişkisi arasında önemli sonuçlar elde edilmiş bulunmaktadır. Katılımcıların cevapladığı önermelerin büyük çoğunluğunda farkındalığı en yüksek grubun lisans ve lisansüstü mezunlarından oluştuğu görülmektedir.

Eğitim düzeyi arttıkça genel engelli haklarında farkındalığın arttığı görülmüştür. Meslekler ve genel engelli haklarına ilişkin farkındalık ilişkisine bakıldığında en yüksek farkındalığa sahip grubun emekliler olduğu görülmüştür. Diğer meslek gruplarına göre genel engelli haklarına ilişkin farkındalık konusunda yer alan önermelerde tümüyle emekli katılımcıların farkındalıklarının yüksek olduğu görülmüştür.

Gelir durumları ve sosyal güvenceleri ile genel engelli haklarına ilişkin farkındalıkları incelendiğinde ise 1001-2000 TL ve 3001 TL ve üstü gelire sahip, sosyal güvencesi olan bireylerin farkındalığının en yüksek olduğu görülmüştür.

Engel durumları incelendiğinde ise en yüksek farkındalığa sahip olanların görme engelliler olduğu görülmüştür.

Engellilere yönelik turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin bilgileri incelendiğinde ise katılımcıların turizm alanındaki haklar ve yasal düzenlemeler konusunda kendi haklarına dair düşük bilgi ve farkındalığa sahip olduğu görülmüştür.

Engellilerin turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin bilgi ve farkındalıkları ile cinsiyet ve medeni durum karşılaştırmasına bakıldığında bekar erkeklerin farkındalıklarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Yaş grupları ile karşılaştırıldığında ise anlamlı farklılık bulunan önerme sayısının düşük olduğu görülmüştür. Engelli bireylerin turizm kapsamında haklarına ilişkin yasal düzenleme ve yönetmeliklere göre eğitim durumu kapsamında en yüksek farkındalığa sahip katılımcıların ortaöğretim mezunları olduğu tespit edilmiştir. Lisans ve lisansüstü grubunun genel haklar ve yasal düzenlemelere dair, ortaöğretim grubunun ise turizm hakları ve yasal düzenlemelere dair daha yüksek bilgi ve farkındalığa sahip olduğu görülmüştür.

Engellilerin turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin bilgi ve farkındalıkları ile meslekleri arasındaki ilişki ise çeşitli önermelerde farklılık göstermiştir. Farkındalığı en yüksek grupların çoğunluğunu öğrenciler ve özel sektör çalışanları oluşturmaktadır.

Gelir durumları ve sosyal güvenceleri ile turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin bilgi ve farkındalık ilişkisi incelendiğinde ise sosyal güvencesi olan ve 2001-3000 TL ve 3001 TL ve üstü gelire sahip engellilerin farkındalığının diğer gelir durumuna ve sosyal güvenceye sahip engelli bireylere oranla yüksek olduğu görülmektedir.

Engelli bireylerin turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin farkındalıkları ile engel nedenleri (engelin doğuştan veya sonradan olması) arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Fakat engel durumları ile turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin bilgi ve farkındalıkları ilişkisi incelendiğinde en yüksek farkındalığa sahip olanların ortopedik engelliler olduğu görülmektedir. Genel engelli haklarına ilişkin yasal düzenleme ve yönetmelikler ile

engel durumu arasındaki farkındalık ilişkisinde tespit edilen engel grubunun (görme engelliler), turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelerde tespit edilen engel grubuna (ortopedik engelliler) göre farklı sonuçlar elde edildiği görülmektedir.

Sonuç olarak yapılan araştırmalar, yasal düzenlemelerin turizm alanında yeterli düzeyde var olduğu varsayılsa bile uygulamaya dönük eksiklikler, pazarın anlaşılmasında ve yeterli bilincin oluşmaması, maliyetlerin yüksek olması gibi çeşitli farklı sebeplerle engelli bireylerin turizme yeterince katılamadığını göstermektedir (Emiroğlu ve Demirkol, 2014; Tütüncü ve Aydın, 2013). Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye göre daha kapsamlı yasal düzenlemeler ortaya koyması bu sorunları aştığının göstergesi olabilir. Dolayısıyla Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye göre engelli turizmi kapsamında yasal düzenlemelerde ve uygulamada Türkiye'den önde olduğu görülmektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda öneriler aşağıda sıralanmıştır;

- Engelli bireylerin turizm alanında kendi haklarına dair bilgi sahibi olmadığı görülmüştür. Bunun için engelli bireylere kendi haklarını tanıtmaya yönelik el broşürü dağıtılmalıdır.
- Engelli bireylerin turizm hakları konusunda bilgi sahibi olmasını sağlamak için bu konuda belirli aralıklarla seminerler verilmelidir.
- Fırsat eşitliğine ve ayrımcılığa yönelik engelli düzenlemeleri konusunda çalışmalar yapılmalıdır. Bu alanda Türkiye'de yasal düzenleme konusunda eksiklikler vardır.
- Engellilerin istihdam ve eğitim alanında diğer kişilerle kaynaşmalarına yönelik çalışmalar yapılmalı ve ortaya konmalıdır. Böylelikle eşitlik bilincinin sağlanması için adım atılmış olacaktır.
- Erişilebilirlik kapsamında oluşturulmuş tüm toplu taşıma ve fiziki çevre düzenlemelerin uygulanıp uygulanmadığının denetlenmesi gerekmektedir. Böylece uygulamaya dönük eksiklikler tespit edilip kapatılacaktır.
- Tüm engel durumları göz önünde bulundurularak erişilebilirliğin her alanda daha fazla artırılması gerekmektedir. Örneğin yalnızca kaldırımlar için değil, ulaşım alanında da erişilebilirlik konusunda düzenlemeler yapılmalı ve bu

düzenlemelerin işletmeler tarafından uygulanıp uygulanmadığının denetiminin yapılması gerekmektedir.

- Tüm engel durumlarına yönelik turizm kapsamında oluşturulmuş engelli düzenlemeleri yapılması gereklidir. Örneğin yalnızca ortopedik engelliler için değil, işitme ve görme engelliler de düşünülerek yasal düzenlemeler ortaya konmalı, uygulanmalı ve denetlenmelidir.
- Engelliler için konaklama alanında daha fazla çalışma yapılması ve engelli odalarındaki düzenlemelerin tüm engel durumları düşünülerek oluşturulması gerekmektedir.
- Engelliler için konaklama işletmelerinde yapılan odaların maliyetleri düşürülmeli, devlet desteği sağlanmalıdır.
- Engellilere ve refakatçilere seyahat alanında olduğu gibi konaklama alanında da devlet tarafından belirlenmiş indirim uygulaması getirilmelidir.
- Seyahat, konaklama, yiyecek içecek gibi alanlarda tüm çalışanların engellilerle iletişim konusunda eğitim alması engelli bireylerin turizme bakış açısını değiştirecek düzeyde önemli bir husustur. Bu sebeple tüm çalışanlara eğitimin zorunlu tutulması gerekmektedir.
- Sadece engellilere yönelik konaklama işletmesi desteklenmemeli, engellileri toplumdan ayrı tutmamak gerekmektedir. Aksine her alanda kaynaşmaya yönelik faaliyetlerde bulunmak bu alanda çalışmalar yürütmek gerekmektedir.
- Üniversitelerde engelli turizmüne yönelik daha fazla sayıda çalışma yapılmalı ve engellilerin turizme katılması için yapılması gerekenlerin tespit edilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Çünkü bu husus gerek maddi gerekse manevi yönden etkileri beraberinde getirecek olumlu sonuçlar doğuracaktır. Turizme katılan turist sayısı artacak, böylece ekonomiye katkı sağlanacaktır. Engelliler ise turizme yeterli düzeyde katılabilmiş ve toplum içerisindeki her birey gibi seyahat ve konaklama özgürlüğünü istediği her an gerçekleştirmiş olacaktır.
- Engellilerin genel haklara ve turizme yönelik yasal düzenleme farkındalıklarının daha fazla artması için medyada bu konulara daha fazla yer verilmeli ve takip edilmesi sağlanmalıdır.

- T.C. hükümetinin engelli turizmi ve erişebilirlik kapsamında daha fazla yasal düzenleme ortaya koyması gerekmektedir.
- T.C. hükümetinin ortaya koyduğu engelli turizmi ve erişebilirlik kapsamında yer alan yasal düzenlemelerin tüm engel türlerini kapsayacak nitelikte olması T.C. Anayasasının 10. maddesi uyarınca bir zorunluluk teşkil etmektedir.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının engelli turizmi kapsamındaki mevcut yasal düzenlemelerin işletmelerce uygulanıp uygulanmadığına dair denetimleri yapması gerekmektedir.
- Turizm sektörü içerisinde çalışanlara ve işverenlere yönelik engelli turizmi kapsamında araştırma yapılmalıdır.

Bu çalışma Manisa ili sınırlandırılarak, ortopedik, görme ve işitme engellilere yönelik yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini oluşturan engelli bireylere turizm hareketine katılıp katılmadığı yapılan anket çalışmasında sorulmamıştır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda engelli bireylerin turizm hareketine katılıp katılmadığı sorulmalı ve engelli sayısının daha fazla olması ve yeterli örneklem sayısına kolay erişilebilir olması sebebiyle özellikle Marmara Bölgesi tercih edilmelidir. Engel durumlarından her çalışmada özel olarak bir tane seçilmelidir. Daha detaylı bilgiler edinmek için her engel durumu ile ilgili çalışma yapılmalıdır. Engelli bireylerin görüşleri ve talepleri belirlenmelidir. Böylece beklentilerinin neler olduğu belirlenip, uygulamalar bu beklentilere yönelik oluşturulur ve yasal düzenlemeler konusunda da önemli adımlar atılabilir. Bu araştırmanın literatüre katkısı, Türkiye’de ve Avrupa Birliğinde yer alan engelli turizmi ve genel haklar kapsamında yasal düzenlemeleri kapsamlı olarak içerisinde barındırması ve engelli bireylerin sahip oldukları haklara yönelik bilgi ve farkındalıklarının tespit edilmiş olmasıdır.

KAYNAKLAR

- Akçamete, G. (1998). Özel Gereksinimli Bireyler ve Özel Eğitim. *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı Özel Eğitim Ders Kitabı*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu S. ve Yıldırım E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Sakarya Yayıncılık, İstanbul.
- Artar, Y., Karabacakoglu, Ç. (2003). Türkiye’de Özürlüler Turizminin Geliştirilmesine Yönelik Olarak Konaklama Tesislerindeki Alt Yapı Olanaklarının Araştırılması. *Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi*, 1-35.
- Atak, V. (2008). Marmaris’teki Otel İşletmelerinin Bedensel Engelli Turizmine Bakışı. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü*.
- Baş, M. (2016). *Engelli Turizmi*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Baş, M., Kılıç, B. (2014). Duygusal Emek Boyutları, Süreci ve Sonuçlarının Engelli Turizm Pazarında Değerlendirilmesi. *Gazi Üniv. Turizm Fakültesi Dergisi*, 2, 67-83.
- Birdir, K., Karan, H. İ., Çolak, O., Kan, N. (2014). Gaziantep’in Engelli Turizmine İlişkin Durumunun Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi*, 43-61.
- Bozok, D., Kaya, Ç., Açıksözlü, Ö. (2014). Alanya’nın Engelli Turizmine İlişkin Durumunun Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma, 15. *Ulusal Turizm Kongresi, Engelsiz Turizm*, 13-16.
- Buhalis, D., Michopoulou, E. (2011). Information-enabled Tourism Destination Marketing: Addressing the Accessibility Market. *Current Issues in Tourism*, 14(2), 145-168.
- Buhalis, D., Eichhorn, V., Michopoulou, E., Miller, G. (2005). Accessibility Market and Stakeholder Analysis. *University of Surrey y One Stop Shop for Accesible Tourism in Europe (OSSATE)*.
- Bulgan, G., Kaygısız, Ü. (2015). In European Social Model Comparison of Legislation Regarding in the European Union and Regulation in Turkey of the Disabled Tourism: Sosyal Avrupa Modeli Çerçevesinde Avrupa Birliği’ndeki Engelli Turizmine İlişkin Yasal Düzenlemelerin Türkiye’deki Yasal Düzenlemelerle Karşılaştırılması. *Journal of Human Sciences*, 12(2), 360-384.
- Çağlar, S. (2009). *Uluslar arası Hukuk ve Türk Hukuk Sisteminde Engellilerin Eğitim Hakkı ve Devlet Yükümlülükleri*. Beta Yayıncılık

Çağlar, S. (2012). Engellilerin Erişilebilirlik Hakkı ve Türkiye’de Erişilebilirlikleri, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi dergisi*. Cilt 61, Sayı 2, s 541-598, Ankara

DEV. (2010). Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu. *Dünya Engelliler Vakfı*, İstanbul.

Emiroğlu, B., Demirkol, Ş. (2014). Engelli Turizminin Sorunlarına Yönelik İstanbul’da ki 4 ve 5 Yıldızlı Zincir Otel İşletmelerinde Bir Uygulama. Engelsiz Turizm. *Gazi Üniversitesi. Ankara: 15. Ulusal Turizm Bildirileri Kitabı*.

ENAT (European Network for Accessible Tourism) (2007a). *Rights of Tourists with Disabilities in The European Union Framework-* Avrupa Birliği Çerçevesinde Engelli Turistlerin Hakları.

ENAT (European Network for Accessible Tourism) (2007b). *Services and Facilities for Accessible Tourism in Europe-* Avrupa’da Ulaşılabilir Turizm için İmkân ve Hizmetler.

Enstitüsü, D. İ., Başkanlığı, Ö. İ. (2004). Türkiye özürllüler araştırması 2002. *Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara*.

Enstitüsü, T. B. D. İ. (2002). Türkiye özürllüler araştırması. *Yayın Numarası, 2913*.

Eripek, S. (1998). Zihin engelliler. *Özel Eğitim Kitabından (ed. S. Eripek). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları*.

Eryılmaz, B. (2010). Turizmde Engelli Pazarının Değerlendirilmesi ve Bodrum Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Fazlıoğlu, Y., Doğan, M. K. (2013). Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Tutumlarının İncelenmesi. *Trakya University Journal Of Social Science, 15(2)*.

Jackson, D., Hodges, C. E., Molesworth, M., & Scullion, R. (Eds.). (2014). *Reframing disability?: Media,(dis) Empowerment, and Voice in the 2012 Paralympics* (Vol. 41). Routledge.

Karaarslan, E. (2014). *Engelli Hakları*. Bekad Yayınları

Karakoç, F. Y. ve Dönmez, L. (2014). Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Temel İlkeler. *Tıp Eğitimi Dünyası, 40(40)*.

Kılıç, B., Baş, M. (2015). Engelli Turistlerin Duygusal Emek Algısının Müşteri Memnuniyetine Etkisi. *Uluslararası Sosyal Ve Ekonomik Bilimler Dergisi (Ijses), 5(1), 15-24*.

MEB (2006). Özel Eğitim Hizmetleri Tanıtım El Kitabı. *Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi*.

Mesci, M., Öztürk, E., & Mesci, Z. (2014). Akçakoca'nın Engelli Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi*, 15, 13-16.

Olçay, A., Giritlioğlu, İ., Parlak, Ö. (2014). Enat (European Network For Accessible Tourism-Avrupa Erişilebilir Turizm Ağı) İle Türkiye'nin Erişilebilir Turizme Yönelik Otel İşletmelerini Kapsayan Düzenlemeleri Ve Bu Düzenlemelerin Karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 1(2), 127-144.

Oliver, M., & Barnes, C. (2012). *The new politics of disablement*. Palgrave Macmillan.

Ozturk, Y., Yayli, A., Yesiltas, M. (2008). Is the Turkish tourism industry ready for a disabled customer's market?: The views of hotel and travel agency managers. *Tourism management*, 29(2), 382-389.

Özgökçeler, S., Alper, Y. (2010). Özürölüler Kanunu'nun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi An Assessment of The Turkish Disability Act in View of Social Model. *Business and Economics Research Journal*, 1(1), 33.

Öztürk, M. (2011). Türkiye'de engelli gerçeği. *Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği Cep Kitapları*, 30, 105.

Riddle, C. A. (2014). *Disability and justice: The capabilities approach in practice*. Lexington Books.

Sayın, C. (2012). Antalya'da Engelli Turizminin Gelişimi İçin Arz ve Talep Üzerine Bir Araştırma, Apgem.

Selçuk, G. N., Kınalı, N., Erdoğan, M. (2014). Engelsiz Turizm Açısından Destinasyon Yönetim Örgütünün Önemi. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi*, 834-847.

Shakespeare, T. (2013). *Disability rights and wrongs revisited*. Routledge.

Sisman, Y. (2011). Türkiye'de Özürölülere Yönelik Yasal Düzenlemeler. *Iktisat Ve İctimaiyat Enstitüsü. Sosyal Siyaset Konferansları*, (60), 169-221.

Şişman, Y. (2012). Özürölülük Alanında Kullanılan Kavramlar Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(28).

Tozlu, E., Mercan, Ş. O. ve Atay L. (2012). Çanakkale'nin Engelli Turizmine İlişkin Durumunun Belirlenmesine Ve Planlanmasına Yönelik Bir Çalışma. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 1-16.

TÜRSAB, 2008. Dünyada ve Türkiye'de Engelsiz Turizm Pazarı. TÜRSAB Ar-Ge Departmanı Raporu.

Tütüncü, Ö., Aydın, İ. (2013). Ulaşılabilir Turizm. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24(2), 261-263.

WHO, W. (2011). World Report on Disability. *Geneva: WHO*.

Yürük, E. Ö., Nilgün, A. (2008). Engelliler ve Turizm: Avrupa Birliği ve Türkiye Uygulamaları Üzerine Kavramsal Bir Karşılaştırma. *Avrasya Etüdleri*, 34(2), 109-125.

Zengin, B., Eryılmaz, B. (2013). Bodrum Destinasyonunda Engelli Turizm Pazarının Değerlendirilmesi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (11), 51-74.

İnternet Kaynakçası:

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>, Erişim Tarihi: 01.10.2016

<http://eyh.aile.gov.tr/data/544f6149369dc328a057cfc1/bilgilendirmerehberi2.pdf>, Erişim Tarihi: 01.10.2016

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm>, Erişim Tarihi: 01.10.2016

http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/41003/1/9241541261_eng.pdf, Erişim Tarihi: 01.10.2016

<http://www.disabled-world.com/disability/types/http://www.disabled-world.com/disability/types/>, Erişim Tarihi: 02.10.2016

<http://www.tscv.org.tr/TR/cp-nedir>, Erişim Tarihi: 03.10.2016

<http://www.spinabifida.org.tr/spina-bifida-nedir>, Erişim Tarihi: 03.10.2016

<http://www.turged.org.tr/bilgi.php?bid=4>, Erişim Tarihi: 03.10.2016

http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/25/20/746930/dosyalar/2013_04/19112812_itmeengelliler.pdf, Erişim Tarihi: 03.10.2016

http://www.ozemegitim.com.tr/data/bilgi_bankasi/Makaleler/02%20Dil%20ve%20Konu%20FEma%20G%20FC%E71%FC%F0%FC.htm, Erişim Tarihi: 03.10.2016

<http://www.zicev.org.tr/fenilketonurimakale-1>, Erişim Tarihi: 04.10.2016

http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Zihinzel%20Engelliler.pdf, Erişim Tarihi: 04.10.2016

<http://pozitifyasam.org/tr/hiv-ve-aids-nedir.html>, Erişim Tarihi: 04.10.2016

<http://kutuphane.tuik.gov.tr/pdf/0014899.pdf>, Erişim Tarihi: 07.10.2016

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017, Erişim Tarihi: 07.10.2016

http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/File:Prevalence_of_basic_activity_difficulties_or_disability_persons_aged_15%E2%80%9364,_2011_and_2012_DIS2015.png#file, Erişim Tarihi: 10.10.2016

<http://www.devturkiye.org/upload/files/engellilericintasarim.pdf>, Erişim Tarihi: 14.10.2016

<http://eyh.aile.gov.tr/mevzuat/uluslararası-mevzuat/14-avrupa-birligi-ve-engellilik>, Erişim Tarihi: 17.10.2016

<http://eyh.aile.gov.tr/mevzuat/uluslararası-mevzuat/13-birlesmis-milletler-sisteminde-engellilik>, Erişim Tarihi: 17.10.2016

<http://eyh.aile.gov.tr/mevzuat/ulusal-mevzuat/anayasa>, Erişim Tarihi: 18.10.2016

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>, Erişim Tarihi: 21.10.2016

<http://www.turmob.org.tr/arsiv/mbs/pratikBilgiler/2-50dahafazla.pdf>, Erişim Tarihi: 22.10.2016

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/06/20030610.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/06/20030610.htm>, Erişim Tarihi: 22.10.2016

<https://www.csgeb.gov.tr/media/2582/4857.pdf>, Erişim Tarihi: 22.10.2016

<http://www.devturkiye.org/upload/files/engellilericintasarim.pdf>, Erişim Tarihi: 27.10.2016

http://www.tursab.org.tr/tr/engelsiz-turizm/dunyada-ve-turkiyede-engelsiz-turizm-pazari_487.html, Erişim Tarihi: 09.11.2016

http://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.accessiblecities#EU_Accessible_Cities_list, Erişim Tarihi: 13.11.2016

<http://www.teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14699/siniflandirma-calismalarina-iliskindegerlendirmeforml-.html>, Erişim Tarihi: 20.11.2016

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1137&langId=en>, Erişim Tarihi: 21.11.2016

<http://www.engelsizbilisim.org/avrupa-birligi%E2%80%99nde-ozurlulere-yonelik-yasal-duzenlemeler/>, Erişim Tarihi: 21.11.2016

<http://eyh.aile.gov.tr/data/542560ac369dc314a097ec25/2001konseykarari2003avrupa-ozurluleryili.doc>, Erişim Tarihi: 21.11.2016

http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Engelli%20Bireyler.pdf Erişim Tarihi: 21.11.2016

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm>, Erişim Tarihi: 23.11.2016

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110626-4.htm>, Erişim Tarihi: 23.11.2016

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/08/20090807-4.htm>, Erişim Tarihi: 23.11.2016

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/06/20050621-11.htm>, Erişim Tarihi: 23.11.2016

www.turged.org.tr/HukukEngelli.../Avrupa_Engellilik_Stratejisi_2010_2020.doc, Erişim Tarihi: 05.01.2017

<http://www.ktbayirimisletmeler.gov.tr/TR,9859/tesis-istatistikleri.html>, Erişim Tarihi: 06.01.2017

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170113-21.htm>, Erişim Tarihi: 26.01.2017

<http://www.ab.gov.tr>, Erişim Tarihi: 23.07.2018

<http://www.avrupa.info.tr>, Erişim Tarihi: 23.07.2018

<http://www.eyh.gov.tr>, Erişim Tarihi: 24.07.2018

<http://www.eur-lex.europa.eu>, Erişim Tarihi: 24.07.2018

<http://www.teday.org>, Erişim Tarihi: 24.07.2018

<http://ec.europa.eu>, Erişim Tarihi: 25.07.2018

<http://www.resmigazete.gov.tr>, Erişim Tarihi: 25.07.2018

<http://www.turged.org.tr>, Erişim Tarihi: 25.07.2018

EK-1: ANKET FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu araştırma Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim dalı yüksek lisans tezini tamamlamak amacı ile engelli turizmi kapsamında yasal düzenlemeler ve engelli bireylerin farkındalıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın sonuçları tamamen gizli olup, bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. Katılımınız için çok teşekkür ederiz. Saygılarımızla...

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Burhan KILIÇ

Yüksek Lisans Öğrencisi

Öykü Şayan ÖNGEN

1.Cinsiyetinizi belirtiniz.

()Kadın ()Erkek

2.Yaşınızı belirtiniz.

()18-29 ()30-39 ()40-49 ()50 ve üzeri

3.Medeni durumunuzu belirtiniz.

()Evli ()Bekar

4.Eğitim durumunuzu belirtiniz.

()İlköğretim ()Ortaöğretim ()Önlisans ()Lisans ve lisansüstü

5. Mesleğinizi belirtiniz.

()Özel Sektör () Kamu Sektörü ()Öğrenci () Emekli ()Çalışmıyorum

6.Gelir durumunuzu belirtiniz.

()1000 TL ve altı ()1001-2000 TL ()2001-3000 TL ()3001 TL ve üstü

7.Sosyal güvencenizi belirtiniz.

()Var ()Yok

8.Engel durumunuzu belirtiniz.

()Ortopedik Engelli ()Görme Engelli ()İşitme Engelli

9.Engeliniz;

()Doğuştan sebeplerle oluşmuştur. ()Sonradan oluşmuştur.

10.Aşağıdaki tabloda engellilere yönelik genel haklar ve erişilebilirlik kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin anket soruları yer almaktadır. Lütfen, söz edilen konuya ilişkin bilgi seviyenize en uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

Engellilere Yönelik Genel Haklar ve Erişilebilirlik Kapsamında Yer Alan Mevcut Yasal Düzenlemelere İlişkin Anket Soruları	Tamamen Biliyorum	Biliyorum	Kısmen Biliyorum	Bilmiyorum	Hiç Bilmiyorum
Kendi ülkem dahil herhangi bir ülkeden ayrılma özgürlüğüm olduğunu biliyorum.					
Çevrenin ulaşılabilir kılınması için İmar Yasasında yer alan tüm alanlarda, ilgili standartlara uyulmasının zorunlu olduğunu biliyorum.					
Yapıların, çevrenin ve ulaşım araçlarının kullanımına uygun hale getirilmesinin Belediyelerin görevi olduğunu biliyorum.					
Şehir içi yollar, raylı taşıma sistemleri ve ikamet ettiğim binanın düzenlenmesi konusunda uygulanması gereken standartların olduğunu biliyorum.					
Toplu taşıma araçlarının kullanımına uygun olması zorunluluğu olduğunun farkındayım.					
Karşılaştığım engelleri ortadan kaldırmak adına “Engelliler Hakkında Kanun” olduğunu biliyorum.					
“Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme”nin imzalanıp onaylandığını biliyorum.					
Toplu taşıma araçları, kamuya açık alanlar ve kamu binalarının kullanımına uygun hale getirilmesi için Başbakanlık Genelgesinin bulunduğunu biliyorum.					
Yol, kaldırım, yaya geçidi, sosyal ve kültürel altyapı alanlarının erişilebilirliğe uygun olma zorunluluğunun Başbakanlık Genelgesi ile desteklendiğini biliyorum.					
Dokuz veya daha fazla koltuğu bulunan tüm özel ve kamu toplu taşıma araçlarının erişilebilirliğe uygun olması zorunluluğu olduğunu biliyorum.					
Sahip olduğum seyahat özgürlüğü hakkımın T.C. Anayasasında ifade edildiğini biliyorum.					
Sahip olduğum seyahat özgürlüğü hakkımın Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmede yer aldığını biliyorum.					
Şehirlerarası yolcu taşıma hizmetlerinin (karayolu, denizyolu, demiryolu, havayolu) erişilebilirliğe uygun hale getirilmesinin “Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmetlerinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmelik”te yer aldığını biliyorum.					
Şehirlerarası yolcu taşıma hizmeti veren firmalar araçlarını erişilebilirliğe uygun hale getirmediği takdirde idari para cezası aldığını biliyorum.					
Karayolu, denizyolu ve demiryolu taşımacılığında görme engelliler için sesli anons ve yönlendirme sistemi kullanılması gerektiğini biliyorum.					
Denizyolu ve demiryolu taşımacılığında bilet satış noktalarında işitme engelliler için görüntülü konuşma ile işaret dili hizmeti verilmesi gerektiğini biliyorum.					
Hareket kısıtlılığı olan engelli bireylerin karayolunda yolculuk yapma talebine karşı, firmanın transfer aparatı kullandığını biliyorum.					
Transfer aparatının yolculuk süresince araçta bulunduğunu, refakatçiden veya engelli yolcudan ek ücret talep edilmediğini biliyorum.					

11.Aşağıdaki tabloda engellilere yönelik turizm kapsamında yer alan mevcut yasal düzenlemelere ilişkin anket soruları yer almaktadır. Lütfen, söz edilen konuya ilişkin bilgi seviyenize en uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

Engellilere Yönelik Turizm Kapsamında Yer Alan Mevcut Yasal Düzenlemelere İlişkin Anket Soruları	Tamamen Biliyorum	Biliyorum	Kısmen Biliyorum	Bilmiyorum	Hiç Bilmiyorum
Turizm Tesis Belgelendirilmesi Ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ'e göre; konaklama tesisinin giriş kısmından yeme-içme ünitelerine engelsiz erişim sağlandığını biliyorum.					
Turizm Tesis Belgelendirilmesi Ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ'e göre; Konaklama tesisi bahçe ve girişinde farklı seviyedeki yerlerin bedensel engelli dolaşımına uygun olarak düzenlendiğini biliyorum.					
Turizm Tesis Belgelendirilmesi Ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ'e göre; resepsiyonda tekerlekli sandalye erişimine izin verecek şekilde tasarlanmış banko düzenlemesi yapıldığını biliyorum.					
Turizm Tesis Belgelendirilmesi Ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ'e göre; konaklama tesisi içerisindeki genel tuvaletlerin bedensel engellilerin kullanımını kolaylaştıracak şekilde yapıldığını biliyorum.					
Turizm Tesis Belgelendirilmesi Ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ'e göre; konaklama tesislerindeki odaların bedensel engellilerin rahatça hareket edebileceği büyüklükte olduğunu biliyorum.					
Turizm Tesis Belgelendirilmesi Ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ'e göre; konaklama tesislerindeki odaların bedensel engellilerin rahatlıkla kullanabileceği eşyalarla dekore edildiğini biliyorum.					
Turizm Tesis Belgelendirilmesi Ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ'e göre; tesisteki engelli odasının içerisinde resepsiyonla bağlantılı alarm sistemi veya telefon bulundurulduğunu biliyorum.					
Turizm Tesis Belgelendirilmesi Ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ'e göre; engelli odası veya yeme içme ünitesinin zemin kattan farklı bir katta olması durumunda üniteler arasındaki ulaşımın uygun donanım ile sağlandığını biliyorum.					
Turizm tesis belgelendirilmesine ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğe göre; otel ve tatil köylerinin 80 odada 1 engelli odası bulundurulduğunu biliyorum.					
Turizm Tesis Belgelendirilmesi Ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ'e göre; konaklama tesisi içerisinde yeme-içme ünitesi, asansör ve yatak odası içerisinde zeminin kaygan olmadığını; kalın, yumuşak halı ile kaplı olduğunu biliyorum.					
Turizm Tesis Belgelendirilmesi Ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ'e göre; tesisler içerisinde genel tuvaletlerde klozet, lavabo, sifon, batarya gibi donatıların bedensel engellilerin kullanabileceği şekilde düzenlendiğini biliyorum.					
Turizm Tesis Belgelendirilmesi Ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ'e göre; tesis içerisindeki genel tuvaletlerde klozet etrafına tutunma barları yerleştirildiğini biliyorum.					

Turizm Tesis Belgelendirilmesi Ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ'e göre; tesis içerisindeki genel tuvaletlerde yer alan aynaların bedensel engellilerin görüş açısına uygun ve eğik şekilde yerleştirildiğini biliyorum.					
Boş zaman aktivitelerine katılım konusunda tiyatro, müze, sinema gibi alanların ulaşılabilir kılınması gerektiğinin Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmede yer aldığını biliyorum.					
Eğlence, dinlenme ve spor etkinliklerine katılım sağlamam için bu alanların erişilebilir kılınması gerekliliğinin BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmede yer aldığını biliyorum.					
BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmeye göre; turistik etkinlikleri organize edenlerin sunduğu hizmetlere erişimi sağlama görevi T.C. Devletine ait olduğunun farkındayım.					
Engelli bireylerin kullanımına uygun oda düzenlemesi yapılma gerekliliğinin Turizm tesislerinin belgelendirilmesi ve niteliklerine ilişkin yönetmeliğin uygulanmasına dair tebliğde yer aldığını biliyorum.					
Turizme katılabilmem için seyahat acentalarının erişilebilirliğe uygun standartlarda ulaşım sağlama gerekliliğinin "Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmetlerinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmelik"te yer aldığını biliyorum.					
Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmetlerinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmeliğe göre; engeline bağlı hareket kısıtlılığı olan yolcuların transfer aparatı isteğini belirtmesi halinde seyahat acentalarının bu isteği karşıladığını biliyorum.					
Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmetlerinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmeliğe göre; engeline bağlı hareket kısıtlılığı olan yolcuların araç tercihi isteğini belirtmesi halinde seyahat acentalarının bu isteği karşıladığını biliyorum.					
Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmetlerinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmeliğe göre; turizm taşımacılığı hizmetlerinde engellilerle iletişim konusunda eğitim almış şoför ve yardımcı personelin görev yaptığını biliyorum.					
Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmetlerinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmeliğe göre; turizm taşımacılığı hizmetlerinde transfer aparatının kullanılması konusunda eğitim almış şoför ve yardımcı personelin görev yaptığını biliyorum.					
Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmetlerinin Erişilebilir Hale Getirilmesine Dair Yönetmeliğe göre; turlara katılabilmem için ulaşımımı sağlayacak transfer planlamasının seyahat acentası tarafından en kısa sürede yapılması gerektiğini biliyorum.					

12.Görüş ve önerileriniz (Varsa lütfen belirtiniz);

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Öykü Şayan ÖNGEN

Doğum Yeri: Altındağ

Doğum Tarihi: 31.01.1991

Medeni Hali: Bekar

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise (2009): Yabancı Dil Ağırlıklı Özel Doruk Anadolu Lisesi

Lisans (2014): Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi